

רְגַעֵי מוֹתֶרָא'שׁ

בו אַעֲלֶה עַל פְּנֵי הַמִּתֵּב
אֶת הָרְגַעִים וְהַשְּׁעוֹת וְהַיָּמִים
וְהַשְּׁבוּעוֹת וְהַחֲדָשִׁים וְהַשָּׁנִים
שֶׁעָבְרוּ עָלַי בְּיָמַי חַיֵּי הַבְּלִי,
וְאִיךְ שִׁזְכִּיתִי לְהִתְקַרֵּב אֶל אִישׁ הָאֲלֻקִּים נוֹרָא מְאֹד,
הֲלֹא הוּא נֶחַל נוֹבֵעַ מְקוֹר חַכְמָה,
רַבְּנוּ הַקְּדוֹשׁ בּוֹצִינָא עַלְמָה, בּוֹצִינָא קַדִּישָׁא,
אוֹר הָאוֹרוֹת, צַח הַצַּחְצְחוֹת,
עִיר וְקַדִּישׁ מִן שְׁמַיָּא נְחִית,
לְהַחֲיוֹת אֶת כָּל נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְלְהַכְנִיסָם אֶל הַגָּאֻלָּה
לְחַזוֹת בְּנַעַם הַיְיָ וְלִבְקֹר בְּהִיכְלוֹ יְתַפְרֹד,
הֲלֹא הוּא

רַבִּי נְחֶמְן מְבַרְסְלָב זִי"ע

אֲשֶׁר תִּלְמִידוֹ הַקְּדוֹשׁ וְהַנּוֹרָא כָּל רֵז לֹא אָנִים לִיה

רַבִּי נֶתָן מְבַרְסְלָב זִי"ע

זָכָה לְגִלּוֹתוֹ וּלְפִרְסָמוֹ לְכָל הָעוֹלָם כְּלוֹ

כ"א אִיר ה'תשס"ג

הכתובות להשיג את הספר הקדוש הזה וכל ספרי
אדמו"ר מוהר"ן מברסלב זי"ע וספרי תלמידיו הקדושים

To obtain this and other Breslov publications:

היכל הקודש וויליאמסבורג

Heichal Hakodesh Williamsburg

27 Skillman Street

718-384-1652

היכל הקודש קרית יואל

Heichal Hakodesh Kiryas Joel

8 Premishlan Way.

845-243-0563

היכל הקודש קרית יואל

Heichal Hakodesh Kiryas Joel

8 Hayes Ct.

845-467-5299

היכל הקודש מאנסי

Heichal Hakodesh Monsey

32 Dolson Rd.

347-733-7551

בארץ ישראל

מוסדות "היכל הקודש" חסידי ברסלב

שע"י עמותת "ישמח צדיק-קהילת ברסלב בגליל"

בהסתיידות ע"י כ"ק מוהרא"ש צוק"ל

רחוב רבי נחמן מברסלב 1 ת.ד. 421 יבנאל 15225

טלפון רב קווי 04-6708356

פקס: 04-6708359

Visit Our Web Site: www.breslevcity.co.il

לשמוע השיעורים 212-444-9191

Find our entire book selection at:

amazon.com

To donate and/or sponsor one of our books please call: 845-248-1651

הַקְדָּמָה רֵאשׁוֹנָה

מִי יִמְלֵל גְּבוּרוֹת הַיְיָ הַיְשָׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ. יַעַן שָׁזַכְנִי הַקֶּבֶ"ה בְּזָכוֹת חַנּוּם לְהִתְנַדַּע מִרְבֵּנוּ ז"ל, וְזֶה לִי אֲרַבְעִים שָׁנָה, שְׁאֲנִי עוֹסֵק בְּצָרְכֵי צְבוּר לְגִלוֹת וּלְפָרְסָם אֶת לְמוֹדוֹ הָעֵמֶק וְהַתְּמִים שֶׁל רֵבֵנוּ ז"ל בְּעוֹלָם, וְרַבּוֹת עָבְרוּ עָלַי בְּמִשְׁךְ הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה, כָּל מִיּוֹנֵי עֲלִיּוֹת וִירִידוֹת, גְּבוּרוֹת וְדִינִים קָשִׁים, מִחֻלְקֵת עֲלֻבוֹנוֹת וּבְזִיוּנוֹת הָיוּ מִנֵּת חֻלְקֵי, וְזָכְנִי הַקֶּבֶ"ה לְחֻבֵּר הַמּוֹן סְפָרִים, אֲמַרְתִּי לְרַשָּׁם עַל פְּנֵי הַפֶּתַח אֲמַת מְעַט מְזַעֵר כְּטַפָּה מִן הַיָּם מָה עָבַר עָלַי, כִּדֵּי שְׁיַעֲמְדוּ לְיָמִים רַבִּים לְפָנַי בְּנֵי וְתַלְמִידֵי הָרַבִּים, שָׁזָכּוּ לְהִתְקָרֵב וְעַדִּין יוֹנְקִים וְשׁוֹתִים וְנִגְהָגִים מִסְפָּרֵי הָרַבִּים, שָׁזָכְתִּי לְחֻדָּשׁ בְּדַבְרֵי רֵבֵנוּ ז"ל, כִּי אֲנִי זָקֵנְתִי וְהִגַּעְתִּי לְיָמֵי זָקֵנָה, וְרַבּוֹת עָבְרוּ עָלַי, וּמִי יוֹדֵעַ מָה יֵלֵד יוֹם, אֲמַרְתִּי יָמִים יִדְבְּרוּ, וּדְבַרֵּי אֱלוֹהֵי עוֹד יְהִיו תּוֹעֵלֶת גְּדוּלָּה לְמַעֲיָנִים בָּהֶם.

הספר הקדוש הזה נדפס לטובת
נשמת בעל מחבר של הספר הזה
מאור עינינו, חיות נפשינו, עטרת
ראשינו.

כבוד קדושת מרן הגה"ק רבי
אליעזר שלמה בן רבי מנחם זאב
זצוקללה"ה

נלב"ע י"ז שבט תשע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

מָה אָשִׁיב לַהוֹי"ה כָּל תַּגְמוּלוֹתָי עִלַּי

אין מלים בפני להודות ולהלל ולשבח אותך
 תתברך על כל החסד חנם שעשית עמדי, אשר
 מנעורי בהיותי בגיל ט"ז זכיתי להתודע מהאור
 האורות, צח הצחצחות, רבנו הקדוש והנורא רבי
 נחמן מברסלב, זכותו תגן עלינו, ולא עוד שהגדלת
 עלי חסדיך, שזכיתי להיות שמש אצל רבנו ז"ל,
 וזה לי ארבעים שנים משנת תשכ"ד עד שנת
 תשס"ד, תאריך עוד ימי ושנותי על פני אדמה,
 שזכיתי לעסק בגלוי ופרסום שם הצדיק האמת
 בעולם, יומם ולילה בלי שום גזמא כלל, ארבעים
 שנה מלאים ושלמים היו, שמסרתי את נפשי
 ושמי וכל מה שהיה לי, הכל לכל רק בעבור
 לגלות ולפרסם את רבנו ז"ל בעולם, רבות עברו
 עלי, אשר אם ארצה לרשם על פני הכתב, יכלו
 כל היריעות, סבלתי עלבונות, חרופין וגדופין,
 חרפות ובזיונות ושפיכות דמים, ובעבור כל זה
 החרמו אותי, ובדלו ממני ידי הטובים. ומה לא
 עבר עלי, ואני עשיתי עצמי כאסקפה הנדרסת
 לכל, ואת כל כלי מסרתי עצמי, רק כדי לגלות
 ולפרסם את שם הצדיק בעולם, וחפץ ה' בידי
 הצליח, אחרי עבודה וגיעה וטרחה של ארבעים
 שנים רצופות ומסירות נפש ממך, זכיתי כבר

לראות בְּרָכָה בַּעֲמָלִי וּיְגִיעִי, שְׁכָבָר נִתְפָּרָסִים שָׁם
 רַבּוּנוּ ז"ל בְּכָל הָעוֹלָם כְּלוּ, עַד שְׂפָאִים כָּבָר עַל
 רֹאשׁ הַשָּׁנָה קָרוֹב לַשָּׁנָה רַבּוּת אֲנָשִׁים, כֵּן יִרְבוּ,
 בּוֹדָאֵי עֲדִין נַעֲלָם וְנִסְתָּר מֵרַב הָאֲנָשִׁים מִי עוֹמֵד
 תַּחַת הַפָּרְסוּם וְהַגְּדֵלֶת שֵׁם הַצַּדִּיק בְּעוֹלָם, אֲךָ
 מָה אֲכַפֵּת לִי, אֲנִי אֶת שְׁלִי אֶעֱשֶׂה, כָּל זְמַן שֶׁתִּתֵּן
 לִי, אָבִי שְׂבִשְׂמִים, יָמִים וְשָׁנִים בְּזֶה הָעוֹלָם אֲמַשִּׁיךְ
 לַעֲסֹק בְּעִבּוּדָה הַקְּדוּשָׁה הַזֹּאת, לְקָרֵב אֶת נְשָׁמוֹת
 יִשְׂרָאֵל אֵלַיךְ, עַל-פִּי דַעַת הַנִּחַל נוֹבֵעַ מְקוֹר חֲכָמָה,
 עִיר וְקִדִּישׁ מִן שְׂמִיָּא נְחִית לְגַאֲלָנוּ וְלַהּוֹצִיאָנוּ
 מֵהַשָּׂאוּל תַּחֲתִית, וְלַהּאִיר עָלֵינוּ אוֹרָךְ הַגָּנוּז וְהַצָּפוּן.

וְהִנֵּה זֶה זְמַן זְמָנִים שֵׁישׁ בְּרִצּוֹנִי לְרִשְׁתִּים עַל פְּנֵי
 הַפֶּתַח עַל-כָּל-פְּנִים רָאשֵׁי פְּרָקִים מִתּוֹלְדוֹת יָמֵי
 חַיֵּי בְּזֶה הָעוֹלָם הָעוֹבֵר, וְאִף שְׂאַחֲרֵי אַרְבַּעִים
 וְשִׁמוֹנֶה שָׁנִים - רַבּוֹת עָבְרוּ עָלַי, "כָּל מְשַׁבְּרֵךְ
 וְגִלְיָה עָלַי עָבְרוּ", מַחֲלֶקֶת, יְסוּרִים, מְרִירוֹת, צָרוֹת
 וְהִרְפַּתְקָאוֹת בְּלִי סוּף, אֲשֶׁר בּוֹדָאֵי הֵרַב שְׂכַחְתִּי,
 עִם כָּל זֹאת, לְמַעַן יַעֲמְדוּ יָמִים רַבִּים זְכוֹרוֹנוֹתֵי,
 אֲמַרְתִּי אַרְוָצָה מֵעַט דְּבָרֵי אֱלֹהִים, וְכָל מִי שֶׁיִּזְכֹּר מֵה
 שְׂסַפְרֵתִי אוֹ מֵה שֶׁעָבַר עָלַי, יָכוֹל לְהוֹסִיף לְמַטָּה,
 כִּי, תִּהְיֶה לְאֵל, הַקְּמִתִּי תִלְמִידִים לְאֶלְפִים, וְכֵן
 זְכִיתִי לְחַבֵּר הַמוֹן סְפָרִים, שְׁנֵי פְּשֻטוֹ בְּעוֹלָם בְּאֶפְסוֹן
 מִיַּחַד יוֹצֵא מִן הַכָּלָל, אֲשֶׁר זְעִירוֹן שֶׁזָּכּוּ שְׂבַחֵיהֶם

חיותם יִדְפְּסוּ סִפְרֵיהֶם בְּכָל־כֶּף הַרְבֵּה מֵהַדּוֹרוֹת
 וְרַבּוֹת טַפְּסִים בְּלִי שׁוּם גְּזֵמָא כָּלֵל, וַיִּתְּפֹשְׁטוּ
 וַיִּפּוּצוּ בְּכָל חֶלְקֵי תִבְל מִמֶּשׁ, זֶה חֲסִדָּה אֲשֶׁר
 עָשִׂיתָ עִמָּדִי, וּבּוֹדָאֵי יִרְצוּ כָּל אֱלוֹ שְׂמַעְיָנִים
 וְלוֹמְדִים סִפְרֵי לְדַעַת אֶת כָּל תּוֹלְדוֹת יְמֵי חַיִּי עַל
 פְּנֵי הָאֲדָמָה - מִמָּה שְׁעָבַר עָלַי.

וְהִנֵּה יָדוּעַ, שְׂרַבְנוּ ז"ל אָמַר עַל עֲצָמוֹ, שֶׁהוּא
 חַי חַיִּים חֲדָשִׁים בְּכָל פַּעַם, וּבִפְרוּשׁ גְּלַה לָנוּ, אֲשֶׁר
 כָּל נְשִׁימָה, יַעֲדֵע'ס דּוֹה, הוּא אֶצְלוּ חֲדָשׁ, וְזָכָה
 לְחַיִּים נְצַחִיִּים, וְלִכֵּן קָרָא מוֹהֲרַנְ"ת ז"ל אֶת שֵׁם
 תּוֹלְדוֹת רַבְּנוּ ז"ל "חַיִּי־מוֹהֲרַנְ"ת", כִּי אָמַר, שְׂרַבְנוּ
 ז"ל חַי בְּכָל פַּעַם חַיִּים חֲדָשִׁים, וְלִכֵּן לוֹ נֶאֱמָר
 שְׂיִקְרָא אֶת שֵׁם סִפְרֵי תּוֹלְדוֹתָיו בְּשֵׁם "חַיִּי־מוֹהֲרַנְ"ת"
 דִּיקָא, אֲבָל אֲנִי, סִיִּים מוֹהֲרַנְ"ת ז"ל לֹא זָכִיתִי לָזֶה,
 רַק בְּכַחוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל הָיוּ לִי יָמִים טוֹבִים, כִּי
 שְׂמַרְתִּי מְאֹד עַל הַיּוֹם, וְלִכֵּן קָרָא אֶת שֵׁם תּוֹלְדוֹתָיו
 בְּשֵׁם "יְמֵי נִתָּן", כְּאֲשֶׁר נִדְפְּסֵי הַיּוֹם: "יְמֵי מוֹהֲרַנְ"ת"
 - תּוֹלְדוֹתָיו וְקוֹרוֹת חַיָּיו עַל פְּנֵי אֲדָמָה. וְהַרְבֵּה
 חֲשַׁבְתִּי, שְׂיַעַן שְׂזַכְנֵי הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְגַלוֹת
 וּלְפָרְסֵם אֶת דַּעַת רַבְּנוּ ז"ל בְּעוֹלָם, וְלַעֲשׂוֹת אֶת
 לְמוֹדוֹ הַטּוֹב דְּרַךְ כְּבוֹשָׁה לְרַבִּים, וְרַבּוֹת מְסִרְתִּי
 אֶת נַפְשִׁי וְאֶת שְׂמִי עַל זֶה, וְעָבַר וְעוֹבֵר עָלַי
 מְרִירוֹת וּמַחְלוּקוֹת וְרִדְיָפוֹת מַחְמַת זֶה מְאֹד, עַד

שְׁלֹא הָיָה לִי עוֹד בְּזֵה הָעוֹלָם יוֹם אֶחָד יוֹם טוֹב,
 עִם כָּל זֹאת בְּכַחוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל זְכָנִי לְרַגְעִים
 טוֹבִים וְנִגְעִימִים בְּדַבְּקוֹת הַבוֹרָא יִתְבַּרַךְ שְׁמוֹ, וְלִכֵּן
 אֲמַרְתִּי לְקָרָא אֶת תּוֹלְדוֹת יְמֵי חַיֵּי בְּשֵׁם "רַגְעֵי
 מוֹהָרָא"ש", כִּי רַגְעִים טוֹבִים כֵּן הָיוּ לִי, וְכֵן זְכִיתִי.

וְהִנֵּה בְּכָל פַּעַם עָלוּ לִי מַחְשָׁבוֹת - מִתִּי אֶקַּח
 אֶת עֵתִי וְעֵטִי בְיָדִי, וְאֶרְשֹׁם הַכָּל עַל פְּנֵי הַכְּתָב,
 וְלֹא עָלְתָה בְיָדִי מְרַב טְרַדוֹתֵי מַדֵּי יוֹם בְּיוֹמוֹ
 בְּטְרַדוֹת וְטְרַחוֹת הַכָּלָל, עַד שֶׁהַיּוֹם הַזֶּה יוֹם ד'
 לְסֵדֶר 'זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה', ד' תַּמוּז ה'תַּשַּׁס"ד, וְאֲנִי
 נִמְצָא בְּמִקּוֹם נֶפֶשׁ בְּעִיר סְעַמְרִינֵג שֶׁהוּא בְּמַדְיַת
 אוֹסְטְרִיָּה, קֶדֶם אוֹר הַיּוֹם, חָלַמְתִּי שֶׁקָּרָאוּ אוֹתִי
 לְעֹלוֹת לְסֵפֶר תּוֹרָה, וְהִיְתָה פְּרִשְׁתַּת בְּשִׁלַּח, וְקָרָאוּ
 לִי עֲלִית רְבִיעִי, וּבִרְכַּתִּי בְּרֶכֶת הַתּוֹרָה, וְהִבְעֵל
 קוֹרָא הַתְּחִיל לְקִרְוֹת, וּכְשֶׁבָּא לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַקְּרִיאָה,
 וְהֶצְרַךְ לְגַלֵּל אֶת הַסֵּפֶר תּוֹרָה, וְהִנֵּה נִפְסַק, אִין
 עוֹד עֲמוּדִים, כִּי שָׁם נִסְתַּיִם, וְהִתְחַלַּתִּי לְהַקְפִּיד
 אִיךְ הַכְּנִיסוּ סֵפֶר תּוֹרָה שְׁעֵדִין לֹא נִשְׁלַם, אִיךְ זֶה
 יְכוּל לְהִיֹּת, שֶׁבְּדִיוֹק בְּאֲמֻצֵּי הַקְּרִיאָה נִגְמַר. וְהִיִּיתִי
 בְּכַעַס וּבְרַגְזֵי גָדוֹל, וְסִימַתִּי אֶת הַבְּרָכָה, כְּדִי לְהוֹצִיא
 סֵפֶר תּוֹרָה חֲדָשׁ, וּלְהִתְחִיל לְקָרָא מֵהַתְּחִלָּה, אֲבָל
 קֶדֶם הַתְּחִלַּתִּי לְגוֹלֵל אֶת הַסֵּפֶר תּוֹרָה חֲזָרָה, לְרֹאוֹת
 מֵה פְּתוּב קֶדֶם: "וַיְהִי בְּשִׁלַּח פְּרָעָה", וְהָיוּ אוֹתִיּוֹת

הספר תורה יפות מאד, אבל אני הייתי בכעס ורגז ובקפידה גדולה על זה, ואיך שהתחלתי לגולל חזרה להתחלת הפרשה. והנה על עמוד אחד חלק היו שתי תבות כתובות בדיו: אדם חנה, ומתוך הכתב הם צועקים עלי: מה אתה כל-כך בכעס וקפדות, הלא כתיב 'זה ספר תולדות אדם', אינך יודע, שכל מה שעובר עליך כבר נכתב אצלי, קום מהר, ותתחיל לכתב את כל הקורות אותך. ואקיץ בבהלה.

ונסכם בדעתי להתחיל לרשם כל מה שאני זוכר, ואף ששכחתי רב הדברים, עם כל זאת אשתדל לרשם כמה שאני רק זוכר, ואבקש מכל מי שזוכר מה שספרתי במשך ארבעים שנה, שאני עוסק לדבר ולספר ולדרש לפני תלמידים, בודאי הזכרתי במשך הזמן ספורים מימי נעורי והתקרבותי, וכן כבר רשום בהרבה מקומות אחרים, אקנה שיאספו את זה, וירשמו את כל ההוספות למטה, כל ספור למקום ששיר, למען יעמד לימים רבים על פני האדמה.

כי אני בטוח, אשר ספרי הרבים ידפסו ויחזרו וידפסו, ויפוצו ויתפשטו ביתר שאת וביתר עז פעמים אין מספר. וכאן המקום לגלות דעתי, שכל ספרי וחבורי הוא בעבור כלל נשמות ישראל,

וְאִין עַל זֶה זְכוּת יוֹצְרִים, וְאִין דְּבַר כָּזֶה עָלֵיהֶם
 'כָּל הַזְכוּיֹת שְׁמוֹרוֹת', כִּי כָּל מִי שֶׁיִּדְפִּיסם, תִּבּוֹא
 עָלָיו בְּרָכָה מִן הַשָּׁמַיִם, וְאֶהְיֶה לוֹ לְמַלְיָן יִשָּׁר
 בְּשָׁמַיִם, כִּי רַבּוֹת יִגְעֵתִי וְטָרַחְתִּי, וְרַבּוֹת סִבְלַתִּי,
 אֲשֶׁר רַק הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּעֶצְמוֹ יוֹדֵעַ, כִּי אִף
 בְּרִיָּה לֹא תִרְצֶה לְהֶאֱמִין אִיךָ בְּשִׁר וְדָם הִיא יָכוֹל
 לְסַבֵּל סִבֵּל כָּזֶה, וְאִיךָ הִיא יְלוּד אִשָּׁה בִּיכְלֵת לְעֵבֶר
 בְּיַמֵּי חַיֵּי הַבָּלוּ מִחֻלְקֵת וּבְזִיווּנוֹת כְּאֵלוֹ, אִךְ בְּכַחוֹ
 שֶׁל רַבֵּנוּ ז"ל, שְׁאֲנִי מְרַגֵּישׁ שֶׁהוּא נִמְצָא תָּמִיד
 עִמִּי, עֲבַרְתִּי עַל הַכֹּל, וּמִי שֶׁאֲמַר לְעוֹלָמוֹ דֵּי, יֹאמֵר
 לְצָרוֹתַי וְסִבְלֵי דֵּי, וְאֶזְכֶּה לְהַכְלִיל כֶּכֶר בְּאִין סוּף
 בְּרוּךְ הוּא, וְלַחֲיוֹת אֶת שְׂאֲרֵית יָמֵי בְּנַחַת, עַד בִּיאַת
 גּוֹאֵל צְדָקָה, וְיִקְרָם בִּי (בְּרֵאשִׁית ו, ח): "וְנַח מְצָא חֵן
 בְּעֵינֵי הַוְי' ה'", "דְּבַרֵּי חֲכָמִים בְּנַחַת יִשְׁמְעוּ" (קֹהֶלֶת
 ט, יז), מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם.

א.

נולדתי ביום רביעי כ"א איר ה'ת"ש בחמש בבקר בתל-אביב^א לאמי הצדקת מרת מלכה, עליה

א. בשנת ת"ש כבר היו הגזרות בהונגריה על היהודים, ומי שלא היתה לו אזרחות הונגרית, שלחו אותו אל הגבול, שמצד אחד היו הרומנים, ימח שמם, ומצד שני היו ההונגרים, ימח שמם, וככה גרשו את היהודים אלו מול אלו, וההונגרים ירו עליהם מצד אחד, והרומנים ירו עליהם מצד שני, וככה נהרגו המון יהודים שלא היתה להם שום אזרחות, וענן של אבי לא היתה שום אזרחות, ולא נירות וכו', ולכן פשהיה הרב דקהל חסידים בעיר טאקאי, מסרו אותו שם בשנת תרצ"ט, שאין לו נירות, אזי הצרף לברח משם עד עיר הבירה בודאפעסט, והיה טמיר ונעלם שם שנה אחת. פעם הלך ברחוב, ותפסו אותו החילים ההונגרים, ימח שמם, והביאו אותו למעצר אל המפקד של תחנת המשטרה, והוא היה רשע מרשע, איש קשוח מאד, וצעק מול אבי: מתי באתם לבודאפעסט? ענה ואמר לו אבי בבטחון עצמי חזק מאד: אתמול. ושאל אותו המפקד: ואיפה הנירות שלך? ענה ואמר לו אבי: השארתי אותם בבית (אשר באמת לא היה לו דבר כזה). אז צעק המפקד ברציחה: אני רוצה שעד עשרה ימים תבוא חזרה עם הנירות, ועכשו לך (וזה היה גס בתוך גס, כי כשנופלים בידי הרשעים, כבר לא יכולים לצאת, ובפרט לתקופה ארפה של עשרה ימים). אז אמר לו אבי בבטחון עצמי חזק: אדוני המפקד, הנה אני רק אצא, ועוד פעם יתפסו אותי, תן לי את זה בכתב, שעד עשרה ימים אני צריך לחזור. ופלא על גבי פלא, שנתן לו בכתב, שביום העשירי הוא מקרה

לחזור לתחנת המשטרה עם הנירות שלו, ובתוך עשרה ימים האלו, אבי הזדרז מאד, וקרא את אמי ואת אחי, ואז היתה אנה של המעפילים מוכנה לנסע לארץ ישראל, ואומר ועושה, החליט שהוא נוסע לארץ ישראל, אבל בקשו ממנו סכום ענקי שלא היתה לו אפילו אגורה אחת, ונעשה לו נס שקהלת טאקאי שלחו לו שלישי מהכסף, וכן הגאון הצדיק רבי יונתן שטייף, זכר צדיק לברכה, הרב מבודאפעסט השיג בשבילו שלישי מהכסף, ועוד יהודי בשם ר' חיים שטרן ז"ל, שאצלו התחבא אבי כל השנה, נתן את שלישי הכסף, וכך בתוך יומים שלשה גיס את כל הכסף, וכבר שלם, ונכנסו באנה, ונסעו כך חדש ימים (כי האנה היתה ישנה למעלה ממאה שנה, מאז שבנו את זה, וזה היה לכתחלה להוביל בהמות, ועכשו נדחקו שם שבע-מאות יהודים. ולכן הפליגה מאד מאד לאט, ומה שעבר עליהם בנסיעה הזו, יקצרו המון יריעות, אילו נסים נגלים היו להם, כי האנגלים, ימח שם, הטביעו אניות על הדרך שנסעה לארץ ישראל, ולפני האנה שלהם הטביעו אנה מלאה עם יהודים, וכן אחרי האנה שלהם הטביעו אנה מלאה עם יהודים, הי"ד, ובנס נפלא לא הבחינו באנה הזו), עד שהגיעו לחוף תל-אביב, ואז עצרו את כלם האנגלים ששלטו אז בארץ ישראל, והכניסו אותם במחנה צבאי בעתלית (אשר זה בעצמו היה נס, כי רב היהודים שהגיעו באניות מעפילים, הכריחו אותם לחזור לקפריסין), ושהו שם, והנה יהודים רחמנים בני רחמנים באו אל המחנה הצבאי, ורצו להוציא את היהודים שהם קרובי משפחתם, ולכן כל אחד נגש אל אחר, ואמר לו: אחי, איך אתה מרגיש?! וזה אמר אל אחר: גיס, איך אתה מרגיש?! וכך כל אחד עשה את עצמו קרוב משפחה לאלו האסירים, וכך שחררו אותם האנגלים, ויהודי יקר בשם ר' יוסף בילער ז"ל, הוא נגש אל אבי, וחבק אותו ונשק אותו: דודי, איך אתה מרגיש?! וכך שחררו אותם

הַשְּׁלוֹם^ב, וּלְאָבִי הַצַּדִּיק הַקָּדוֹשׁ, גָּאוֹן מַפְלָא וּמַפְלֵג,

(כִּי זֶה הָיָה הַחֶק אֲזוֹ, שְׁמִי שֵׁשׁ לוֹ קְרוֹבֵי מִשְׁפָּחָה יְכוּל לְצַאת אֲלֵיהֶם, וּמִי שָׁאִין לוֹ קְרוֹבֵי מִשְׁפָּחָה, שׁוֹלְחִים אוֹתוֹ חֲזֵרָה לְקַפְרִיסִין, וְאֲזוֹ רָאוּ אֶת מַעְלַתְם שֶׁל יְהוּדִים רַחֲמָנִים בְּנֵי רַחֲמָנִים, שֶׁבָּאוּ בַּהֲמוֹנֵיהֶם, וְכָל אֶחָד אִמְצָן מִשְׁפָּחָה אַחֲרַת שְׁהֵם קְרוֹבֵי מִשְׁפָּחָתוֹ). וְהַיְהוּדִי הַזֶּה הִכְנִיס אֶת אָבִי וְאֶת אִמִּי וְאֶת אַחֵי שְׁהִיָּה אֲזוֹ בְּגִיל אַרְבַּע, אֶל תּוֹךְ בֵּיתוֹ, וְכֹךְ הָיָה, שְׁאָבִי גָר בַּהַתְחַלָּה בְּתֵל אָבִיב, כִּי הוּא בָּא בְּעֶרֶם וּבְחֶסֶר כָּל, וְהָיָה מְכַרְח לְהַתְגוֹרֵר בְּבֵית הַיְהוּדִי הַזֶּה.

ב. אִמִּי סִפְרָה לִי כְּשֶׁהָיָה הַיְתָה בְּהַרְיֹן אֶתִּי, יוֹם אֶחָד הָיָה לְקַחָה אֶת אַחֵי לְחֹדֵר, וּבְאוֹתוֹ יוֹם הָיָה מְאֹד חֵם, וְהָיָה לֹא אֲכָלָה אֲזוֹ, כִּי פָּשׁוּט לֹא הָיָה לָהֶם מַה לְאָכֹל, וְלָכֵן עַל הַדְרָךְ חֲזֵרָה הָיָה הַתְּעַלְפָּה וְנִפְלָה בְּרַחוּב, וּכְשֶׁהָיָה הַתְּעוֹרְרָה, מִצָּאָה אֶת עֲצָמָה בְּבֵית חוֹלִים (פְּנִרְאָה שֶׁהִבִּיאוּ אִמְבוּלוֹנְס, וְלִקְחוּ אוֹתָהּ לְבֵית־חוֹלִים), וְהַרוֹפְאִים קִבְּעוּ שֶׁהוֹלֵד מוֹת בְּבִטְנָה, וְלָכֵן עָלְיָה לַעֲשׂוֹת הַפְּלָה, וַיַּעַן שְׁאִמִּי הַיְתָה בְּרִיָּה גְדוּלָה וְזִרְיָה מְאֹד, וּכְבָר רָאֶתָה אֵיפֹה שֶׁנִּפְלָה, אֲזוֹ אִמְרָה לְרוֹפְאִים: תִּנּוּ לִי עוֹד שְׁעֵתִים שְׁלֹשׁ לְהַכִּין אֶת עֲצָמִי לְהַפְּלָה וְהַסְּפִימוּ, וּבִין כֹּךְ בְּרַחֵם מִבֵּית־הַחוֹלִים (וְתַהֲלֵה לְאֵל, נוֹלְדָתִי בְּרִיא וְשִׁלֵּם, פְּנִרְאָה שֶׁהַסְּמ"ך־מ"ם כְּבָר רָצָה לְהַמִּית אוֹתִי עוֹד בְּבֶטֶן אִמִּי). הַבְּרִית הַיְתָה בְּבֵית־הַפְּנִסֶת שֶׁל הַיְהוּדִי הַנַּ"ל (כִּי הָיָה לוֹ בֵּית־הַפְּנִסֶת סְמוּךְ לְדִירָתוֹ), וְהַסְּנִדֵּק הָיָה יְהוּדִי שֶׁבָּא אֶל אָבִי, וְאָמַר שֶׁהוּא מְנַדֵּב אֶת כָּל צְרָכֵי סְעֻדַת הַבְּרִית, אֲפֹ הוּא רוֹצֵה לְהִיּוֹת סְנִדֵּק, וַיַּעַן שֶׁלֹּא הָיָה אֲזוֹ כָּלוּם לְאָף אֶחָד, וְהַיְהוּדִי הַזֶּה הִבִּיא שְׁפַע, שֶׁהַסְּפִיק לְהַמּוֹן עֲנִיִּים לְאָכֹל, הַסְּכִים אָבִי, וְהָיָה רְגִיל לוֹמַר, שְׁעַד הַיּוֹם הוּא לֹא יוֹדַע מִי הוּא זֶה הַיְהוּדִי, כִּי לִפְנֵי הַבְּרִית לֹא רָאָה אוֹתוֹ אֲפֹ פַּעַם, וְאַחֲרֵי הַבְּרִית כְּבָר לֹא רָאָה אוֹתוֹ

שְׁלֵמֵד כָּל יָמָיו תּוֹרָה בְּהִתְמַדָּה רַבָּה מִתּוֹךְ עֵנִי וְדַחֲקִי. הוּא מְסַר אֶת נַפְשׁוֹ בְּמִסִּירוֹת נַפְשׁ גְּדוֹלָה

אִף פְּעַם, וְעַד הַיּוֹם זֶה אֶצְלוֹ פְּלֵא מִי הֵיָה הַיְהוּדִי הַזֶּה, וְשָׁאַל וְחָקַר אֶת הָאֲנָשִׁים אִם רָאוּ פְּעַם אֶת הָאָדָם הַזֶּה, וְאִף אֶחָד לֹא יָדַע מִי הוּא, כִּי לֹא הִכִּירוּ אוֹתוֹ.

ג. כִּי הָיוּ יָמִים שֶׁהָיָה חֶסֶר לֶחֶם בְּבֵית, פְּשׁוּטוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ, וְאִמִּי מוֹרְתִי מְסַרָה אֶת נַפְשָׁהּ לְהַשִּׁיג בְּדֶרֶךְ לֹא דֶרֶךְ קַמַח, וְאֶפְתָּהּ בְּעֶצְמָהּ כְּמֵה פְתוּת, (מִמֶּשׁ לֶחֶם עֵנִי), וּבָזָה חֲחִיו אֶת עֶצְמָם עִם כּוֹס תֵּה, וְלוֹלֵא שֶׁהָאֵמָא הַשִּׁיגָה בְּדֶרֶךְ לֹא דֶרֶךְ בְּכָל פְּעַם קָצַת קַמַח, הָיָה גּוֹנְעִין בְּרַעַב, וְאִי אֶפְשָׁר לְהִסְבִּיר אֶת זֶה לְאָדָם שֶׁלֹּא עָבַר אֶת זֶה בְּחַיָּיו, שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּבֵית אֶפְלוֹ לֶחֶם יָבֵשׁ וְכוּ'.

עִם כָּל זֹאת אָבִי מוֹרִי לָמַד תּוֹרָה בְּשִׂמְחָה עֲצוּמָה, וּפְלִפְלָ עִם גְּדוּלֵי הַלּוּמְדִים, כְּאֵלוֹ לֹא קָרָה שׁוּם דָּבָר, וְהַחֲיָה אֶת עֶצְמוֹ עִם הַתּוֹרָה, וְכֵן בְּכָל פְּעַם הָיָה גִס אַחַר שִׂיחָהּ עַל צָרְכֵי שְׁבֵת, עִם כָּל זֹאת הַתְּפָאָר תְּמִיד אָבִי, שֶׁאֵלּוֹ הַשָּׁנִים הָיוּ לוֹ הַשָּׁנִים הַכִּי יָפוֹת בְּחַיָּיו, כִּי הָיָה יָכוֹל לְלַמֵּד תּוֹרָה מִתּוֹךְ הַדְּחָק, שֶׁאֵז הַלֵּב שְׁבוּר וְהַמֶּחֶ דְּבוּק בַּתּוֹרָה, אֲשֶׁר אֵין טוֹב מִזֶּה, גַּם בְּהִתְחַלָּה לֹא הָיוּ לָהֶם מִטוֹת לִישׁוֹן, וַיִּשְׁנּוּ עַל הַרְצָפָה, שֶׁשָּׁמוּ סְדִין קְרוּעַ, וְעַל זֶה שֶׁכָּבוּ, וְעִם עוֹד סְדִין קְרוּעַ הַתְּכַסּוֹ, וְהָיָה תְּמִיד אָבִי מוֹרִי מִתְּפָאָר, שֶׁקָּיָם בְּשִׁלְמוֹת אֶת מֵאֲמָרָם ז"ל (אֲבוֹת, פֶּרֶק ו'): כִּן דִּרְכָּה שֶׁל תּוֹרָה - פֶּת בְּמִלַח תֹּאכֵל, וּמִים בְּמִשׁוּרָה תִשְׁתֶּה, וְעַל הָאָרֶץ תִּישָׁן, אִם אֶתָּה עוֹשֶׂה כֵן, אֲשֶׁרִיךְ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְטוֹב לָךְ לְעוֹלָם הַבָּא, וְהָיָה מִדִּיק מֵהַלְשׁוֹן: "אִם אֶתָּה עוֹשֶׂה כֵן", הֲרִי כְּבָר אָמַר: כִּן דִּרְכָּה שֶׁל תּוֹרָה? אֲלֵא לֹא לְדַרְשָׁא קֵאֲתִי הַתְּנָא, שֶׁכִּן דִּרְכָּה שֶׁל תּוֹרָה, אֲלֵא "אִם אֶתָּה עוֹשֶׂה כֵן" בְּפַעַל מִמֶּשׁ, אֵז אֶתָּה מְרַגֵּשׁ גְּעִימוֹת

מֵאֵד עַל לְמוֹד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְהִיָּה לְמִדָּן נִפְלָא, וְרַתְחָא דְאוּרִיתָא רַתַּח בּוּ תַמִּיד, וּפְלִפְלֵ אֶת עֲצָמוּ תַמִּיד עִם לּוּמְדִים עֲצוּמִים¹. הַקְּדוּשָׁ-בְרוּךְ-הוּא חָנּוּן אוֹתִי עִם זְכָרוֹן, שְׁאֲנִי זּוֹכֵר עוֹד כְּשֶׁהִיִּיתִי עִם הַשְּׁעָרוֹת, וְהַכְּנִסוּ אוֹתִי לְגֹן, שֶׁהִיָּה לוֹ לְר' שִׁבְתִּי

יְדִידוֹת הַתּוֹרָה, כִּי מֵאַחַר שְׁאִין לָךְ אֶלֶּא פֶת בְּצַמְצוּם, וּמִים כּוּס תֵּה, וְעַל הָאֶרֶץ תִּשְׁכַּב, פְּשׁוּטוּ כְּמִשְׁמְעוּ, אֲזִי דִיקָא אֲשֶׁרִיךְ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְטוֹב לָךְ לְעוֹלָם הַבָּא.

ד. שֶׁהָיוּ בְּתַקּוּפָה הֵיחָא בִירוּשָׁלַיִם לּוּמְדִים מְפֻלְגִים, שֶׁהָיוּ בְקִיָּאִים בְּש"ס וּפּוֹסְקִים בְּבִקִּיאוֹת נִפְלָאָה מֵאֵד, וְהִיָּה שְׁגוּר עַל לְשׁוֹנָם, וְגַם הֵם הָיוּ עֲנִיִּים מְרוּדִים, וְהָיוּ צְנוּעִים מֵאֵד, שֶׁהָעוֹלָם לֹא יָדְעוּ מֵהֶם כְּלָל, וְהִיָּה אָבִי מוֹרֵי תַמִּיד מִתְפָּאֵר, כִּי הוֹכּוּחִים וְהַפְּלְפוּלִים עִמָּהֶם הָיָה מִמֶּשׁ תַּעֲנוּג גּוֹ-עֵדוֹן, וְאִף שֶׁדָּרָךְ הַלְּמַדְנִים, שֶׁלֹּא מוֹתְרִים אֶחָד לְשָׁנִי, וּכְשֶׁמִּתּוֹכְחִים, הַקּוֹלוֹת עוֹלִים מִדֵּי פַעַם יוֹתֵר גְּבוּהָ, וְאֶחָד מִתְנַגַּח עִם הַשָּׁנִי, עִם כָּל זֹאת הוֹכּוּחַ בְּלִמּוּדָם הָיָה עִם אֲמַת, כִּי מֵאַחַר שֶׁהֵם הָיוּ עֲנִיִּים מְרוּדִים, וְלֹא הָיָה לָהֶם שׁוּם דְּבָר רַק הַתּוֹרָה, וּבְנִי-אָדָם לֹא הִסְתַּכְּלוּ עֲלֵיהֶם לַעֲזֹר לָהֶם, אֲזִי כָּל חוֹשֶׁם וּמִחֶם הָיָה רַק בַּתּוֹרָה, שֶׁזֶה נִקְרָא תּוֹרָה לְשָׁמָּה, שֶׁלֹּא לּוּמְדִים בְּשִׁבִיל שֵׁם, אוּ פְרָסוּם, אוּ כְבוֹד, כִּי אֵיזָה שֵׁם כְּבֵר הָיָה לְלִמְדוֹן עֲנִי, אִף אֶחָד לֹא יָדַע אֶת מַהוּתוֹ, וּמָה הָיָה שִׁיר פְּרָסוּם אוּ כְבוֹד, בְּשַׁעָה שְׁאִין בְּבֵית אֶפְלוּ חֲתִיכַת לְחֶם לְהַחֲיוֹת אֶת עֲצָמוֹ לְיוֹם אֶחָד (וְאֲנִי זּוֹכֵר, כְּשֶׁעוֹד שִׁכְבַּתִּי בְּעִרְסַת תִּינוּק, כְּבֵר מֵאֲזִי שִׁמְעַתִּי בְּבֵית קוֹלוֹת שֶׁל מְרִיבוֹת בַּתּוֹרָה, וְכִךְ גְּדַלְתִּי בְּבֵית שִׁתְּמִיד הַתּוֹכְחוּ בַתּוֹרָה, וְקוֹל הַתּוֹרָה הָיָה נִשְׁמָע בֵּין כְּתָלֵי הַבַּיִת).

(השָׁמַשׁ מִהַשְׁטִיבֵלֶאף בְּמֵאָה שְׁעָרִים), וְאֲנִי זֹכֵר אֶת הַחֲלֻקָּה שֶׁעָשׂוּ לִי בַל"ג בְּעֵמֶר, וְהִיְתָה שְׁמֻחָה גְדוֹלָה מְאֹד, וְיִהְיֶה זָקֵן רַקֵּד עִמִּי עַל כְּתָפוֹ, וְאַחֲרֵי־כֵן הִכְנִיסוּ אוֹתִי לַחֲדָר, שֶׁהָיָה בַשְׁטִיבֵלֶעף בְּשִׁכּוּנַת בֵּית יִשְׂרָאֵל. הַמְלַמֵּד שְׁלִי הָיָה ר' דָּוִד זֶלְצְמַן, וְאֲנִי זֹכֵר אִיךָ שֶׁלְמַד אֵתִי אוֹתִיּוֹת אֶל"ף-בֵּי"ת, עַד שֶׁבִּסּוּף הַשָּׁנָה כָּבֵר יְכַלְתִּי לִקְרֹא בַּסְּדוּר לְבַדִּי, וְאַחֲרֵי־כֵן נִכְנַסְתִּי בְּכֶתֶה ב' אֶצֶל ר' חַיִּים זְעֵלִיג, וְלִמְדַתִּי אֶצְלוֹ שָׁנָה חֲמִשׁ, אַחֲרֵי־כֵן נִכְנַסְתִּי בְּכֶתֶה ג' אֶצֶל ר' יַעֲקֹב קֶלְמֵנוֹבִיץ (שֶׁהָיָה מְפָרְסֵם בְּשֵׁם רַבִּי יַעֲנֹקֵל מְלַמֵּד), וְהוּא כָּבֵר לְמַד מִלְבַּד חֲמִשׁ עִם הַיְלָדִים

ה. וְאֲנִי זֹכֵר, שֶׁמֵּאַזְ שֶׁיְכַלְתִּי לַחֲבֵר אֶת הָאוֹתִיּוֹת בַּסְּדוּר, לֹא הִפְסַקְתִּי מִלְהַתְּפַלֵּל, אֶפְלוּ כִּשְׁהֵיִתִּי בֵּינִי לְבֵין עֲצָמַי, כְּשִׁחְזַרְתִּי מִהַחֲדָר, תָּמִיד הָיִיתִי קוֹרֵא שְׁחֵרִית, מְנַחֵה, מְעֵרִיב בִּיחָד, בְּשִׁמְחָה עֲצוּמָה, שֶׁאֲנִי יְכוֹל לִקְרֹא כָּבֵר אֶת הַסְּדוּר, כִּי עֲדֵן לֹא הִבְנַתִּי מַה זֶה זְמַנִּי הַתְּפִלָּה, כִּי הָיִיתִי עֲדֵן קָטָן מְאֹד, אֲבָל רְצִיתִי תָּמִיד לַחְזוֹר אַחֵר הַשְּׁלֹשׁ תְּפִלוֹת, וְלִכְּנֹ הָיִיתִי רְגִיל לומר אוֹתָם, אֶפְלוּ לְעַת עָרַב כְּשִׁחְזַרְתִּי מִהַחֲדָר, הָעֵקֶר שֶׁלֹּא אֶשְׁכַּח מַה שֶׁלְמַדְתִּי אֶת קְרִיאַת הַתְּבוֹת שֶׁבַּסְּדוּר, וְהָיִיתִי מְלֵא שְׁמֻחָה, שֶׁאֲנִי כָּבֵר יְכוֹל לִקְרֹא בַּסְּדוּר.

ו. הוּא הָיָה אֶחָד מְאַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוֹ חֲסִיד בְּרֶסֶלֵב, אִישׁ יָרָא וְחָרַד מְאֹד, וְהָיָה מְאֹד אֲדוּק וְדְבוּק אֶל הָרַב הַחֲסִיד הַמְּפָאָר ר' אַבְרָהָם שְׁטְרִינְהַאָרְץ ז"ל, וְהָיָה שָׁנִים רְבוֹת בְּעַל שְׁחֵרִית בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה בְּמָרוֹן, הוּא הָיָה בְּעַל קוֹרֵא נְפֵלֵא מְאֹד, וְאַנְשֵׁים מְסֻפְרִים, שֶׁטַעַם הַקְּרִיאָה שָׁלוּ הָיָה מְתוּק מְדַבֵּשׁ, מְלַבֵּד זֹאת

נ"ך (אצלו עדין לא למדו רש"י), והספיק בשנה אחת לגמור יהושע, שופטים, שמואל א', ושמואל

הנה עובד ה' גדול מאד, והיה מרבה בהתבודדות. וספר לי אחד מאנשי שלומנו, ששמע ממנו, שדרך לקום כל יום הרבה שעות קדם אור היום, והיו לו את הסדרים שלו בתורה, בהתבודדות, והיה לו שעור מיוחד בהתבודדות להתפלל כל יום קדם אור היום, על כל תלמיד שלמד אצלו, שיצליח בלמודו, ופעם אמר, שביום שלא מתפלל קדם אור היום על כל תלמיד ותלמיד, יש לו באותו יום איזו תקלה בחדר, שהילד לא מבין מה שלומדים. ואחד מאנשי שלומנו ספר לי ששמע פעם ממנו, שמרגיש שזאת פעל אצל השם יתברך, שכל תלמיד שלמד אצלו, לא יצא לתרבות רעה (מכל זה רואים איך שהיה מסור כל-כף לתלמידיו, ולכן לא בחנם שכל התלמידים שלו הצליחו כל-כף בלמוד, וזכרו היטב מה שלמדו). וכן שמעתי מכמה מאנשי שלומנו שהיו פעם בביתו, וראו איך שבהרבה ספרים היה כתוב בסוף הספר בזו הלשון: "סימתי את הספר כלו". ושאלו אותו: מה זה? ענה ואמר: היות שרבנו ז"ל הזהירנו מאד ואמר (שיחות-הר"ן, סימן כח), שראוי לאדם שילך ויעבר בזה העולם בכל הספרים הקדושים וללמד כלם, כדי שיהיה בכל מקום, אזי אני משתדל לקיים את זה בתמימות ופשיטות, ובאיזה ספר שזכיתי לעבר, על זה אני רושם: "סימתי את הספר כלו", כדי שאדע, שאת הספר הזה כבר סימתי, ועלי להתחיל ספר אחר, והיה מתאנח: מי יתן, שאזכה לעבר את כל הספרים שיש (מכל זה רואים אפס קצת מקצת מן המקצת גדלתו, שמבחוץ חשבו שזה סתם יהודי מלמד, אבל הוא היה עובד השם גדל מאד, והיה מרבה בהתבודדות כל ימי חייו).

ב', עַד מְלָכִים א' פָּרַק ח', וְכַח הַהֶסְבֵּר שְׁלוֹ הָיָה לְהַפְלִיא, וְהָיָה מִמְחִישׁ אֶת הַלְמוּד בְּצוּרָה כְּזוֹ, שְׂרָאוּ כָּל מָה שְׁלֵמָד אֶת זֶה בְּחוּשׁ מִמֶּשׁ חִי, אֶת יְהוֹשֻׁעַ אִיף שְׁעוֹבֵר אֶת הַיַּרְדֵּן, וְאִיף שְׁלוּחִם עִם הַל"א מְלָכִים וְכוּ', וְכוּ', הַמְחִישׁ אֶת כָּל פָּרֵט וּפָרֵט בְּצוּרָה כְּזוֹ שֶׁהוּא מִמֶּשׁ חִי, וְכֵן כָּל מָה שְׁעֵבֵר עַל כָּל שׁוֹפֵט וְשׁוֹפֵט, וְכֵן מָה שְׁעֵבֵר עַל חֲנָה וְעַלִּי הַכֹּהֵן עַד שְׁנוֹלֵד שְׁמוּאֵל, וְכָל מָה שְׁעֵבֵר עָלָיו, וְכֵן מָה שְׁקָרָה לְשִׂאוֹל, לְדָוִד, הַכֹּל הָיָה חִי, וְעַד הַיּוֹם שְׁזָה כָּבֵר כְּמַעַט שְׁשִׁים שָׁנָה, אֲנִי זֹכֵר אֶת זֶה כְּמוֹ שְׂרַק עֵכָשׁוּ לְמִדְתֵּי אֶת זֶה, וְאֲנִי נִמְצָא בְּאוֹתָהּ תְּקוּפָה שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן וְהַשׁוֹפְטִים וְשְׁמוּאֵל הַנְּבִיא וְשִׂאוֹל הַמֶּלֶךְ וְדָוִד הַמֶּלֶךְ, כִּי הַמְחִישׁ אֶת הַלְמוּד לְתַלְמִידִים בְּצוּרָה יוֹצֵאת מִן הַכֶּלֶל, עַד שְׁכֹלֶם הַבְּיָנוּ הַיֵּטֵב אֶת הַלְמוּד בְּאִפְּן נֶעְלָה מְאֹד.

ב.

בֵּין כְּפֹ הַתְּחִילוֹ לְהִיּוֹת הַמְּאֲרָעוֹת עִם הָעֲרָבִים, יִמַּח שְׁמֹם, שְׁהֲצִיּוֹנִים רָצוּ לְגַרֵּשׁ אוֹתָם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֵן אֶת הַבְּרִיטִים, וְאִז הַתְּחִיל לְהִיּוֹת הַרְבֵּה פְּעָמִים "עֲצָר" — אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא, וְהַרְחוּבוֹת

הָיוּ רִיקִים מִבְּנֵי־אָדָם מִפְּחַד הַבְּרִיטִים וְהַעֲרָבִים, שֶׁהֲרִגוּ וְרָצְחוּ אֶת מִי שֶׁהָיוּ רַק יְכוּלִים, כִּי אַז הָיוּ הַכְּנוּפִיּוֹת שֶׁהָיוּ נִקְרְאוֹת לַח"י וְאַצ"ל, שֶׁלְּחֻמוֹ נִגְדַּד הַבְּרִיטִים שֶׁרָצוּ לְגַרֵּשׁ אוֹתָם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְזֶה גֵרָם לְפַחַדִּים גְּדוֹלִים, כִּי הֵם הָיוּ תּוֹפְסִים עַל יָמִין וְעַל שְׂמֹאל אֶת מִי שֶׁרַק יְכוּלִים, וּמִמִּילָא נִסְגְּרוּ הַתְּלַמוּדֵי תוֹרָה, וְלֹא בָּאוּ הַתְּלַמִּידִים לְלַמֵּד, עַד שֶׁיָּצְאוּ הַבְּרִיטִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאַז הִתְחִילָה הַמְּלַחְמָה עִם הַעֲרָבִים, יַמַּח שָׂמָם, בְּשָׁנַת תש"ח, שָׂאז הַפְּגִיזוֹ הַעֲרָבִים הַפְּרוּעִים "פְּגִזִּים", שֶׁהֵם הָיוּ פְּצָצוֹת כְּאֵלוֹ, שֶׁהָיוּ מְחַבְּרוֹת אֱלִיהֶן פְּרוּפְלֶר, שֶׁזֶה הָיָה עָף, וְנִשְׁמַע הַקוֹל, וּכְשֶׁהָיָה מִתְּפוּצֵץ בְּאִיזָה קִיר אוֹ בְּאִיזָה מְקוֹם שֶׁרַק לֹא יֵהִיוּ, נִתְּפָזְרוּ מִזֶּה אֶלְפֵי רְסִיסִים, וּמִזֶּה נִהְרָגוּ, לְצַעֲרֵנוּ הָרַב, הַמוֹן נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כִּי אִם נִכְנַס בְּאָדָם רְסִיס בְּלֵב אוֹ בְּרֹאשׁ, הוּא כְּבָר מֵת, אוֹ שֶׁהָיוּ הַמוֹן פְּצוּעִים מִזֶּה, וְאַז הָיוּ צְרִיכִים לָרֶדֶת אֶל מִרְתָּפִים מְאִימַת "הַפְּגִזִּים" וְהַפְּצָצוֹת, שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים שְׁמוֹת בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְגִדְּל הַפְּחַד וְהַצַּעַר שֶׁהָיָה, זֶה אִי אֶפְשָׁר לְשַׁעַר וּלְצַיֵּר כָּלָל, כִּי נִתְקַיֵּם אֵז (דְּבָרִים לב): "מִחוּץ תִּשְׁכַּל חֶרֶב, וּמִחֲדָרִים אֵימָה, גַּם בַּחֹר גַּם בְּתוֹלָה, יוֹנֵק עִם אִישׁ שִׁיבָה"; מִמִּילָא הִיָּתָה תְּקוּפָה גְּדוֹלָה, שֶׁלֹּא לְמַדּוֹ בַּחֲדָר, כִּי הַפֵּל הָיָה סָגוּר, וּבְכָל יוֹם הָיוּ, רַחֲמָנָא לְצַלוּ, הַרוּגִים וּפְצוּעִים שׁוֹכְבִים

ומתבוססים בדמיהם, פחד ואימה כזו, זה אי אפֿשר להסביר, רק מי שחי עם זה, ומתחת כל בנין הִיה מרתף ישן נושן, שנכנסו לשם המון משפחות, ושם ישנו בחשף, וברב פחד שלא ינזקו, ומחמת שאנחנו היינו גרים על הגבול סמוך ונראה מאד אל לגיון חילי הירדנים, ולכן מי שהיתה לו יכלת, הִיה נכנס יותר לפנים במרפז העיר.

ג.

והקדוש-ברוך-הוא עזר לאבי (שאגב, הוא אף פעם לא ירד למרתף, אלא ישב בחדרו ולמד, ואף שהיה פחד לשבת בחדר, פי הירדנים היו להם צלפים, שהם המיתו יותר ממה שכל הפצצות הרגו, פי היו יורים על כל מי שרק ראו שזז, והיה קשה מאד להתחבא מהם, עם כל זאת לא רצה לשמע להפצרת אמִי מורתִי ושאר שכנים שיירד למרתף, פי ספנה מרחפת על חיי, והוא ישב ולמד, ואמר, שהתורה תשמר עליו, עד שפעם אחת חדרה פצצת "פגז" סמוך לדלת ביתנו, והיה נס בתוך נס, שבדיוק לפני שעה אמִי מורתִי שכחה על יד הדלת דלי מים ששאבה מהבור, והפצצה

נפלה במקום לתוף הדלת, אל תוף הדלי, ובמקום להתפוצץ, המים כבו אותה, אף התחיל לצאת מהפצצה עשן גדול מאד, וחדר אל תוף הדירה, עד שכמעט היו יכולים להחנק מרוב העשן שנכנס בדירה, ובגס נפלא לא נחנק אבי מורי, ומחמת גדל העשן, שנכנס לתוף חדרו, היה מכרח תקף ומיד לברח משם, וכך מאז גם הוא ישן במרתף, אבל היה לו צער גדול מבטול תורה, פי במרתף היה רעש גדול מאנשים, נשים וטרף, שהיתה שם ערבוביה גדולה, ולכן תקף ומיד כשרק נשקט, הוא ברח מהמרתף וחדר אל הדירה, (שזה היה ענין של פקוח נפש), ואז כשהיה צריך לישן במרתף, ומנעו אותו מללמד תורה, נסכם בדעתו, שיעבר עליו מה שיעבר, במרתף הוא לא ישן, ובדירה הוא לא היה יכול להשאיר, מחמת סכנת נפשות, ולכן עזרו הקדוש-ברוך-הוא, שהחליט שהיא נכנס למרכז העיר.

ד.

ובא לשכונת בית וגן, ואחד עזרו להתאכסן באיזה בית מלון קטן, שהיה נקרא "פנסיון גלזר", ואף שעלה כסף, והיה יקר מאד, עם כל זאת הקדוש-ברוך-הוא עשה לו ניס, שאחד שלם לו את

כָּל הַהוֹצָאוֹת וְהַשְּׂכָר דִּירָה, וְשֵׁם כָּבֵד הָיָה מִתְאַכְסֵן
הָרַב הַקְּדוֹשׁ רַבִּי מְרִדְכַי חַיִּים מְסֻלוֹנִים, זְכוּתוֹ תִּגְן
עָלֵינוּ (אֲזִי רְאִיתִי אוֹתוֹ בְּפַעַם הָרִאשׁוֹנָה, וְהֵייתִי
בְּסוֹף הַכֹּל בְּגִיל שְׂמוֹנָה, וְרְאִיתִי אֶת הַנְּהַגוֹתַי
הַקְּדוֹשׁוֹת, אִיךְ שֶׁלְמַד כָּל הַיּוֹם בְּהַתְמַדָּה גְּדוֹלָה
מְאֹד, וְכֵן אֲנִי זוֹכֵר הַיֵּטֵב אֶת עֲבוֹדַתוֹ הַקְּדוֹשָׁה
עֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְעַד הַיּוֹם אֲנִי זוֹכֵר אִיךְ
שֶׁהִתְנַהֵג בְּקִדְשָׁה יִתְרָה, וְהָיָה מִמֶּשׁ אֵשׁ לְהִבָּה,
וְהָיָה יוֹשֵׁב הַרְבֵּה בְּדַבְּרוֹת עֲצוּמָה וּבְהַשְׁתַּוְּקוּת
עֲזָה אֱלֹוֵי יִתְבָּרַךְ).

ה.

וְאַחֲרֵיכֵן בָּא לְהַתְאַכְסֵן שֵׁם הָרַב הַצַּדִּיק ר'
אַבְרָהָם יְצַחַק קֶאֱהוּ, זְכוּתוֹ תִּגְן עָלֵינוּ, שֶׁהָיָה חֲתָנוֹ
שֶׁל הָרַב הַקְּדוֹשׁ ר' אֶהְרֵן רֶאטָה זי"ע, וְהוּא הָיָה
עוֹד צָעִיר לְיָמִים, עִם כָּל זֹאת רְאִיתִי אֶת גְּדֹל

ז. אֶת הָרַב הַקְּדוֹשׁ רַבִּי אֶהְרֵן רֶאטָה זי"ע זְכִיתִי לְרְאוֹת הַרְבֵּה
פְּעָמִים, כִּי הֵייתִי גֵר בְּשִׂכְנוֹת, וְאֲנִי זוֹכֵר אִיךְ שֶׁהֵלֵךְ בְּכֹל
יּוֹם לַמְּקוֹה בְּבֵתִי אוֹנְגְרִין, עַד שֶׁבָּנָה בְּעֲצוּמוֹ מְקוֹה טְהָרָה
תַּחַת בֵּית מוֹדְרָשׁוֹ, כִּי הוּא מְאֹד הַקְּפִיד עַל צְנִיעוּת בַּמְּקוֹה,
וְהָיָה מוֹחָה עַל בְּנֵי אָדָם שֶׁמְדַבְּרִים בַּמְּקוֹה, וְתַמִּיד הַשְׁתַּדֵּל
לְלַקֵּת לַמְּקוֹה שֶׁלֹא הָיוּ בוֹ הַרְבֵּה אֲנָשִׁים, וְכִשְׁשָׁמַע אֲנָשִׁים

עבודתו בעבודת השם יתברך, ביגיעה וטרחה עצומה בעת התפלה, והיו מפעם לפעם באים אליו חסידי חמיו, והיו מדברים יחד בעבודת השם יתברך שיחת חברים, והיה מעוררם ומלהב את לבם לעבודת השם יתברך, עד שיצאו ממנו מחזקים מאד.

ומדי דברי מהצדיקים האלו שזכיתי להפיר, אזכיר גם שזוכר אני היטב את צורתו הקדושה של הרב הצדיק, הגאון האדיר רבי יוסף צבי דושינסקי, זכותו תגן עלינו, כי אבי מורי היה מתפלל אצלו בכל ליל שבת, והיתה שורה ביניהם אהבה גדולה מאד, וגם פניו הקדושות עדין חקוקות בתוך לבבי.

מדברים ביניהם במקנה, היה צועק: "נו נו" וכו', ואני זוכר את זה עד עכשו, וצורתו הקדושה חקוקה בתוך לבבי, וכן כמה פעמים באתי לבית מדרשו בעת שהתפלל עם כל הכחות, ואף שהיה חלוש פח מאד, עם כל זאת היה צועק בקול רם, ומתפלל בהתלהבות כזו, שאי אפשר לתאר ולשער כלל, עם כל זאת כשדבר עם בני־אדם, היה מדבר בסבר פנים יפות, ומאיר את פניו למי שבא אליו, כאשר בעיני ראיתי דבר זה, איך שקרב רחוקים במאור פניו הקדושים.

ח. וזוכר אני היטב את הלונה שלו, שהיתה בערב חג הסוכות תש"ט, ונקבר בחצר בית־חולים וואלה, כי היה אז באמצע המלחמה.

ו.

ומאחר שהיינו גרים בעת המלחמה בשכונת בית וגן, אזי הכניס אותי אבי מורי בתלמוד-תורה עץ חיים, שהיה במחנה יהודה, ושם למדתי עד הבר-מצוה, בגיל אחת-עשרה ושתיים-עשרה היה המלמד שלי ר' שבתי יודלויטש, זכרוננו לברכה, שהיה אז אברך צעיר, ואחר שנים נתפרסם בעולם, להמגיד מירושלים, כי היה פה מפיך מרגליות, ומאחר שלא היה לו אז בזווה ראשון ילדים, אהב את התלמידים כמו ילדים, והיה מספר לנו המון ספורי צדיקים, ומלהב את לבבנו אליו יתברך, וכן בכל שבת אחר הסעדה היתה כל הפתה באה אל ביתו, והוא לקח אותנו בדרך כלל לטייל, ועל הדרך ספר לנו המון ספורים, ובסעדה שלישית היה הולך בכל שבת מברכים עם כל הפתה אל הרב הקדוש רבי אהרן מבעלז, זכותו תגן עלינו, והיה נותן לו שירים, שיחלק לכל התלמידים^ט.

ט. אצל הרב הקדוש רבי אהרן מבעלז, זכותו תגן עלינו, זכיתי להיות הרבה פעמים עם אבי מורי, שהיה רגיל לנסע אליו גם כשהיה גר בתל-אביב, וכשהיה שוהה בקניון בירושלים, היה אבי מורי רגיל לילך אליו בשבת רגלי, אף שהיה גר רחוק מאד, והיה מקרבו מאד, אז זכיתי לראות אותו מקרוב, וראיתי אצלו הרבה פלאות, ומי שהסתפל עליו

ז.

וּמֵאֵז שְׁסֵפֶר לְתַלְמִידָיו הַמּוֹן סְפוּרֵי צְדִיקִים,
 בְּקִשְׁתִּי אֶת אָבִי לְקִנּוּת לִי סְפוּרֵי מַעֲשֵׂיֹת מְצַדִּיקִים,
 וְכֵן עָשָׂה, וְקִרְאתִי הַמּוֹן סְפָרִים, סְפוּרֵי מַעֲשֵׂיֹת
 שֶׁל צְדִיקִים. וְתַמִּיד הֲיָה לִי קֶשֶׁה שְׁתִּי קִשְׁיֹת: א.
 לָמָּה רַק אֵלּוּ זָכוּ לְהִיּוֹת צְדִיקִים? וְכִי אֶצְלוּ יִתְבָּרַךְ
 אֵיפָּה וְאֵיפָּה? ב. מַה זֶה שְׁמִסְפֵּר מְצַדִּיקִים שְׁעָלוּ
 לְשָׁמַיִם וְרָאוּ מַה שְּׂרָאוּ וְכוּ', מַה שֶּׁיֵּךְ דָּבָר כְּזֶה?
 הֲרֵי אָדָם הוּא נִמְצָא בְּזֶה הָעוֹלָם, אֵיךְ הוּא יָכוֹל
 לְהִיּוֹת בְּשָׁמַיִם? וְהֵיטֵי אֵז צָעִיר לְיָמִים, וְשְׁתִּי
 הַקִּשְׁיֹת הָאֵלּוּ הָיוּ מְבַלְבְּלוֹת אוֹתִי כַּמָּה שָׁנִים, כִּי
 הֲיָה קֶשֶׁה לִי מְאֹד לְהִבִּין בְּשִׁכְלִי הַקָּטָן אֶת שְׁנֵי
 הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ: א. וְכִי מִשָּׂא פָּנִים יֵשׁ אֶצְלוּ יִתְבָּרַךְ,
 שְׁדוֹקָא אֶת אֵלּוּ בָּחַר שָׁהֵם יְהִיוּ הַצְּדִיקִים? ב. וְכֵן
 אֵיךְ יְכוּלִים לַעֲלוֹת לְשָׁמַיִם?

עַם עֵין אֶמֶת, רָאָה שְׁזָה אֵינוּ בְּ-אָדָם, אֶלָּא מְלֶאךָ, כִּי הִיָּה
 דְּבוּק לְגַמְרֵי בּוּ יִתְבָּרַךְ בְּבִטּוֹל כָּל הַרְגָּשׁוֹתָיו, וְזֶה לֹא יְכוּלִים
 לְהַסְבִּיר לְאָדָם שְׁלֹא רָאָה אוֹתוֹ.

גַּם זְכִיתִי לְהִיּוֹת הַרְבֵּה אֶצֶל הַרַב הַקְּדוֹשׁ רַבִּי יוֹאֵל מְסַאֲטָמָר,
 זְכוּתוֹ תָּגֵן עָלֵינוּ, מֵאֵז בּוֹאוֹ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁנִּצְוֹל מִשְׁנֵי
 הַרְשָׁעִים, עַד שֶׁנִּסְעָ לְאֶרְצוֹת-הַבְּרִית, כִּי הַצְּדִיק הַקְּדוֹשׁ הִזָּה
 מְנָה אֶת אָבִי מוֹרֵי לְהִיּוֹת רֹאשׁ יְשִׁיבָה, בִּישִׁיבָה שְׁיִסַּד אֵז,

ח.

גם הִיָּה אֲזוֹ, בַּתְּקוּפָה שְׁלֹמֶדְתִּי בַּתְּלִמּוּד תּוֹרָה, זָקֵן שֶׁהָיָה מוֹכֵר מִמִּתְקִים לִילָדִים, וְאֲנִי קִנִּיתִי אֶצְלוֹ, כִּי רַחֲמַתִּי עָלָיו, וְרִצִּיתִי לְהַנּוֹתוֹ, וְחִלַּקְתִּי אַחֲרֶיכָּךְ אֶת הַמִּמְתְּקִים לִילָדִים עֲנִיִּים. וְהֵנָּה יוֹם אֶחָד הוּא נִפְטָר, וְהוּא כְּבֹר הִיָּה בְּגִיל לְמַעַלָּה מִתְּשָׁעִים, וְכָאֵב לִי מְאֹד עַל הַיְהוּדֵי הַזֶּה שֶׁנִּפְטָר, וְרִצִּיתִי מְאֹד לְרֹאוֹת מָה עוֹשִׂים אֶתְּוֹ, וְלִכֵּן הִלְכְּתִי לְהַלְוִיָּה, וְהִיִּיתִי אֲזוֹ סוֹף הַפֶּל בְּגִיל שְׁמוֹנָה, וְלֹא הָיָה לוֹ אֶפְלוֹ מִנֵּן לְהַלְוִיָּה, רַק כְּמָה מִהַחֲבָרָא קִדִּישָׁא הַתְּעַסְקוּ עִמּוֹ, כִּי אֲזוֹ הִיָּה בְּאֲמֻצֵּעַ הַמִּלְחָמָה, וְאֲנָשִׁים פְּחָדוֹ לְהִסְתַּוְּבֵב עַל הֶרְחֻבוֹת, וְאֲנִי מֵרַב תְּשׁוּקָתִי לְדַעַת מָה עוֹשִׂים עִם הַנִּפְטָר, הִלְכְּתִי לְלוֹתוֹ עַד הַבַּיִת עֲלֵמִין, וְהָיוּ שָׁם רַק כְּמָה מִחֲבָרָה קִדִּישָׁא שֶׁחֲפְרוּ קִבְרָ עֲבוּרוֹ, וּבְכֹל פַּעַם גָּרְשׁוּ אוֹתִי, וְצָעְקוּ: אֵין לִילָד מָה לַעֲשׂוֹת פֹּה, וְאֲנִי שׁוֹב חֲזָרְתִּי, וּמַחֲמַת שָׁהֵם הָיוּ עֲסוּקִים בְּלַחֲפֹר בְּזִרְיֹזוֹת קִבְרָ, כִּי הִיָּה בְּאֲמֻצֵּעַ הַמִּלְחָמָה, אֲזִי זָרְקוּ עָלַי אֲבָנִים שְׁאִסְתַּלַּק מִשָּׁם, כִּי לֹא רָצוּ שֶׁיִּלָּד יִרְאֶה קְבוּרָה שֶׁל נִפְטָר,

וְמָה גַם, שְׁאֲבִי מוֹרֵי הִיָּה תְּלִמִּידוֹ בַּעַת בַּחֲרוֹתוֹ בְּעִיר קְרָאֵלִי, וְלִכֵּן הִיָּה אֲבִי מוֹרֵי מְאֹד קָשׁוּר אֵלָיו, וְהוּא הַקְּדוֹשׁ כְּבֹדוֹ מְאֹד, וְצוּרְתוֹ הַקְּדוֹשָׁה כְּבֹר הִיָּה חֲקוּקָה בְּלִבִּי כִּשְׁהִיִּיתִי עֲדֵין בְּגִיל צָעִיר מְאֹד.

וְאָנִי בָרַב עַקְשָׁנוֹתַי תִּמְיַד חֲזַרְתִּי. וְהֵם הִתְיַאֲשׁוּ
מִמּוֹנִי, וְרֵאִיתִי אִיךָ שְׁמִכְנִיסִים אֶת הַגּוֹף אֶל תּוֹךְ
הַקֶּבֶר וּמְכַסִּים אוֹתוֹ עִם עֶפֶר, וּמְחַמֵּת שְׁפַחְדָּתִי
שְׁאֵנֵשִׁי חֲבָרָא קְדִישָׁא יִרְבִּיצוּ לִי שְׁלֵא צִיְתִי לָהֶם,
אֲזִי אַחַר שְׁקָבְרוּ אוֹתוֹ בְּרַחֲמֵי.

ט.

וּמֵאֲז נִכְנַס בִּי הַיָּטֵב הַיָּטֵב מֵה סוֹפּוֹ שֶׁל אָדָם,
שֶׁהֵנָּה הוּא נִפְטָר, וְהֵנָּה קוֹבְרִים אוֹתוֹ תַּחַת הָאֲדָמָה,
וּמֵאֲז נִכְנַסָּה בִּי תִשׁוּקָה לְקַיָּים מִצְוֹת הַלְוִיָּת הַמֵּת,
וְאִף שֶׁהֵיִתִּי בְּגִיל צָעִיר, מְתִי שָׂרֵק רְאִיתִי לְוָיָה,
הַלְכָתִי לְלוֹוֹת, וְזֶה הַכְּנִיס בִּי זְכוּרֹן יוֹם הַמֵּיִתָּה,
וּבַהֲיוֹתִי בְּגִיל אַחַת-עֶשְׂרֵה, וְשָׁמַעְתִּי שֶׁהוֹלְכֵת לַהֲיוֹת
לְוָיָה, אַךְ לַעֲת עֵתָה עוֹשִׂים לוֹ אֶת הַטְּהָרָה, מְאֹד
רְצִיתִי לְרֵאוֹת מֵה זֶה טְהָרָה, אֲזִי טַפְסָתִי עַל
הַחֲלוֹן שֶׁל הַמְּקַנָּה, וְהִסְתַּכַּלְתִּי, וְרֵאִיתִי אִיךָ
שְׁמִטְבִּילִים נִפְטָר, וּמֵאֲז נִכְנַס בִּי יוֹתֵר זְכוּרֹן יוֹם
הַמֵּיִתָּה, כִּי רְאִיתִי נִפְטָר בְּמוֹ עֵינַי, אִיךָ שְׁלֵא יְכוֹל
לְזוֹז, וּקְבָר אֲז נְחַקֵּק בְּדַעְתִּי, אֲשֶׁר הָאָדָם צָרִיךְ
לְמוֹת, וְאִין לְהִתְחַמֵּק מִזֶּה, וְזֶה הַכְּנִיס בִּי תִשׁוּקָה
מְאֹד לְעַבּוֹדַת הַשֵּׁם.

אך יען שְׁהֵייתִי עֲדִין צָעִיר לְיָמִים, וְלֹא הָיָה לִי מִדְרִיךְ שְׂיִדְרִיךְ אוֹתִי, אֲזִי לֹא יִדְעֵתִי מַה לַעֲשׂוֹת, אֲבָל הַמְשַׁכְּתִי לְקֹרָא סְפוּרֵי צְדִיקִים, וְהָיָה לִי יוֹתֵר קָשָׁה שְׁתֵּי הַקְּשִׁיּוֹת הַנִּזְכָּרוֹת, כִּי רָאִיתִי שְׂאָדָם צָרִיךְ לָמוֹת, וְהִנֵּה עוֹשִׂים לוֹ טְהָרָה, וְהִנֵּה קוֹבְרִים אוֹתוֹ, אֲזִי לָמָּה דִּיקָא אֵלּוּ הֵם צְדִיקִים וְרַב הָעוֹלָם לֹא?! וְהַקְּשִׁיאָּה הַזֹּאת תִּמְיֵד הַצִּיקָה לִי, וְכֵן מַה שְׂיִךְ לַעֲלוֹת לְשָׁמַיִם, כְּשְׂאָדָם עֲדִין מְלַבֵּשׁ בְּלָבוֹשׁ גְּשָׁמִי?! וּבֵין כֵּן לְקַחְתִּי לַעֲצָמֵי מְצוּנָה, אֵיפֹה שָׂרַק הַיְתָה לְוַיָּה הַצְּטֻרְפָּתִי לְהַלְוִיָּהּ, יְהִיָּה מִי שְׂיִהְיֶה, וְהֵייתִי רְגִיל לְלַכֵּת לְכָל לְוַיָּה שָׂרַק הַיְתָה, וְזֶה הַכְּנִיס בִּי יוֹתֵר מִחֻשְׁבוֹת יוֹם הַמִּיתָה, וְאֵיךְ שְׂאִין שׁוֹם תְּכַלִּית בְּזֶה הָעוֹלָם הַגְּשָׁמִי וְהַחֲמֹרִי, וְהַהֲכָרַח לַעֲזֹב אֶת זֶה הָעוֹלָם.

י

וּבֵין כֵּן כְּשֶׁהִגַּעְתִּי לְגִיל אַחַת-עֶשְׂרֵה, הַצָּרֵךְ אֲדוֹנֵי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי לַעֲזֹב אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְטַעְמִים כְּמוֹסִים, וְהִגִּיעַ לְאַרְצוֹת-הַבְּרִית, וְזֶה עָשָׂה עָלַי רָשָׁם מְאֹד מְאֹד קָשָׁה, כִּי עוֹלָמִי חָרַב בְּעַדִּי, כִּי נִשְׂאָרְתִּי בְּלֵי אֲבָא, וְאַחַר שָׁנָה כְּשֶׁהֵייתִי בְּגִיל שְׁתַּיִם-עֶשְׂרֵה, גַּם אַחֵי הַגְּדוֹל נָסַע לְאַרְצוֹת-הַבְּרִית, וְנִשְׂאָרְתִּי רַק

עם אָמִי לְבַד, וְהָיָה קָשָׁה לָנוּ מְאֹד מְאֹד, וְזֶה
הַשְּׁפִיעַ עָלַי מְאֹד מְאֹד לְרַע', כִּי לֹא הָיְתָה לִי שׁוּם
תְּמִיכָה אַבְהִית, וְהִצְטַעַרְתִּי מְאֹד בְּצַעֲרָה שֶׁל אָמִא.

י.א.

וּבֵין כָּף הַגַּעַתִּי לְגִיל בֶּר-מִצְוָה, וּמְאֹד כָּאֵב לִי,
שֶׁלְכָל הַיְלָדִים יֵשׁ בֶּר-מִצְוָה וְלִי לֹא, וּבִיּוֹם הַבֶּר-מִצְוָה
לֹא הָיָה לִי אָף אָחָד, רַק נִשְׁאַרְתִּי בְּבֵיתִי, וּבִבְקָר
הַלְכָתִי לְבִדִּי לְבֵית-הַפְּנֹסֶת, וְהַשְׁתַּדַּלְתִּי בְכַח עֲצָמִי

י. לפְנֵי הַבֶּר-מִצְוָה שְׁלִי, לְקַחְהָ אוֹתִי אָמִי מוֹרְתִי אֶל הַרֵב
הַקְדוֹשׁ מְבַעֲלָז, זְכוּתוֹ תִּגַּן עָלֵינוּ, לְקַבֵּל בְּרָכָה לְכָבוֹד
הַבֶּר-מִצְוָה, וּמַחֲמַת שְׁאֲצֹלוּ לֹא הָיְתָה נִכְנָסֶת אִשָּׁה, אֶלֶּא הָיוּ
צָרִיכִים לֵהָיוֹת בַּחֲדָר שְׁלִשָּׁה גְבָרִים, אַזִּי הָיָה שֵׁם הַגְּבָאִי ר'
שְׁלוֹם פּוֹיִגֵּל ז"ל, וְעוֹד אִישׁ וְאִנִּי, וּכְשֶׁהַגְּבָאִי הוֹדִיעַ מִי נִכְנָס,
וְהַזְכִּיר אֶת שֵׁם אָמִי, אַזִּי קָם מְלֵא קוֹמָתוֹ, וְהַגְּבָאִי אָמַר לוֹ,
שְׁהִיא בָּאָה עִם בְּנוֹ לְקַבֵּל בְּרָכָה לְפָנַי הַבֶּר-מִצְוָה, וְצוּהָ אוֹתִי
שְׁלִשָּׁה דְבָרִים: א. לֹא לְדַבֵּר בַּתְּפִלִּין (וְהַחֲזַקְתִּי בָזָה לְמַעַלָּה
מְעַשְׂרִים וְחֲמֵשׁ שָׁנִים). ב. לֹא לְהַסְתוֹבֵב אָנָּה וְאָנָּה בַּתְּפִלָּה.
ג. לְשַׁמֵּר מְאֹד עַל גּוּף נָקִי (וּבְזוֹ הַלְשׁוֹן אָמַר: כְּשִׁמְקוֹנְחִים,
צָרִיכִים הִרְבָּה נִיר. וְחֹזֵר עַל זֶה כְּמֹה פְּעָמִים: הִרְבָּה נִיר.)
וְאִם תִּקְרִים אֶת זֶה, תִּהְיֶה גְדוֹל בְּיִשְׂרָאֵל. כָּף אָמַר וּפְטַרְנִי
בְּבִרְכַת "מִזֵּל טוֹב" לְכָבוֹד הַבֶּר-מִצְוָה, וְהַתְעַנְּנָן אֶצֶל אָמִי מִה
שְׁלוֹם אָבִי?!

להניח תפלין, ולילד בגיל בר-מצוה זה עושה רשם
מאד מאד רע, עם כל זאת התחזקתי ונעשיתי
יותר רציני, והתחלתי להתפלל מתוך הסדור
באריכות גדולה.

יב.

ובחדש אلول נסעתי עם אמי לארצות-הברית,
ובימים הנוראים של שנת תשי"ד התפללתי כל
התפלות אצל הרב הקדוש מסאטמאר, זכותו תגן
עלינו, הן ראש השנה, והן יום הכפורים, והן כל
ימי חג הסוכות, ולא החסרתי שלחן אחד (שקורין
טיש), והסתפלתי הרבה עליו, על כל תנועה ותנועה
שעשה, וזה משוך את לבבי מאד מאד לעבודת
השם יתברך.

יג.

ובין כך בחרף הזה הכניס אותי אבי בישיבת
נייטרא (במאונט קיסקא), והייתי שם כל זמן
החרף, והיה לי מאד מאד קשה משני טעמים: א.
כי אני הייתי ילד מפנק מאד, ולא יכלתי להיות
בפנימיה בשום פנים ואפן, ולכן לא יכלתי להרגיל

את עצמי לזה. ב. כי אני הייתי הכי צעיר בגיל שלש-עשרה וחצי, וכל הבחורים היו מגיל שמונה-עשרה ולמעלה, וממילא לא היו לי חברים אפלו עם מי לדבר, כי ההפרש של הגיל היה גדול מאד, כי בכל הישיבה היו בחורים גדולים בני עשרים ולמעלה, כי רק כמה היו מגיל שמונה-עשרה ולמעלה, אבל רבם היו למעלה מעשרים, ולכן לא היה לי עם מי לדבר, והייתי בודד יחידי^{יא}.

יד.

אחר-כך בראש-חדש ניסן חזרתי הבייתה, וכבר לא רציתי בשום פנים ואפן לחזר לשם, והצטרף

יא. בודאי אם הייתי אז מקרב אל רבנו ז"ל, והייתי יודע מענגן של התבודדות, אז הייתי טועם טעם גן-עדן ממש, כי המקום היה חוץ לישוב, באמצע יער גדול מאד, והיות שאני הייתי הצעיר שבכלם, הייתי יכול להתחמק ולישב בתוף היער להתבודד עמו ותברך, אבל אז לא ידעתי בכלל את כל הענגן של התבודדות ושיחה בינו לבין קונו, ולכן הייתי הולך ומטיל לעצמי הרבה מאד ביער לארכו ולרחבו, ואף אחד לא שם לב שאני נעלם, אבל לי היה קשה מאד כל הענגן, וכך עבר לי כל זמן החרף במרידות גדולה מאד, [ואז ראיתי והבנתי, שאסור להלחיץ את ילד בגיל צעיר לשלחו לישיבה חוץ לעיר נגד רצונו].

אָבִי לְהַכְנִיס אוֹתִי לְיִשְׁבָּה בְּתוֹךְ הָעִיר, וְנִכְנַסְתִּי לְיִשְׁבֵּת 'עֲרוּגַת הַבָּשָׂם' ד'צָעֵה־לִּים, שְׁהִיָּה אֲז בַּפֶּתַח הַגְּדוּלָּה הַרְבֵּה הַצְּדִיק רַבִּי שְׂאוּל בְּרֵאךְ מְקַאֲשׁוּי, יִזְכֶּר צְדִיק לְבִרְכָּה, וְהִיּוֹת שְׂאָבִי עֶבֶר לְגוּר רַחוּק מְאֹד מֵהִישְׁבָּה^י, וְלֹא הִיְתָה פְּנִימִיָּה, אֲזִי הֶצְרַכְתִּי לְנִסֵּעַ בְּכָל יוֹם כְּמַעַט שְׁעֵתִים הַלּוֹךְ, וְכַמַּעַט שְׁעֵתִים חֲזוֹר, וְהִיָּה לִי קָשָׁה מְאֹד הַנְּסִיעוֹת, אֲבָל לֹא הִיְתָה לִי בְּרָרָה, כִּי לֹא הִיְתָה יְשִׁיבָה בְּמִקּוֹם שְׁכוֹנָתִי.

טו.

וְדַרְכֵי הִיְתָה, שְׁבָכַל פְּעַם קָדָם שְׁיִצְאָתִי לְנִסְעָה, הִיְתִי תוֹפֵס אֵיזָה סֵפֶר קָטָן מְסַפְרֵית אָבִי, וְעַל הַדָּרָךְ עֵינֵתִי בְּסֵפֶר, הֵן בְּהַלּוֹךְ וְהֵן בַּחֲזוֹר, וְכַמוֹכֵן שְׁהִיָּה הַרְבֵּה סֵפְרֵי מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁל צְדִיקִים, וְזֶה לְהַבִּיאַת לְבָבִי מְאֹד מְאֹד לְעַבֹּדֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בַּתְּשׁוּקָה עֲצוּמָה, לִילֵךְ בְּדַרְכֵיהֶם וּלְחַקוֹת אוֹתָם, אֲבָל הִיָּה לִי קָשָׁה מְאֹד מְאֹד אֶת שְׁתֵּי הַקְּשָׁיוֹת הַנִּלְ [לְמָה בָּחַר דִּיקָא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת אֱלוֹ הַצְּדִיקִים? וְיִמָּה שִׁיךְ לְעֵלוֹת לְשָׁמַיִם כְּשֶׁאֲדָם עֵדִין בְּגוֹפּוֹ הַגִּשְׁמִי?]; וְזֶה מְאֹד מְאֹד הַטְּרִיד אוֹתִי, כִּי מִצַּד

יב. אָבִי פֶתַח בֵּית-הַכְּנֶסֶת בְּעִיר בְּרֵאנְקָס, שֶׁהוּא מְרַחֵק נִסְיָעָה עִם רַכְבָּת כְּמַעַט שְׁעֵתִים לְעִיר בְּרוּקְלִין.

אָחד בָּעַר לְבִי לִילָךְ בְּדַרְכֵי הַצְּדִיקִים וְלַחֲקוֹת אוֹתָם, וּמִצַּד שְׁנֵי לֹא יִדְעֵתִי בְּאִיזָה דֶּרֶךְ לִילָךְ, וּלְכֵן אֶפְלוּ שְׁבַדְרֶךְ כָּלֵל תִּפְסָתִי אִיזָה סֵפֶר מוֹסֵר, וְלִמְדָתִי אֶת זֶה עַל הַדֶּרֶךְ הַלּוֹךְ וַחֲזוֹר, כְּגוֹן: "קֵב הַיֵּשֶׁר" אוּ "מִסְלַת יִשְׂרָאֵל" אוּ "אֲרָחוֹת צְדִיקִים", וּבִיּוֹתֵר אֶהְבֵּתִי לַעֲיֹן הַרְבֵּה בְּסִפְרֵי "תִּמְרוֹ דְּבוּרָה" לְהַרְמ"ק ז"ל, וְכֵן "שַׁעֲרֵי הַקְּדוּשָׁה" לְרַבֵּי חַיִּים וַיֵּטַאל ז"ל, וְזֶה לְהַב מְאֹד אֶת לְבָבִי לִילָךְ בְּדַרְכֵי הַקְּדוּשָׁה, אֲבָל לֹא יִכְלָתִי לְקַשֵּׁר אֶת סִפְרֵי הַמוֹסֵר אֵלַי, וְכֵן הִיָּה בְּמִשְׁךָ שְׁנָתִים, שְׁנִסְעֵתִי כָּל יוֹם כְּשַׁעֲתִים בְּבִקְרוֹ, וְכַשְׁעֲתִים בְּעֶרְבֹ, הַלּוֹךְ וַחֲזוֹר, וְעֵינָתִי בְּדֶרֶךְ בְּכָל פַּעַם בְּסִפְרוֹ אַחֵר, מִה שֶׁלְּקַחְתִּי מֵאוֹצֵר הַסִּפְרִים שֶׁל אָבִי.

טז.

כְּשֶׁהִגַּעְתִּי לְגִיל חֲמִשָּׁעֶשְׂרֵה וַחֲצִי, יוֹם אֶחָד מֵהַרְתִּי מְאֹד לְדַרְכֵי אֵל הַיְשִׁיבָה, וּלְכֵן תִּפְסָתִי סֵפֶר קָטָן, וְהִכְנַסְתִּי אֶת זֶה בְּפִיס, וְעַל הַדֶּרֶךְ הַתְּחַלְתִּי לַעֲיֹן בְּזֶה, וְזֶה הִיָּה סֵפֶר "מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ" ג', וְהַסִּפְרוֹ מִשְׁךָ אֶת לְבָבִי, וְהַתְּחַלְתִּי לְקַרְא בְּסִפְרוֹ עִמּוּד אַחֵר

יג. סֵפֶר זֶה הוּא אוֹת הַתְּחַזְקוֹת מִלְּקוּטֵי-עֲצוֹת הַמְּשַׁלֵּשׁ, שֶׁהַדְּפִיס הָרַב הַחֲסִיד ר' אֶלְטֵר טְעַפְלִיקֵר ז"ל, שֶׁמְדַבֵּר רַק מֵהַתְּחַזְקוֹת, וּמַגְלוֹי אֵלְקוֹת לְכָל הַיְיֹדִים וְהַפְּחוּתִים וְכוּ'.

עמוד, ואף שְׁהִיְתָה קֶשֶׁה הַקְרִיאָה, כִּי הִיא סֵפֶר יִשָּׁן וְאוֹתִיּוֹת מְקֻטְעוֹת י', עִם כָּל זֹאת נִדְבַקְתִּי אֶל הַסֵּפֶר, וְשִׁתִּיתִי בְצִמָּא כָּל עִמּוּד וְעִמּוּד, וּכְבָר לֹא עֲזַבְתִּי אֶת הַסֵּפֶר עַד שֶׁגִּמַּרְתִּי אֶת זֶה, וְהִתְחַלְתִּי אֶת זֶה עוֹד פַּעַם (בַּיּוֹם הַזֶּה כָּבָר לֹא לְמִדְתִּי כְּלוּם, כִּי כָּל־כֶּף נִדְבַקְתִּי בַסֵּפֶר, עַד שֶׁלֹּא הִנַּחְתִּי אֶת זֶה מִיָּדִי, וְכָל הַיּוֹם עֵינַתִּי רַק בַּסֵּפֶר הַזֶּה, וְהִתְחַלְתִּי אֶת זֶה עוֹד פַּעַם, וְעַד שֶׁחֲזַרְתִּי הִבִּיתָה בְּלִילָה לֹא הִלַּכְתִּי לִישׁוֹן, עַד שֶׁגִּמַּרְתִּי בַיּוֹם הַזֶּה אֶת הַסֵּפֶר שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְכָל־כֶּף נִדְבַקְתִּי בַהַסֵּפֶר, שְׂאִי אֶפְשָׁר לְתָאֵר וּלְשַׁעַר כָּל־לִטִּי.

יד. הַמְהַדְוֶרָה הַזֹּאת שֶׁל סֵפֶר "מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ", הַדְּפִיס הָרַב הַחֲסִיד ר' צְבִי רֵיכְמֵן ז"ל, תַּכְּף־וּמִיד כְּשֶׁהִשְׁתַּחֲרַר מִמְחַנְהַ הַהֶסְגֵּר בְּגִרְמָנְיָה הָאֲרוּרָה, וְהַדְּפִיס אֶת זֶה בַּיַּחַד בְּכַרְיָה אַחַת עִם סֵפֶר "שִׁיחוֹת־הַר"ן", שֶׁזֶה בְּכָלֵל לֹא הָיוּ יְכוּלִים לְקַרֵּא, כִּי הִיא אוֹתִיּוֹת קֻטְנוֹת וּמְקֻטְעוֹת [אַחַר הַרְבֵּה שָׁנִים פְּגַשְׁתִּי אוֹתוֹ, וְסֵפֶר לִי אֵיךְ שֶׁהַסֵּפֶר הַזֶּה לְרַבּוֹת הַסֵּפֶר "לְקוּטֵי־מוֹהַר"ן", הִיא עִמּוּ בְּמִשְׁךְ כָּל גְּלוּתוֹ בְּשׂוֹאָה, וְזֶה אֲשֶׁר הִחֲזִיק אוֹתוֹ בְּמִשְׁךְ כָּל גְּלוּתוֹ, וְזֶה פֶּלֶא עַל גְּבִי פֶּלֶא אֵיךְ שֶׁהִיא יְכוּלָה לְהַחֲבִיא אֶת זֶה מִהַרְשָׁעִים בְּמִשְׁךְ כָּל שְׁהוּתוֹ בְּמַחְנֵה הַהֶסְגֵּר, וְלֹא מְצָאוּ אֶת זֶה אֲצִלוֹ, וְתַכְּף־וּמִיד כְּשֶׁהִשְׁתַּחֲרַר, הַדְּבָר הַרְאִשׁוֹן שֶׁדָּאָג, הִיא לְהַדְּפִיס אֶת הַ"לְקוּטֵי־מוֹהַר"ן", וְאֵת הַסֵּפֶר "מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ" בַּיַּחַד עִם הַסֵּפֶר "שִׁיחוֹת־הַר"ן".

טו. וַיַּעַן שֶׁבְקֻטְעֵי הַ"לְקוּטֵי־הַלְכוֹת" שְׁמוּבָא בַסֵּפֶר הַזֶּה, מוֹפִיעַ "בְּרַכּוֹת הַשַּׁחַר" וְכו', "שִׁבְת" "פֶּסַח" "רֵאשׁ הַשָּׁנָה" וְכו'.

וכו', והיה אצלי פלא איך בשלחן ערוך יש התחזקות כזו, ולקחתי שלחן ערוך וחפשתי בהלכות ברכות השחר, ובהלכות שבת, הן במגן אברהם והן בטורי זהב, ולא ראיתי את הדברים האלו, והיה אצלי פלא, ושאלתי את אחי הגדול הרה"ג רבי בנימין (שהיה בקי נפלא בכל ספר שבעולם, מי מחברו, וכל ההסטוריה של הבעל מחבר, ולכן שאלתי אותו): למה אני לא מוצא את הדברים האלו בשלחן ערוך? והראיתי לו את הקטעים של "לקוטי הלכות", ואז צחק והסביר לי, שזה לא כתוב בשלחן ערוך, אלא ספר לי מרבנו ז"ל ומתלמידו מוהר"נ"ת ז"ל, וזו הפעם הראשונה ששמעתי מהם. והסביר לי את דרכי ה"לקוטי הלכות", ותכף-ומיד שאלתי אותו: האם יש לאבא בספריה שלו עוד ספרים מהצדיקים האלו? ותכף-ומיד נתן לי שני "לקוטי-מוהר"ן" שהיה בביתנו (אחד שהדפיס הרב החסיד ר' שמואל הורביץ ז"ל בשנת תרצ"ה, ואחד שהדפיס הרב החסיד ר' צבי רייכמן ז"ל כנ"ל), ועוד נתן לי "ספר-המדות", וכן ספר "השתפכות הנפש", שהיו בכריכה רכה, שנדפסו בארצות-הברית בשנת תש"ט, ואיך שהיו בדי ספרים אלו, היתה שמחתי לאין קץ, והתחלתי לעיין ב"לקוטי-מוהר"ן", ולא הבנתי שום דבר, והיה אצלי הספר כספר חתום, ולכן הסתפלתי הרבה ב"ספר-המדות", והעקר בספר "השתפכות הנפש" ואיך שעניתי הרבה מאד בספר "השתפכות הנפש", נפתח לפני עולם חדש, ונתגלה לי כל הענין של התבודדות ושיחה בינו לבין קונו, ותכף-ומיד תרצו לי כל הקשיות:

- א. מי אומר שרק אלו יכולים להיות צדיקים, אדרבה כל בר ישראל שרק רוצה, הוא יכול להיות צדיק ודבוק בו יתברך.
- ב. מי שמרגיל את עצמו להתבודד עמו יתברך, אזי זוכה לקדשת וטהרת המוח, עד שזוכה לדבק את עצמו בו יתברך ביחודים ובשמות וכו' וכו', ולעלות למקום שיעלה.

יז.

וּמֵאִז וְאֵילָן הִתְחַלַּתִּי לְהִתְמַיֵּד בְּסִפְרֵי רַבְנֵנוּ ז' ל', שֶׁהָיוּ מְצוּיִים בְּיָדִי, וּכְבֹר לֹא עֲזַבְתִּי אֶת הַסְּפָרִים, וְהִתְחַלַּתִּי לְהִתְבּוֹדֵד הַרְבֵּה עִמּוֹ יְתַבְרַךְ, וּבֵין כֶּף חֲזַרְתִּי עַל הַסְּפָרִים הַרְבֵּה מְאֹד. וְהִתְחַלַּתִּי לְלַכֵּת מִמוֹכְרֵי סְפָרִים לְמוֹכְרֵי סְפָרִים, לְחַפֵּשׂ אַחַר סְפָרֵי "לְקוּטֵי־הַלְכוֹת", עַד שֶׁמְצָאתִי אֶצֶל מוֹכֵר סְפָרִים אֶחָד, אֲרַח חַיִּים חֶלֶק א', שֶׁנִּדְפַס בְּשַׁנַּת תש"ט בִּירוּשָׁלַיִם, וְכֵן אֶבֶן הָעֶזֶר שֶׁנִּדְפַס בְּשַׁנַּת תשי"ג בִּירוּשָׁלַיִם, וְגִדַּל שֶׁמְחַתִּי עַל סְפָרִים אֵלוֹ אֵי אֶפְשֶׁר לְתַאֵר וּלְשַׁעַר כָּלֵל, כִּי תִכְרַף־וּמִיד נִדְבַקְתִּי מְאֹד אֶל סְפָרֵי הַ"לְקוּטֵי הַלְכוֹת", אַף שֶׁהָיָה קָשָׁה לִי מֵהַזֶּה 'בְּחִינַת', וּמֵהַזֶּה 'כַּנ"ל', עִם כָּל זֹאת לֹא הִסְתַּכַּלְתִּי עַל זֶה, אֲבָל הִבְנַתִּי בְּסִפְרֵי הַזֶּה יוֹתֵר מִהַסְּפָר "לְקוּטֵי־מוֹהַר"ן, שֶׁהָיָה לִפְנֵי סֵפֶר הַחֲתוּם, שֶׁלֹּא הִבְנַתִּי שׁוּם דְּבָר, רַק בְּהַתּוֹרוֹת הַקְּטַנּוֹת בְּהֵן חֲזַרְתִּי הַרְבֵּה פְּעָמִים, שֶׁזֶה קָל לְהַבִּין, וְלָכֵן חֲזַרְתִּי עַל זֶה פְּעָמִים אֵין מִסְפָּר, וְכֵן אֶת שְׁנֵי פְּרָכֵי "לְקוּטֵי־הַלְכוֹת" שֶׁהָיוּ בְּיָדִי, חֲזַרְתִּי בָהֶם פְּעַם אַחַר פְּעַם, וּמִמֶּשׁ חַיִּים חֲדָשִׁים נִפְחוּ בִּי.

י.ה.

והתחלתי להשתנות מאד לטובה, כי בין כִּן וּלְאֵט לְאֵט חֲמַקְתִּי מִחֲבָרִי וְנַעַלְמֹתִי מֵהֶם, כִּי בְּכָל פַּעַם מְצֵאתִי מְקוֹם אַחֵר לְהִתְבּוֹדֵד עִמּוֹ יִתְבָּרַךְ, וּבֵין כִּן לֹא הִנַּחְתִּי אֶת חֲשָׁקִי וּרְצוֹנִי לְחַפֵּשׂ אַחֵר שְׂאֵר סִפְרֵי רַבֵּנוּ ז"ל, אֲשֶׁר כָּל סֵפֶר וְסֵפֶר בָּא לִי בִּיגִיעָה וְטִרְחָה גְדוֹלָה מְאֹד, וּמְצֵאתִי סֵפֶר "חֵי־מוֹהַר"ן, וְסֵפֶר "שְׁבַח־הַר"ן", וְ"שִׁיחוֹת־הַר"ן", וְהִתְחַלְתִּי לְהִתְמִיד בָּהֶם מְאֹד מְאֹד, עַד שֶׁתִּכְף־וּמִיד נִדְבַקְתִּי בָּהֶם, וַיִּכְבֵּר לֹא הִנַּחְתִּי אֶת הַסִּפְרִים הָאֵלּוּ, וְחִלַּקְתִּי אֶת זֶה לְעֶצְמִי לִימֵי הַשְּׁבוּעָה, וּבְכָל שְׁבוּעָה גְמַרְתִּי אֶת שְׁנֵי הַסִּפְרִים הָאֵלּוּ, וְגָדַל הַתּוֹעֵלֶת שֶׁהִיְתָה לִי מֵהַסִּפְרִים הָאֵלּוּ — אֵין לְתֹאֵר וְאֵין לְשַׁעַר כָּלֵל.

י.ט.

וְהַדְּבָר הָרֵאשׁוֹן מְלַבֵּד הַתְּבוֹדָדוֹת נְדַלֵּק בִּי, כְּשֶׁבֹאֲתִי לְשִׁיחָה קפ"ה בְּסֵפֶר "שִׁיחוֹת־הַר"ן", וְרֵאשִׁיתִי שְׁנֵי דְבָרִים שֶׁרַבֵּנוּ ז"ל הִנְהִיג הִנְהִיגָה כְּלָלִית לְכָל אֲנָשִׁי שְׁלוֹמְנוֹ לְלַמֵּד שְׁלַחַן עָרוּף, וְאָמַר שֶׁהוּא

חיוב גדול לכל אחד מישראל, וכן לכמה אנשים צוה לומר ח"י פְּרָקִים מְשֻׁנִּיּוֹת בְּכָל יוֹם, וְזֶה הִלְהִיב אֶת לִבִּי מְאֹד, וְתַכְף-וּמִיד הִתְחַלַּתִּי לְגַרֵס ח"י פְּרָקִים מְשֻׁנִּיּוֹת מִדֵּי יוֹם בְּיוֹמוֹ, וְזֶה הָיָה קִשָּׁה לִי מְאֹד מְאֹד, כִּי הֵייתִי קִשָּׁה הַבְּנָה מְאֹד, וּבְכָל־כָּל יְמֵי נְעוּרַי לֹא הָיָה לִי שׁוּם חֲשֶׁק לְלַמֵּד כָּלֵל, וְלָכֵן בְּרָגַע שְׂרָאִיתִי אֶת הַשִּׁיחָה הַזֹּאת, שְׁלַכְמָה אֲנָשִׁים צוה רבנו ז"ל לומר ח"י פְּרָקִים מְשֻׁנִּיּוֹת, אָמַרְתִּי לְעַצְמִי: גַּם אֲנִי דוֹחֵק אֶת עַצְמִי לִהְיוֹת מֵהַפְּמָה אֲנָשִׁים הָאֵלוֹ, וְהִתְחַלַּתִּי לְחַזֵּר כָּל יוֹם ח"י פְּרָקִים מְשֻׁנִּיּוֹת, וְזֶה הָיָה בָּא לִי מְאֹד מְאֹד קִשָּׁה, כִּי לֹא הֵייתִי רְגִיל בְּכָלֵל לְלַמֵּד, וּבַפֶּרֶט בְּהַתְמַדָּה, וּבְכָל יוֹם כְּשֶׁלְּמַדְתִּי וְגָרַסְתִּי ח"י פְּרָקִים מְשֻׁנִּיּוֹת, זֶה הַכְּנִיס בִּי תְּשׁוּקָה עֲצוּמָה לְהִתְחִיל לְלַמֵּד תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, בְּכָל יוֹם כְּשֶׁגָּרַסְתִּי ח"י פְּרָקִים מְשֻׁנִּיּוֹת, הִרְגַּשְׁתִּי אֵיךְ שָׁזָה מְטֵהָר אוֹתִי לְגַמְרִי, עִם כָּל זֹאת הֵייתִי צָרִיךְ לֶלְחֵם עִם עַצְמִי לְלַמֵּד וְלְגַרֵס בְּכָל יוֹם ח"י פְּרָקִים מְשֻׁנִּיּוֹת, וְאַחַר תְּקוּפָה וְאַנִּי שׁוֹקֵד בְּסִפְרֵי רַבְּנּוֹ ז"ל, וְכֵן בְּאַמִּירַת ח"י פְּרָקִים מְשֻׁנִּיּוֹת, הִתְחַלַּתִּי לְלַמֵּד ד' חֲלָקֵי שְׁלֶחַן עֲרוּךְ כְּסִדְרוֹן רַק מִחֲבֵר רַמ"א, וְהָיָה לִי חֲשֶׁק כָּל-כּוֹף גָּדוֹל לְלַמֵּד שְׁלֶחַן עֲרוּךְ, עַד שֶׁבְּזִמְן קִצְרִי אֲנִי מוֹצֵא אֶת עַצְמִי, שְׁאֲנִי אוֹחֵז בְּסִימָן צ' הַלְכוֹת תְּפִלָּה.

ב.

אבל בין כּף התחילו אצלי הירידות, החלישות
הדעת הספקות והבלבולים, כי היתה קשה עלי
מאד מאד העבודה, כי מצד אחד הייתי בחור מאד
חברותי, והיו לי המון חברים, כי בדרך כלל מגיל
צעיר כשלמדתי בחדר, כל הפתה נמשכו אחרי,
וכן היה בכל הפתות שלמדתי, כלם היו חברי, וכן
בישיבה, עם כלם הייתי ידיד, אף מאז שהתחלתי
להתבודד, הצרכתי להיות בבדידות, ולפרש
מחברים, וזה היה לי קשה מאד, כי היה הפך
הטבע שלי, וכן לא הייתי רגיל ללמד כלל, והנה
התחלתי להתמיד, ולכן עברו עלי הרבה ירידות
וחלישות הדעת, כי היו שני הפכים בנושא אחד.

עם כל זאת התגברתי על זה מדי יום ביומו
מחדש, וזה היה לי לעזר גדול, שבכל יום חזרתי
על הסעיפים הראשונים של ספר "שבחי-הר"ן"
ממה שעבר על רבנו ז"ל, ואיך שהוא התחזק, וכן
את גדל התמדתו בתורה, ובתפלה ובהתבודדות,
ועל זה חזרתי בכל יום מחדש, וזה נתן לי את
החזק הכי גדול, עד שהתחלתי ללמד "עין יעקב",
כי ראיתי שרבנו ז"ל למד הרבה "עין יעקב".

כ.א.

ואַחֲרֵי שְׂזַכִּיתִי לְסִיִּים אֶת כָּל הָ"עֵין יַעֲקֹב",
אֲמַרְתִּי לְעַצְמִי לְהִתְחִיל סֵדֵר בְּשׁ"ס, וְאַף שְׁהִיִּיתִי
קָשָׁה הַבְּנָה מְאֹד, עִם כָּל זֹאת הִתְחַלַּתִּי לומר דְּפִים
גְּמָרָא, וְזֶה הַכְּנִיס בִּי חֶשֶׁק עֲצוּם לְזִכּוֹת לְסִיִּים אֶת
כָּל הַשׁ"ס, וּבִיּוֹתֵר עֲזָרָה לִי הַשִּׁיחָה בַּסֶּפֶר "שִׁיחוֹת-
הַר"ן", סִימָן ע"ו, וּבָעֵר לְבִי מְאֹד מְאֹד לְלַמֵּד בְּכָל
יוֹם הַרְבֵּה דְּפִים גְּמָרָא, וְסִימָנִים שְׁלַחֲן עֶרוּף, וְח"י
פְּרָקִים מְשֻׁנְיֹת, מְלַבֵּד זֹאת שְׁחֲזַרְתִּי הַמּוֹן פְּעָמִים
אֶת שְׁנֵי הַפְּרָכִים "לְקוּטֵי-הַלְּכוֹת" שֶׁהָיוּ בְּיַדִּי.

כ.ב.

והִתְחַלַּתִּי לְחַפֵּשׂ אַחֵר יֵתֵר הַחֻלְקִים, וּלְאֵט לְאֵט
קָנִיתִי אֲצֵל מוֹכֵר סְפָרִים עוֹד חֻלְקִים ט"ז, וְכָל חֻלְק

טז. הִיָּתָה בְּווִילְאִמְסְבוֹרְג חֲנוּת סְפָרִים גְּדוֹלָה, שְׁהִיִּיתִי נִכְסֵס
אֲצֵלוֹ כְּמַעֲט בְּכָל יוֹם לְחַפֵּשׂ אַחֵר חֻלְקֵי "לְקוּטֵי-הַלְּכוֹת",
בַּעַל הַחֲנוּת הָיָה בַּחוּר מְבֹגֵר בְּשֵׁם ר' מִשָּׁה לֵיב לְעוּוִין ז"ל,
וּמְאֹד הִתְיַדְדַּתִּי עִמּוֹ, וְהוּא עֶזֶר לִי הַרְבֵּה לְהַשִּׁיג אֶת שְׂאֵר
חֻלְקֵי "לְקוּטֵי-הַלְּכוֹת", אַחֲרֵי שְׁהִיִּיתִי כְּבֹר בְּקִי בְּשֻׁנֵי הַחֻלְקִים
הַיֵּטֵב. יוֹם אֶחָד בְּאֵתִי לְחֲנוּת שְׁלוֹ, וְאָמַר לִי בְּשִׂמְחָה, שְׂמֻצָּא
בְּשִׁבְלֵי יוֹרָה דְּעַה חֻלְק א', שְׁנַדְפֵס בְּשַׁנַּת תש"י, וְהִיִּיתִי
כְּלִפְקֹף שְׂמִחַת כְּעַל כָּל הַיּוֹם, עַד שְׁרַקְדַּתִּי עִמּוֹ בְּחֲנוּת מְרֹב

הִיָּה כָּל חַיּוֹתַי וְהַתְּחַזְּקוֹתַי, וְחַזְּרַתִּי עַל כָּל כְּרוֹךְ
הַרְבֵּה פְּעָמִים, וְזֶה נָתַן לִי הַרְבֵּה הַתְּחַזְּקוֹת, וְלוֹלֵא
סִפְרֵי "לְקוֹטֵי-הַלְּכוֹת", לֹא הֵייתִי יָכוֹל לְהַחֲזִיק מֵעֵמֶד
כָּלֵל, וְזֶה נָתַן לִי אֶת כָּל הַחַיּוֹת, כִּי מֵצַד אֶחָד
הֵייתִי מְבֹלָה כַּמּוֹה שְׁעוֹת בְּכָל יוֹם בְּהַתְּבוֹדְדוֹת,
שֶׁהָיָה נֶגֶד הַטְּבַע שְׁלִי לְהִיּוֹת מְבֹדָד מִבְּנֵי אָדָם,
וּלְדַבֵּר וּלְשִׁיחַ אֵלָיו יִתְבַּרַךְ, וּלְבַקֵּשׁ עַל נַפְשִׁי, שְׂאֲזַכֶּה
גַּם-כֵּן לְצֵאת מֵהַחֶשֶׁךְ, וְשִׁיאִיר לִי אֶת אֹרוֹ יִתְבַּרַךְ,
אֲבָל מֵצַד שְׁנֵי הַטְּבַע שְׁלִי הָיָה לְהִיּוֹת מְעֻרָב בֵּין
הַבְּרִיּוֹת, וְזֶה בָּא לִי קִשָּׁה מְאֹד, וְלָכֵן הִכְרַחְתִּי אֶת
עֲצָמֵי מְאֹד מְאֹד לְהִיּוֹת מְבֹדָד, וּבְלִיתִי הַרְבֵּה מְאֹד
בְּכָל יוֹם בְּהַתְּבוֹדְדוֹת, וְכֵן הִתְמַדְּתִי וְשִׁקְדְּתִי מְאֹד
עַל אֲמִירַת ח"י פְּרָקִים מִשְׁנֵיּוֹת, כָּל יוֹם חֵק וְלֹא
יַעֲבֹר, וְכֵן גָּרַסְתִּי הַרְבֵּה דְּפִים גְּמָרָא, וְהַרְבֵּה סִימָנִים

שְׂמֻחָה, וְתַכְף-וּמִיד הַתְּחַלְתִּי לַחֲזוֹר בְּזֶה הַרְבֵּה פְּעָמִים, וְאַחֲרֵי-כֵן
מֵצָא בְּשִׁבְלֵי יוֹרֵה דְּעָה, חֵלֶק ב', וְכֵן אֵרַח חַיִּים, חֵלֶק ב'
וְחֵלֶק ג', וְאֵת גְּדֹל הַשְּׂמֻחָה שֶׁהִיָּתָה לִי עִם כָּל חֵלֶק, זֶה לֹא
יְכוּלִים לְהַסְבִּיר, כִּי מְאֹד מְאֹד נִקְשַׁרְתִּי אֶל סִפְרֵי "לְקוֹטֵי-
הַלְּכוֹת", וְאֵז בְּשָׁנִים תַּשְׁט"ז י"ז ח", הַדְּפִסוּ בִירוּשָׁלַיִם בְּחִסּוֹתוֹ
שֶׁל הַרֵב הַחֲסִיד ר' מֹשֶׁה יְרוּסֶלְבֶּסקִי ז"ל, שֶׁהָיָה עֲשִׂיר, וְהִיָּה
נוֹתֵן אֶת כֶּסֶפוֹ לְהַדְּפִיס אֶת הַחֵלְקִים שֶׁהָיוּ חֲסָרִים, וְזוֹ הִיָּתָה
לִי יְשׁוּעָה גְדוֹלָה, כִּי כָּל כְּרוֹךְ "לְקוֹטֵי-הַלְּכוֹת" שֶׁהִשְׁגַּתִּי, הָיָה
אֲצִלִי יוֹם טוֹב מִמֶּשׁ מֵרֵב שְׂמֻחָה, וְלִמְדַתִּי בְּזֶה בַיּוֹם וּבְלַיְלָה,
עַד שֶׁהִשְׁגַּתִּי אֶת כְּרוֹךְ חֲשׁוֹן מִשְׁפָּט, חֵלֶק א', וְכִבֵּר הָיָה לִי
אֶת כָּל הַסֵּט, רַק כְּרוֹךְ הָאֲחֵרוֹן לֹא הַדְּפִיסוּ.

שְׁלַחַן עָרוּף, וּבֵין כֶּף סִימָתִי כַּמָּה מִסְכָּתוֹת כְּסֻדְרוֹן,
וְכֵן חֶלֶק גָּדוֹל מִשְׁלַחַן עָרוּף אֵרַח חַיִּים, וְזֶה נָתַן
לִי סִפּוּק גָּדוֹל מְאֹד.

עַם כָּל זֹאת מְאַחַר שְׁהִייתִי עֵדִין בַּחֹר צָעִיר,
וְהִייתִי מְכָרַח לֵהִיּוֹת מְגַבֵּל בְּסֻדְר הַיְשִׁיבָה, זֶה מָה
שֶׁכָּאֵב לִי מְאֹד, כִּי לִי בְעַר הַלֵּב לֵהִיּוֹת בְּבִדְיוֹת,
וְלֵהֲתַמִּיד בְּשַׁעוּרֵין כְּסֻדְרוֹן עַל־פִּי דָרוֹף רַבְּנוּ ז"ל,
וְלֵהֲתַמִּיד בְּהִתְבּוֹדְדוֹת, וְלֵהִיּוֹת מְגַבֵּל בִּישִׁיבָה, כְּפִי
הַסְדָּרִים שֶׁהָיוּ שָׁם, זֶה מָה שֶׁבָּא לִי מְאֹד מְאֹד
קָשָׁה, עִם כָּל זֹאת עָשִׂיתִי כָּל מִינֵי תַכְסִּיסִים, אִיךָ
לְנַצֵּל אֶת הַזְּמָנִים שֶׁלֹּא הִייתִי מְחוּיָב לְסֻדְרֵי הַיְשִׁיבָה,
וְשִׁקְדָתִי בְּשִׁקְיָה עֲצוּמָה בְּמִשְׁנָה וּבְגִמְרָא וּבְשִׁלְחוֹן
עָרוּף, וּבִיּוֹתֵר בְּסִפְרֵי רַבְּנוּ ז"ל וּבְהִתְבּוֹדְדוֹת.

כ.ג.

וְכֹךָ עָבְרוּ עָלַי שְׁלֹשׁ שָׁנִים, וְהֵעֲלַמְתִּי מִכֶּלְךָ
הַתְּקַרְבוּתִי, וְאַף אֶחָד לֹא יָדַע שֶׁאֲנִי מְקַרְבֵּן אֶל
חֲסִידוֹת בְּרִסְלָב", וְזֶה הָיָה לִי גַם גָּדוֹל מְאֹד, כִּי

ז. (וּבְאֵמֶת אֲזִי בְכֻלֵּל לֹא הִיְתָה מִפְרָסְמַת בְּאַרְצוֹת־הַבְּרִית
חֲסִידוֹת בְּרִסְלָב, כִּי הָיוּ רַק בּוֹדְדִים מְאַנְשֵׁי שְׁלוּמֵנוּ שֶׁלֹּשָׁה
בְּמִסְפָּר בְּבְרוּקְלִין, וְכֵן בְּנֵי יֶאֱרֵק בְּאִיסְט סִיד, שֶׁהָיָה לָהֶם

כְּפִי תִבְעַרְת לְבִי לִילֶךָ בְּדַרְכֵי רַבְּנוּ ז"ל וְכַפִּי בְּקִיאוֹתַי
 בְּלִקְוֵי טִי-הֶלְכוֹת וּבְשִׂיחוֹתַי הַקְּדוּשׁוֹת שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל,
 אִם הֵייתִי מוֹצֵא אֶת אֶחָד מֵאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, הֵייתִי
 נֶחְלָשׁ וְנִתְקַרַּר מְאֹד י"ח, כִּי תִבְעַרְת לְבָבִי הֵייתָה חֲזָקָה
 מְאֹד בְּלִי שׁוּם הַגְּבָלָה, וְאֲנִי נוֹתֵן תּוֹדָה וְהוֹדָאָה
 לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁבְכֻלּוֹ לֹא הִפְרַתִּי אֶף אֶחָד,
 כִּי לוֹלֵא זֹאת לֹא הֵייתִי מִחֲזִיק מַעֲמֹד, וְהַעֲקַר מִה

בֵּית-הַכְּנֶסֶת, וְהָיוּ שָׁם גַּם-כֵּן אַרְבָּעָה מַחֲסִידֵי בְּרִסְלָב, וְהַשָּׂאָר
 לֹא הָיוּ חֲסִידֵי בְּרִסְלָב, עַד שֶׁבְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה בְּקָשִׁי הָיָה מִנּוּן
 מֵאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, וְזֶה כָּבֵר הָיָה עִם שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים שֶׁבָּאוּ
 מִקְּנֵדָה, וְלִרְבוֹת ר' צְבִי אֲרִיָּה רוֹזֶנְפֶּלְד ז"ל עִם כַּמָּה מִתְלַמְּדָיו
 שֶׁקָּרַב לַיהוּדוֹת, שֶׁהָיוּ בִּרְמִצְוֹה, כִּי רַב תְּלַמְּדָיו לֹא הָיוּ עֲדִין
 בִּרְמִצְוֹה).

יח. תִּכְרַף-וּמִיד כְּשֶׁהִתְקַרַּבְתִּי אֶל רַבְּנוּ ז"ל, וְחִפְשָׁתִּי אֶצֶל כָּל
 הַמוֹכְרֵי סְפָרִים אֶת סְפָרֵי רַבְּנוּ ז"ל, כִּי הָיָה מְאֹד מְאֹד
 קָשָׁה לְמַצֵּא אֶת סְפָרֵי רַבְּנוּ ז"ל, כִּי לֹא הָיָה מְצוּי כָּלֵל, וְלִכְן
 עַד שֶׁהִשְׁגַּתִּי כָּל סֵפֶר, בָּא לִי בִּיגִיעָה גְּדוֹלָה מְאֹד, וְעַל-כֵּן
 קִבַּלְתִּי עַל עֲצָמֵי אֲזִי, כְּשֶׁיַּעֲזוֹר הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כְּשֶׁאֲתַחַתֵּן,
 אֲזִי אֲדַפִּיס אֶת כָּל סְפָרֵי רַבְּנוּ ז"ל וְאֶפְיֵצֵם בְּכָל תְּפוּצוֹת
 יִשְׂרָאֵל מִמֶּשׁ בְּפְרוּטוֹת, וְהִתְפַּלַּלְתִּי עַל זֶה כָּל יוֹם וְיוֹם, כִּי
 לִי בָּא כָּל-כּוֹף קָשָׁה לְהַשִּׁיג כָּל סֵפֶר מִסְפָּרֵי רַבְּנוּ ז"ל, וְלִכְן
 קִבַּלְתִּי עַל עֲצָמֵי שְׂאֲדָפִיס אֶת כָּל סְפָרֵי רַבְּנוּ ז"ל, וְאֶעֱסֵק
 בְּהַדְפָּסָה וְהַפָּצָה, כִּי רְאִיתִי מִה הַסְפָּרִים יְכוּלִים לַעֲשׂוֹת -
 מִהֲפַכָּה בְּבַחוּר צְעִיר, וְלִהְפֹךְ אוֹתוֹ מִהֲפֹךְ אֶל הַהֲפֹךְ, וְרְאִיתִי
 אֶת הַטּוֹבוֹת שֶׁיַּצֵּא לִי מִסְפָּרֵי רַבְּנוּ ז"ל, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִסְכַּם
 אֶצְלִי - כְּשֶׁאֲתַחַתֵּן, אֶעֱסֵק הַרְבֵּה בְּהַדְפָּסָה וְהַפָּצָה.

שְׁהַחֲזַקְתִּי מֵעַמּוּד, שְׁלֹא הִפְרַתִּי אֶף אֶחָד, רַק אֶת סִפְרֵי רַבְּנוּ ז"ל, שִׁבְהֵם חֲזַרְתִּי פְעָמִים אִין מְסֻפֵּר, וְהַעוֹלָה עַל הַכֹּל, שְׁהֵיִיתִי רְגִיל לְהִתְבּוֹדֵד בְּכֹל יוֹם שָׁעוֹת עַל גְּבֵי שָׁעוֹת, וְהֵיִיתִי עֹקֵשׁן גְּדוֹל עַל דְּבַר זֶה מְאֹד מְאֹד.

כד.

וְהִנֵּה אֲזוּ בְּשָׁנַת תַּשְׁט"ז, הִדְפִּיס אֶחָד מֵאַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ סֵפֶר "עֲלִים לְתַרּוּפָה", וְהַחֲיִיתִי אֶת עֲצָמֵי מְאֹד עִם הַסֵּפֶר הַזֶּה, וְזָכִיתִי לְסִימוֹ כַּמָּה פְעָמִים, וְזֶה נָתַן לִי חֲזוֹק גְּדוֹל מְאֹד, וְלֹאט לֹאט הַשְּׁגָתִי אֶת כָּל הַסִּפְרִים שֶׁהָיוּ יְקָרֵי הַמְּצִיאוֹת, כַּגּוֹן: "יָמֵי הַתְּלָאוֹת", "כּוֹכְבֵי אוֹר", "אַבְנֵי בְרָזֶל" (כִּי סִפְרִים אֵלוּ לֹא הִדְפִּיסוּ אֲזוּ רַק פְּעַם אַחַת, וְלִכְּן לֹא הָיָה בְּנִמְצָא כָּלֵל, וְאַנִּי מֵרַב הַשְּׁתוֹקְקוֹתֵי הַשְּׁגָתִי אֶת זֶה בְּכֶסֶף מְלֵא), וְכָל אֵלוּ הַסִּפְרִים עָזְרוּ לִי מְאֹד מְאֹד בְּהִתְקַרְבוֹת, וּבָעַר לְבִי יוֹתֵר וְיוֹתֵר בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, עַד שֶׁתְּשׁוֹקְתִי בְּעֵרָה מְאֹד מְאֹד.

בה.

אָבֵל הָיוּ לִי גַם צָרוֹת גְּדוּלוֹת עַד מָאֵד, שְׁהֵיִתִי צָרִיךְ לְהַחֲבִיא אֶת הַתְּקַרְבוֹתַי, שְׂאָף אֶחָד לֹא יֵדַע בְּיִשְׁבָּה, כִּי לֹא רָצִיתִי שְׂיִמְנְעוּ אוֹתִי מִהַתְּקַרְבוֹת, (כִּי אִזּוֹ הָיָה שֵׁם רַע גְּדוֹל מָאֵד עַל חֲסִידוֹת בְּרַסְלָב), פֹּה הֵיִתִי מְגַבֵּל בְּיִשְׁבָּה, וּפֹה רָצִיתִי לְבַלּוֹת שְׁעוֹת רְבוֹת בְּהַתְּבוּדוֹת, וּלְהַתְּמִיד בְּשְׁעוּרִים שְׁלִי, וְלִכְן הָיָה לִי קָשָׁה מְאֹד מְאֹד, וְלֹא הָיָה לִי עִם מִי לְדַבֵּר, עִם כָּל זֹאת סָבַב הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא סְבוֹת לְטוֹבָה, שְׁהָיוּ לִי מְקוֹמוֹת טוֹבִים לְהַתְּבוּדוֹת.

בְּדַרְךָ כָּלֵל בְּיוֹם שְׁשִׁי לֹא נִסְעֵתִי לְיִשְׁבָּה, כִּי לָקַח כְּאֶרְבַּע שְׁעוֹת הַלּוֹךְ וַחֲזוֹר, וְלֹא הָיָה שִׁיךְ

יט. הַגַּם שְׁפַגְשְׁתִּי אֶת ר' צְבִי יוֹסֵף וְוַאֲסִילֶסְקִי ז"ל, וְהֵיִתִי רַגְלֵי הַרְבֵּה אֲצִלוּ, אָבֵל הוּא לֹא הָיָה בְּכָלֵל בְּגֵדֵר בְּעַל סֶפֶר, וְלִכְן לֹא הָיָה לוֹ מִה לְחַדֵּשׁ לִי, עִם כָּל זֹאת הַתִּיַדְדוּתִי עִמּוֹ מְאֹד, וְסִתָּם שִׁיחוֹת חֲלִין מְאֻנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנו, דְּבַר אֲתִי, אָבֵל בְּכָלֵל לֹא הָיוּ לוֹ דְּבוּרִים לְחֻזְקֵנִי, וּמְאֹד הַשְׁתַּוְקַקְתִּי לְמִצָּא אֶחָד מְאֻנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנו שְׂאוּכַל לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּעִבּוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, אָבֵל לֹא הָיָה לִי מִי. וְזֶה שֶׁהִדְפִּיס אֶת הַסֶּפֶר "עֲלִים לְתֵרוּפָה", הוּא הָיָה בְּעַל מַחֲלֶקֶת גְּדוֹל, וְאֶפְלוּ עִם הַמְּעַט מְאֻנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנו שְׁהָיוּ, הָיָה גּוֹרֵם תְּמִיד פְּרוּדִים בְּיִנְיָהֶם, כִּי הָיָה בְּטִבְעוֹ בְּעַל מַחֲלֶקֶת, וְאִזּוֹ רְאִיתִי מִה זֶה גְּנוּת בְּעַל מַחֲלֶקֶת, וּכְשֶׁרָאִיתִי אוֹתוֹ, וְעוֹד עֲזַרְתִּי לוֹ לְהַפְּיץ סֶפְרֵי "עֲלִים לְתֵרוּפָה" בְּמְקוֹמוֹת

לְנִסֵּעַ, בְּפֶרֶט בִּימֵי הַחֹרֶף, שְׁעָרַב שַׁבַּת מְאֹד קָצָר, וְלָכֵן נִשְׁאַרְתִּי בְּבֵיתִי, וְכֵן יוֹם הַשַּׁבָּת, וְזוֹ הִיְתָה לִי יְשׁוּעָה גְדוֹלָה מְאֹד, כִּי בְּבֵית-הַכְּנֶסֶת שָׁל אָבִי, אָף אֶחָד לֹא הָיָה, וְלָכֵן יָכַלְתִּי לְהִתְבּוֹדֵד שָׁמָּה שְׁעוֹת עַל גְּבֵי שְׁעוֹת, וְאָף אֶחָד לֹא יָדַע מִמְּנִי, וְלֹא רָאָה אוֹתִי, וְלֹא הִפְרִיעַ לִי, וְלָכֵן יָכַלְתִּי לְהִתְבּוֹדֵד שָׁמָּה שְׁעוֹת עַל גְּבֵי שְׁעוֹת רְצוּפוֹת, וְכֵן הִתְמַדְתִּי מְאֹד בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, כִּי לֹא הִיְתִי מְגֹבֵל בְּזִמְנִי, וְלֹאֵס הִיְתִי מְחַסֵּר פֶּה יוֹם וְשֶׁם יוֹם מִהִשְׁיבָהּ, וּבְכָל פַּעַם הָיָה לִי תְרוּיָן אַחֵר, פֶּה אֲנִי צָרִיךְ לְלַכֵּת לְרוֹפֵא, פֶּה אֲנִי לֹא מְרַגֵּשׁ טוֹב... וְאָף אֶחָד לֹא שָׁם לֵב לְמַעֲשֵׂי, שְׁבִלִיתִי שְׁעוֹת עַל גְּבֵי שְׁעוֹת בְּבֵית-הַכְּנֶסֶת בְּהִתְבּוֹדְדוֹת וּבְצַעֲקוֹת ע' קָלִי, וְהָיָה בָּא לִי כָּל עֲנָן הַתְּבּוֹדְדוֹת בְּמַסִּירוֹת נֶפֶשׁ מִמָּשׁ, כִּי זֶה הָיָה הַפֶּךָ טְבָעִי, וְאָף-עַל-פִּי-כֵן מְסַרְתִּי אֶת נֶפְשִׁי מִמָּשׁ, וְהִתְגַּבְּרְתִּי עַל זֶה, וְהִיְתִי רְגִיל לְבַקֵּשׁ עַל כָּל שִׁיחָה וְשִׁיחָה מְשִׁיחוֹת-הָרָן, שְׁאַזְכֶּה לְקִימָהּ.^כ

שְׁלֹא הִפִּירוּ אוֹתִי, עִם כָּל זֹאת הָיָה מְחַלֵּשׁ מְאֹד אֶת דַּעְתִּי, וְכַמְעַט שֶׁנִּתְרַחַקְתִּי מִרְבֵּנוּ ז"ל עַל יְדוֹ, כְּאֲשֶׁר יִסְפָּר לְהַלָּן.

כ. וּפַעַם אַחַת בְּקִיץ כְּשֶׁהִיְתִי עֵדִין בְּגִיל שֶׁ-שְׁעָשְׂרָה וְחֲצִי, רְצִיתִי לְקַיֵּם אֶת הַנְּהַגַּת רְבֵנוּ ז"ל, הַמוּבָא בְּשִׁיחוֹת-הָרָן,

נו.

והנה תכף-ומיד בהתקרבותי אל רבנו ז"ל, כבר הִיָּה לי חשק לומר בְּכָל לַיְלָה סֵדֶר תַּקוּן חֲצוֹת, וְקִנִּיתִי לְעֶצְמִי סֵפֶר "שְׁעָרֵי צִיּוֹן", וְאָמַרְתִּי אֶת הַתְּפִלוֹת שֶׁשִּׁיכּוֹת לְכֹל יוֹם, וּבִלְיָלָה הָיוּ לִי מְנִיעוֹת עֲצוּמוֹת לומר סֵדֶר תַּקוּן חֲצוֹת, כִּי לֹא רָצִיתִי שְׁאֲבִי

סימן קס"ג, שֶׁהַתְּבוּדָה יוֹם שָׁלֵם בְּרָצִיפוֹת, הַתְּפִלָּתִי שְׁחִרִית מְאֹד מְקֻדָּם בְּבִקְרָה, וְאַחֲר־כֵּן הַתְּחַבָּאתִי בְּבֵית־הַמִּדְרָשׁ, שֶׁלֹּא הָיוּ שָׁם בְּנֵי־אָדָם, וְהַתְּחַלָּתִי לְהַתְּבוּדָה לְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שֶׁשֶׁעֲשָׂרָה שְׁעוֹת רְצוּפוֹת בְּלֵי הַפְּסָקָה, וְרַק הַפְּסָקָתִי לְתַפְלַת מְנַחָה, כִּי רָצִיתִי לִקְיָם אֶת הַשִּׁיחָה הַזֹּה, כִּי הֵייתִי עֹקֵשׁוֹן כָּל־כֶּף גָּדוֹל, כִּי רָצִיתִי לִקְיָם כָּל שִׁיחָה שֶׁרַק מוּבָאת בְּסִפְרֵי "שִׁיחוֹת־הַר"ו" וְ"חֵי־מוֹהַר"ו", וְזֶה הָיָה פַּעַם אַחַת בְּחַיִּי, וְאֶז חֲשַׁבְתִּי שְׁאֲנִי מִשְׁתַּגֵּעַ, כִּי אַחֲרֵי שְׁעֵתִים שֶׁלֹּשׁ כָּבֵר הָיָה קִשָּׁה לִי מְאֹד, אֶף־עַל־פִּי־כֵן הַתְּגַבְּרְתִּי וְצִעֲקָתִי הִרְבֵּה לְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, וְאָמַרְתִּי לְעֶצְמִי וַיְהִי מָה, אֲנִי מוֹכֵן לְמוֹת, אֲבָל אֲנִי מְכַרְח לְגִמּוֹר אֶת הַיּוֹם הָאֶרֶץ שֶׁבִקְנִי עִם הַתְּבוּדוֹת, וְהָיָה כָּל־כֶּף קִשָּׁה לִי, שְׂאִי אֶפְשֶׁר לְתַאֵר וּלְשַׁעַר כָּלֵל, אֶף־עַל־פִּי־כֵן זְכַנִּי הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, וְעִבְרְתִי אֶת זֶה, כִּי בְּכִיתִי אֶז הִרְבֵּה מְאֹד אֲלוֹי יִתְבַּרֵךְ, וּמֵהַיּוֹם הַהוּא וְהַלְאָה, הִלְכָה לִי כָּבֵר הַעֲבוּדָה הִרְבֵּה יוֹתֵר בְּקִלוֹת, כִּי הִרְגַּשְׁתִּי אֶז שֶׁהוֹרְדִתִּי מִמֶּנִּי הִרְבֵּה חֲמִירוֹת וְעִבּוֹת וְכוּ'. (וּבְאֻמַּת עַד הַיּוֹם אֲנִי מִתְּפַלֵּא אִיךְ שֶׁהֵייתִי עֹקֵשׁוֹן כָּל־כֶּף גָּדוֹל לְשִׁבְתִּי בְּדָד כָּל־כֶּף הִרְבֵּה שְׁעוֹת, עַד שֶׁחֲזַרְתִּי עַל אוֹתָהּ תְּפִלָּה כְּאֵלֶּף פְּעָמִים, כִּי כָּבֵר לֹא הָיָה לִי עַל מָה לְבַקֵּשׁ, וְתַהֲלָה לְאֵל, עִבְרְתִי עַל זֶה).

וְאִמִּי יִדְעוּ, וְלָכֵן סָגַרְתִּי אֶת הַדְּלֶת אַחֲרַי, וְהֵם
 חָשְׁבוּ שְׂאֵנִי יָשׁוּן, וְהִדְלַקְתִּי נֵר, וַיִּשְׁבְּתִי עַל הָאָרֶץ,
 וְאָמַרְתִּי אֶת כָּל סֹדֵר תְּקוּן חֲצוֹת כָּל לַיְלָה, עַד
 שְׁיוּם אֶחָד רְאֵתָה אִמִּי שְׂכַל הָרִצְפָּה מְלֵאָה חֶלֶב,
 שְׂטֹפְטֹף עַל הָרִצְפָּה, וְאִזְ צָעָקָה עָלַי מְאֹד, וְרִצְתָה
 לְדַעַת מַה זֶה, וְהֵעֲלַמְתִּי אֶת הַכֹּל, וְאִזְ קִנִּיתִי לְעִצְמִי
 פָּנִס, וְכִכָּה הֵייתִי רְגִיל לֹמֵר בְּכָל לַיְלָה סֹדֵר תְּקוּן
 חֲצוֹת, וְאַף אֶחָד לֹא יִדַּע מְזָה.

כז.

עַם כָּל זֹאת הָיוּ לִי עֲלִיּוֹת וִירִידוֹת בְּלִי סוּף, כִּי
 מֵצַד אֶחָד בָּעַר לְבִי לְעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְלַעֲזֹב
 אֶת כָּל הַבְּלִי עוֹלָם הַזֶּה, וְלִישֵׁב רַק בְּהַתְּבוּדוֹת
 וְלִמּוּד תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וּמֵאִדָּךְ הִצְרַכְתִּי לִנְסֹעַ כָּל
 יוֹם כְּאַרְבַּע שָׁעוֹת הַלּוֹךְ וְחֹזֵר לְיִשְׁיבָה, וְגַם שֵׁם
 לְהִיּוֹת מְגֻבֵּל, וְזֶה מַה שְּׁבִלְבַל אוֹתִי מְאֹד, וְלֹא נָתַן
 לִי מְנוּחַ הַדְּבָר הַזֶּה, עִם כָּל זֹאת הִתְחַזְּקְתִּי בְּכָל
 מֵינֵי הַתְּחַזְּקוֹת עַל-יְדֵי סִפְרֵי רַבְּנֵי ז"ל, עַד שֶׁלֹּאֲט
 לָאֲט בְּמִשְׁךְ הַשָּׁנִים הִתְחַלַּתִּי גַם לְהַתְּמִיד בְּ"לְקוּטֵי-
 מוֹהַר"ן, כִּי עַל-יְדֵי רַבּוֹי הַתְּמַדְתִּי בְּ"לְקוּטֵי-הַלְּכוֹת",
 נִפְתַּחְחוּ עֵינַי לְהַבִּין אֶת דְּבָרֵי רַבְּנֵי ז"ל בְּ"לְקוּטֵי-
 מוֹהַר"ן, וְזֶה הַחֲיָה אוֹתִי מְאֹד, כִּי הֵייתִי רְגִיל

לעשות תפלות מהתורות, אבל הייתי נעלם מכלם, כי אף אחד לא בישיבה ולא בחוץ ידעו שיש לי שיכות עם חסידות ברסלב, וזה עזר לי מאד, כי אחרת היו שוברים אותי לגמרי.

בח.

עד שיום אחד נתגלה לכלם הסוד, שאני מקרב אל חסידות ברסלב [כי באמת כל הזמן החברים שלי רצו לדעת למה השתנית, כי הייתי מאד חברותי וראש המדברים, וכלם היו חברי, ופתאם כל-כף השתנית מהפך אל הפך, עד שחשבו שנסגרת לגמרי, כי לא ידעו מה שאני עושה בסתר, ולכן הייתה להם פליאה מאד, עד שנתגלה לכלם, ואז התחילה עלי המחלקת והליצנות והרדיפות בישיבה, והראש ישיבה קרא לאבי, והתחלתי לטעם מרירות^{כא}], כי המשגיח התחיל

כא. והסבה אין שנתגלה, היה עלידי בחור אחד. ומעשה שהיה כן היה, הבחור הזה נסע לאנגליה בשביל שדוף, והשדוף לא יצא מכח אל הפעל, והיה מאד שבור, ממש חשב שזה סוף העולם, כי נסע מארצות-הברית עד אנגליה לשדוף, ולא יצא מזה כלום, אז לא היה יכול לקרר את עצמו מרב צער, והתאכסן באיזו אכסניה של הכנסת אורחים, ולא

הִיָּה יְכוּל לִישׁוֹן מְרַב עֲגָמַת נֶפֶשׁ וְחִלְשׁוֹת הַדַּעַת. וְהִנֵּה בְּאוֹתוֹ חָדָר שֶׁהוּא יִשׁוֹן, הִיָּה יְהוּדִי מְשַׁלַּח מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל, בְּשֵׁם הָרַב הַחֲסִיד ר' יְחִזְקֵאל מֵרַגְלִיּוֹת, זְכוּרֵנו לְבִרְכָה (וְהוּא הִיָּה אֶחָד מִחֲשׁוּבֵי אַנְשֵׁי שְׁלוֹמִינוּ), וְהַבְּחוּר הַזֶּה לֹא יָדַע מִי זֶה, אֲלֵא הוּא רָאָה שֶׁהוּא בָּא מְאֹד מְאַחֵר כָּל לַיְלָה, וְהוּא מְסַתְּפֵל אִם אֵינּוּ יִשׁוֹן, וּבְדַרְךָ כָּלֵל הוּא כָּבֵר הִיָּה יִשׁוֹן, אֲבָל בְּאוֹתוֹ לַיְלָה שֶׁהִיָּתָה לוֹ פְּגִימָה, וְלֹא יֵצֵא מִהַשְּׂדוּף כְּלוּם, מְרַב צַעַר וְעֲגָמַת נֶפֶשׁ לֹא הִיָּה יְכוּל לִישׁוֹן, וְכִשְׁבָּא הַנַּ"ל לְתוֹף הַחֲדָר, עָשָׂה אֶת עֲצָמוֹ כְּאֵלוֹ הוּא יִשׁוֹן, וְהֵלֵךְ נִגַּשׁ לְרֵאוֹת אִם הוּא יִשׁוֹן, וְהִיָּוֵת שְׁעֵינָיו הָיוּ עֲצוּמוֹת, חָשַׁב שֶׁהוּא יִשׁוֹן, וְהִנֵּה הִיָּהוּדִי הַנַּ"ל הַדְּלִיק נֵר וְהוֹצִיא סֵפֶר מִתִּיקוֹ, וְהִתְיַשֵּׁב עַל הַרְצָפָה וּבָכָה בְּכִיּוֹת עֲצוּמוֹת, וְהוּא רַק מְסַתְּפֵל עָלָיו, וְהֵלֵךְ חָשַׁב שֶׁהוּא יִשׁוֹן, וְאַחֲרֵיכֵן הוֹצִיא עוֹד סֵפֶר גָּדוֹל מִתִּיקוֹ, וְכֹף יָשַׁב פְּמָה שְׁעוֹת וּבָכָה, שְׁעוֹד לֹא רָאָה אֵף פַּעַם שְׂאָדָם יִבְכֶּה כָּל-כֹּף הַרְבֵּה, וְקִדְּם אֹר הַיּוֹם קָם מִהַרְצָפָה, וְהִכְנִיס אֶת הַסֵּפֶר לְתִיקוֹ, וְלָקַח עִמּוֹ אֶת הַטְּלִית וְתַפְלִין וְיֵצֵא, וְאָז הַבְּחוּר לֹא הִיָּה יְכוּל לְהִתְאַפֵּק, וְהִיָּה לוֹ פְּלֵא אֵיזָה סֵפֶר זֶה יְכוּל לְהִיָּוֵת שְׂאָדָם יִגִּיד בְּזֶה כָּל-כֹּף הַרְבֵּה זְמוֹן, וְיִבְכֶּה בְּכִיּוֹת עֲצוּמוֹת, וְלִכְּן נִגַּשׁ אֶל הַתִּיק שְׁלוֹ, וּפְתַח אֶת זֶה, וּמֵצֵא שֵׁם סֵפֶר "שְׁעֵרֵי צִיּוֹן", וְהַסֵּפֶר הַגָּדוֹל הִיָּה סֵפֶר "לְקוּטֵי-תַפְלוֹת", וְרָאָה אֵיךְ שֶׁהַדְּפִים שֶׁל הַסֵּפֶר הָיוּ רְטֻבִים מְאֹד מִדְּמָעוֹת, וְהִתְחִיל לַעֲיֹן בְּסֵפֶר, וּמְחַמֵּת שֶׁהוּא בְּעֲצָמוֹ הִיָּה שְׁבוּר, הִתְחִיל לומר תַּפְלוֹת מִ"לְקוּטֵי תַפְלוֹת", וְזֶה מִשְׁךָ אֶת לְבוֹ מְאֹד מְאֹד, עַד שֶׁנִּסְכַּם אֲצָלוֹ, שֶׁהִיָּהוּדִי הַזֶּה מְכַרַח לְהִיָּוֵת אֵיזָה צְדִיק נִסְתָּר, מִ"ל"ו צְדִיקִים, כִּי אֵף פַּעַם בְּחַיִּים לֹא רָאָה אָדָם שֶׁיִּבְכֶּה כָּל-כֹּף הַרְבֵּה בְּלַיְלָה, וְהָבִין שֶׁהָאָדָם הַזֶּה אָמַר תִּקּוֹן חֲצוֹת, וְאַחֲרֵיכֵן שְׁעוֹת הִיָּה שׁוֹפֵךְ דְּמָעוֹת כְּמִים בְּסֵפֶר "לְקוּטֵי-תַפְלוֹת", וּבְבִקְרַ הַבְּחוּר קָם וְהֵלֵךְ לְהִתְפַּלֵּל, וְהִיָּה לוֹ רְצוֹן גָּדוֹל לְהַפְגִּישׁ עִם הִיָּהוּדִי הַזֶּה, כְּדִי לְתַפֵּס אֶתוֹ שִׁיחָה, וְכֵן הִיָּה שְׁחֹר בְּצִהְרִים לְאַכֵּל, אֲז

היתה לו הזדמנות לדבר עמו, והבחור התחיל לשפף את לבו המר, איך שבא לפה בענין שדוף, ולא יצא מזה שום דבר, והוא מאד שבור, והוא מיאש מחייו, ויען ששהוא היה חסיד ברסלב, התחיל לחזקו ולאמצו ולדבר אתו דבורים מדברי רבנו ז"ל, ובין כף גלה לו מה זה חסידות ברסלב, ומכר לו כמה ספרים מספרי רבנו ז"ל (ובאמת את האדם הזה פגשתי איך שהיה הולך עם מזוזה קטנה, ובה כמה מספרי רבנו ז"ל: "לקוטי מוהר"ן", "לקוטי תפלות", "שיחות הר"ן", "חי מוהר"ן", "השתפכות הנפש", "משיבת נפש" וכו', ודרך היתה להפנס לבית הפנסת, ופתח את המזוזה, וכל עובר ושב בבית הפנסת נגש אל המזוזה, והתענין אילו ספרים הם, והוא היה מפיץ להם), ובין כף הבחור התחיל קצת להתקרב אל דרכי רבנו ז"ל, וידע מה זה ספרי רבנו ז"ל, מה שאף אחד לא ידע בכלל אז מה זה ברסלב.

ולכן כשראה פעם שאני מעין בספר "עלים לתרופה", התחיל לצעק לכלם, הנה הוא נעשה ברסלב, וכך נתפרסם בין כל הבחורים, ואף שבקשתי אותו להיות בשקט, ולא לגלות לאף אחד, הוא בשלו, גלה אותי לכל החברים, ואם פי מצד אחד היה לי צער גדול מאד - למה היה צריך לפרסם אותי, פי התחילו לעקב אחרי מאד איפה אני נעלם וכו', (מה שבאמת לא הצליחו, פי הייתי יותר חכם מהם, ובכל פעם עשיתי בחכמה אחרת איך להעלם מהם, שלא ידעו איפה אני הולך), אבל מצד שני שמחתי, שמעכשו אוכל להפיץ ביניהם גם את ספרי רבנו ז"ל, כי זה היה חשקי ורצוני חזק מאד, למה שעוד בחורים לא ידעו מרבנו ז"ל! וכך לאט לאט התחלתי לדבר עם הבחורים מעניני רבנו ז"ל, וגם הבאתי כמה ספרים, ואז התחילה עלי המחלקת מראש הישיבה, שהתחיל לרדף אותי מאד מאד.

לְכַנּוֹת אוֹתִי בְּשִׁמוֹת שֶׁל גְּנָאִי, וּבַפְּרוֹשׁ הוֹרָה
 לַבַּחֲוָרִים, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם עֵסֶק עִמִּי, וְצִוָּה לְכֻלָּם,
 שֶׁלֹּא יִסְתַּכְּלוּ בְּסִפְרֵי רַבְּנֵנוּ ז"ל, כִּי מִי שֶׁמְסַתְּכֵל
 בָּהֶם - מִשְׁתַּגַּע וְכוּ' וְכוּ', כָּל מֵינֵי הַסְּתוֹת הַסִּית
 נֶגֶד סִפְרֵי רַבְּנֵנוּ ז"ל, וְסִבְּלַתִּי מִזֶּה הַרְבֵּה מְאֹד, וַיַּעַן
 שְׁהִיִּיתִי עֵקֶשׁוֹן, הַבֵּאתִי סִפְרֵי "מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ"
 וְ"הַשְּׁתַּפְּכוֹת הַנֶּפֶשׁ", וְהַפְּצַתִּי אֶת זֶה בֵּין הַבַּחֲוָרִים,
 וּלְבַסּוֹף אַחַר צְעָקוֹת וּבִזְיוֹנוֹת וְעֵלְבוֹנוֹת שֶׁעָשָׂה לִי,
 רַחֵק אוֹתִי מִהִשִּׁיבָהּ, וְאַף שֶׁלְּמַדְתִּי שֶׁם חִמַּשׁ
 שָׁנִים, הֶצְרַכְתִּי לַחֲפֹשׁ יְשִׁיבָה אַחֲרָת.

כ.ט.

וַיַּעַן שְׁהִיִּתָּה שְׁכוּנָה בְּנִיוֵי-יֹרֵק, שֶׁשָּׁם הָיָה
 הַשְּׁטִיבָל הַיְחִידִי שֶׁל חֲסִידֵי בְּרֶסֶלֶב בְּכָל אֶרְצוֹת-
 הַבְּרִית, וְשָׁם נִתְקַבְּצוּ עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְלָכֵן בְּזִמְנֵן
 הַחֲדָשׁ רְצִיתִי לָבוֹא עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְלֹא הָיָה לִי
 אִיפָּה לְהִתְאַכְסֵן, וַיַּעַן שֶׁלֹּא רָחוּק מִשָּׁם הָיִתָּה
 יְשִׁיבַת "תַּפְּאֶרֶת יְרוּשָׁלַיִם", תַּחַת הַנְּהַגְתּוֹ שֶׁל הַגָּאוֹן
 הָאֲדִיר שֶׁר הַתּוֹרָה ר' מֹשֶׁה פִּינְיָשְׁטִין זצ"ל, אָמַרְתִּי
 לְעֵצְמִי שֶׁאַנִּי אֶתְאַכְסֵן שָׁמָּה, וַיַּעַן שְׁהִיָּה לִי שָׁם
 יָדִיד שֶׁלְּמַד שָׁם, הוּא סֵדֵר לִי מְקוֹם לִינָה, וְלָכֵן

בראש השנה תש"כב התאכסנתני שמה בישיבה,

כב. וזו היתה הפעם הראשונה בראש השנה תש"כ, שהתפללתי עם הקבוצה של אנשי שלומנו, והיה שם סך הכל כחמשה-עשר אנשים, שבאו מכל חלקי ארצות-הברית, וגם שני אנשי שלומנו מטורונטו, פי דבר רבנו ז"ל בכלל לא היה מפרסם אז בארצות-הברית, ובראש השנה הזו התפלל עמנו הרב החסיד ר' בנימין זאב חשין, זכר צדיק לברכה, ונתקשרתי אליו מאד, כי הוא היה חדוש גדול, עד שאפלו אנשי שלומנו בירושלים לא הפירו את גדלתו, ואני יכול להעיד, שהאדם הזה היה בקי בזהר כמו שיהודי בקי ב'אשרי', בלי שום גזמא כלל, כי מחמת שבסתר למדתי הרבה זהר, וכשדברתי עמו ראיתי שתמיד מזכיר את הזהר, ולכן התחלתי לשאל אותו איפה כתוב ענין זה בזהר וכו', ואיפה כתוב ענין זה בזהר, והוא ענה לי ממש על המקום, כאלו שרק עכשו למד את זה, ומאד התפעלתי ממונו, כי עוד לא ראיתי אדם, שיהיה כל-כך בקי כמוהו, ומה גם אחר ראש השנה הוא בא אלי לישיבה, ובקש אותי, יען שלא מכיר את ניו-יורק, שאני אלף אתו ואראה לו איפה ללכת, פי היו לו המון כתובות, אבל לא ידע איפה, ורצה שאני אלף אתו, אבל היות שהייתי מתמיד גדול מאד, ולא רציתי להפסיק מללמד, התחמקתי ממונו בתרוצים שונים, עם כל זאת היתה לי משיכה מאד אחריו, כי מאד נהנית, שאדם יודע את הזהר בעל-פה, ויען שהבחנתי שעם מי שדבר, הדבר הראשון הוא בקש את היד, היה אומר: תן לי את ידך לרגע, והוא היה מעין ביד של בני אדם, והיה עושה פרצופים שונים וכו', ותקף-ומיד שאלתי אותו: האם אתם בקיאים בחכמת היד המובא בזהר יתרו? אזי הוא מאד התפלא מאיפה אני יודע מזהר כזה?! ובין כך התחיל לדבר אתי מחכמה זו, אזי עשיתי אתו תנאי, שאני

הולך אתו רק בתנאי שילמד אתי את חכמת היד, ובתחלה הוא לא רצה, אז אמרתי לו שאני לא רוצה ללכת עמו, והיות שהיה צריך אותי, הסכים ללמד אותי, ולמד אותי את החכמה הזו, ומאד מאד התפעלתי ממנו עוד יותר, והלכתי עמו להרבה אנשים, וראיתי אצלו הרבה דברים נפלאים, פלאי פלאים, ואז ראיתי אל מה אדם יכול לזכות, ואף שאני הייתי בחור צעיר, אבל היתה לי תשוקה עצומה לעבודת השם, וראיתי אצל האדם הזה דברים מאד מאד מעניינים (ובין כן כשילמד אותי את חכמת היד הלכתי לספריה הכי גדולה שהיתה בניוֹיֹורק, שהיו להם הכי הרבה ספרים מהיהדות שיש בעולם, ושם מצאתי עוד כמה ספרים מאד ישנים המדברים מחכמה זו, והעתיקתי את זה, ואחר-כך הבאתי לו את זה, והוא אף פעם לא ראה את הספרים האלו, ומאד מאד שמח ואמר לי: "הרי זה בא ללמד, ונמצא למד", ונהנה מאד מאד מהספרים שהעתיקתי בכתב ידי, וגם העתיקתי מכתבי ידות שמצאתי שם המדברים מעניינים אלו, אף הוא הזהיר אותי שלא אגלה לאף אחד שלמד אותי את החכמה הזו, אבל אני מרב תשוקה, כבר היו לי הרבה ספרים מעתיקים מכתבי יד שהעתיקתי, וגם למד אותי את היסודות בחכמה זו, וכבר לא הצרכתי יותר ללמד אצל אף אחד).

ובענין הספריה הזו, יש ספור ארוך, כי מאז שהתמדתי בספרי רבנו ז"ל, כשבאתי למקום שרבנו ז"ל הזכיר איזה ספר, רציתי מאד להשיג את הספר, ולא היה בנמצא, כגון: כשבאתי לחי"י מוהר"ו, סימן שס"ד, שדבר רבנו ז"ל, שקבלת הרמ"ק וקבלת האריז"ל הם שני דברים נפרדים, אזי נכנס בי רצון וחשק גדול ללמד, ולעין בספרי הרמ"ק, כגון האלימה, והפרדס רמונים וכו', וכן כתבי האריז"ל, שלא היו מצויים אז בכלל, ולכן חפשתי ספריה איפה שאני יכול להשיג את כל הספרים הישנים, וסבב הקדוש-ברוך-הוא, שהגעתי לספריה הכי גדולה

ומאד מצא חן בעיני המקום, כי סך הכל למדו שם פחמשה-עשר בחורים מבגרים, והבנתי שפה טוב לי, כי אני יכול ללמד מה שאני רוצה, ותקף ומיד אחר ראש השנה התחלתי לבא להישיבה, וראש הישיבה קבל אותי בכבוד גדול, כי הייתי שם מתמיד גדול מאד, וזה מצא חן בעיני הראש ישיבה, שהיה גאון מפרסם מאד, והנה רוצה שבחור חסידי יושב לו בפנה עם סטנדר, ולומד פסדרן ש"ס, כי אז השקעתי הרבה בלמוד פסדרן, והייתי לומד בכל יום הרבה דפים גמרא פסדרן, בחיות נפלאה, כי לא היה לי מי שיפריע לי, וכן למדתי משניות, והראש ישיבה ראה, שיושב פה בחור מתמיד, שיכול לשבת

שיש שם כל ספרי קדש, שבכלל אינם נמצאים, ומצאתי חן בעיני הממונים, ונתנו לי פרטיס חבר (ואף שזה לא היה מקום לבחור חסידי ללכת שמה, עם כל זאת מרב תשוקה לחטט ולחפש בספרים ישנים לא הסתכלתי על שום דבר), וכך שאלתי משם את ספרי הפרדס רמונים, והאלימה וכו', ושקדתי בהם מאד, ובכל פעם שאלתי משם ספרים ישנים, וזה החייה אותי מאד מאד, עד שאחר חתונתי כבר הדפיסו את הספרים וקניתי אותם, עם כל זאת בליתי הרבה בספריה בעת בחרותי, ומצאתי שם ספרים ישנים, ספרים יקרי המציאות, והעתקתי מהם הרבה דברים נפלאים, ובזה החייתי את עצמי, ואף ברך לא ידעה איפה הלכתי, וישבתי בפנה, והעתקתי מספרים שלא נתנו להוציא, מרב יקרת המציאות של הספר.

שעות על גבי שעות במקום אחד ולא לזוז וכו', אז הוא מאד מאד כבד אותי, וקרב אותי בכל מיני התקרבות, עד כדי כך, שאני הייתי כל-כך שקוע בלמוד, והוא היה עובר איפה שאני יושב, והסתכל בכל פעם איזה דף אני כבר אוזחז, והיה נותן לי לטוף על הגב פתאום, וכך הפסקתי כדי להסתכל מי מלטף אותי?! והוא ברב ענותנותו אמר לי: לערין לערין [תלמד, תלמד], ונהנה מאד מאד מפוני, ולכן הייתה לי כבר שם מנוחה.

ל.

ויען שרבו הבגנו היה ריק, אז מצאתי לעצמי מקומות להתבודד, ובלילה כשאף אחד לא היה בכל הבגנו, נרדתי למרתף, שהיה מאד מאד עמוק, ושם יכלתי לצעק ע' קלון, ולהתבודד הרבה מאד בלי שאף אחד יפריע לי, מצד אחד יכלתי ללמוד מה שאני רוצה, כפי סדר דרך הלמוד של רבנו ז"ל, ומצד שני הייתי יכול להתבודד הרבה שעות באין מפריע, כי בלילה לא היה שם אף אחד, אבל גם שם בא הסמ"ך-מ"ם להפריע לי, כי דרפי הייתה אחר כמה שעות התבודדות בחצות הלילה, אחר-כך לעלות לבית-המדרש ולהדליק מנורה אחת,

וּשְׁמָה לְמִדְתִּי עַד זְמַן הַתְּפִלָּה, וְהָיָה שָׁם שְׁמִשׁ
זָקֵן שֶׁהָיָה גֵר מִמּוּל, וְהוּא טָעַן לְהִמָּנֶה שְׁבָכֶל
לִילָה אֲנִי מִדְּלִיק אֶת כָּל הַחֲשֵׁמֶל בְּכָל בֵּית־הַמְּדֻרָשׁ,
וְאֲנִי מִפְּסִיד לְבֵית־הַמְּדֻרָשׁ הַמּוֹן כֶּסֶף, וְהָיָה מִבְּזָה
אוֹתִי וְכוּ', וְהִמָּנִים צָעֲקוּ עָלַי וְכוּ'.

לא.

וְהַפְּלֵל, שָׁגַם שָׁם עָבְרוּ עָלַי צָרוֹת מְאַחֲרִים,
עִם כָּל זֹאת לֹא הִסְתַּפְּלַתִּי עַל שׁוֹם דְּבָר, רַק
לְמִדְתִּי וְהַתְּבוּדָתִי הִרְבֵּה מְאֹד כְּרִצּוֹנִי, עַד
שֶׁנֶּעֱשִׂיתִי חֶתֶן — כ' סִיּוֹן תשכ"א, וְקָבְעוּ אֶת
הַחֲתֻנָּה עַל י"א שְׁבָט, וְהָיָה לִי צֶעַר גָּדוֹל מְאֹד
לְחִפּוֹת שְׁמוֹנֶה חֳדָשִׁים, אָבֵל לֹא הָיְתָה לִי בְּרָרָה,
וְאִז הִתְחַלַּתִּי לְהַתְּמִיד עוֹד יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהִתְמַדְּתִי
עַד עַכְשָׁו, וּבִפְרָט שֶׁלְּמִדְתִּי כָּבֵר בִּישִׁיבָה שְׂאִין
לִי שׁוֹם מְפָרִיעִים, וְלָכֵן נִצַּלְתִּי מְאֹד אֶת הַשְּׁמוֹנֶה
חֳדָשִׁים הָאֵלוּ, וְלְמִדְתִּי אִז בְּהַתְּמָדָה גְּדוּלָה יוֹצֵאת
מִן הַפְּלֵל, וְתִהְיֶה לְאֵל, לֹא הָיְתָה לִי שְׂיִכוֹת עִם
אֶף אֶחָד, רַק הִתְמַדְּתִי הִרְבֵּה בְּסִפְרֵי רַבְּנוּ ז"ל,
בְּהַתְּבוּדוֹת, וּבְגִמְרָא, וְשִׁלְחַן עֲרוּף, גַּם הִיִּיתִי רְגִיל
לְלַמֵּד זֶהָר בְּהַצָּנֵעַ, כִּי קִבַּלְתִּי חֶשֶׁק וְתִשׁוּקָה

עצומה להיות רגיל בזהר, מאז שפגשתי את הרב
החסיד ר' בנימין זאב חשין ז"ל, שהיה בקי מאד
בזהר הקדוש.

לב.

והנה הגיע יום חתנותי י"א שבט תשכ"ב
והתחתנתי, ואז התחילה אצלי הנהגה חדשה לגמרי,
עד עכשו כל ימי בחרותי הייתי לבד לגמרי מבדד
מבני־אדם, והתמדתי מאד בלמוד התורה הקדושה,
בלי שום הפרעות, ותכף כשהתחתנתי, התחיל עלי
על פרנסה, כי איך שגמרותי את השבע ברכות,
כבר לא היה לי לאכל אפלו מזון לסעדה אחת,
והתבודדתי הרבה עמו ותברך כדת מה לעשות,
ונסכם בדעתי שיעבר עלי מה, אני לא עוזב את
הלמודים שלמדתי, ואת העבודת השם על־פי דרכו
של רבנו ז"ל, ואם אני צריך לאכל או לשלם שכר
דירה, אלף על פני הבתים, העקר לא לעזב את
העבודת השם.

לג.

וככה עשיתי, שפך יום ישבתי שעות על גבי
 שעות בביתי, ולמדתי בהתמדה רבה, וכן הלכתי
 לבית־הכנסת צנוע, שאין שם בני אדם, ולמדתי
 והתבודדתי, ולעית ערב יצאתי על פני הבתים, והיה
 קשה לי מאוד מאוד דבר זה, עם כל זאת נצלתי
 את הרחובות להתבודדות, כי זה היה בערב, וכבר
 היה חשוך, הייתי מתבודד בכל מקום שרק באתי,
 לא עזבתי את ענין ההתבודדות כרגע, איפה שרק
 באתי דברתי עמו יתברך, והייתי עקשן גדול על
 דבר זה, עם כל זאת היו לי נסיונות קשים ומרים
 מאוד, כי עברה עלי עניות גדולה, כי לא הצלחתי
 לאסוף על פני הבתים הרבה, אלא בקשי רב היה
 לי מספיק מה שאספתי צדקה רק בעבור אכל
 של יום אחד, וקמצתי כל יום סכום לשלם שכר
 דירה, ורבות סבלתי אז.

לד.

וזה הכניס לב נשבר מאוד, עד שהייתי מאוד
 מאוד שבור — למה לי לבלות את הזמן היקר
 להסתובב על פני הבתים, אף שגם על הדרך הייתי

הַרְבֵּה מִתְבוּדָד לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְכֵן תִּמְיֵד הַיְתָה לִי חֲבִילָה שֶׁל סִפְרִים, כִּי כְּשִׁנְסַעְתִּי לְמַרְחָקִים עִם רַכְבוֹת, הָיוּ לִי בַדְרֹךְ שְׁעוּרִים בַּתּוֹרָה, עִם כָּל זֹאת עֲבָרָה עָלַי הַרְבֵּה מְרִירוֹת, כִּי לֹא הִרְגַלְתִּי שְׁתֵּהִיָּה לִי שִׁיכוֹת עִם בְּנֵי אָדָם, וְהָיָה קָשָׁה וְכָבֵד לִי הַדְּבָר הַזֶּה מְאֹד מְאֹד. וּבֵין כֶּף הַתְּחַלְתִּי לְרֹאוֹת אֶת הָעוֹלָם, כִּי הָיִיתִי הוֹלֵךְ עַל פְּנֵי בְּתֵי חֲרָשֶׁת, וּבְתֵי מִסְחָרִים, וּלְאֵט לְאֵט הִתְחַלְתִּי לְהַפִּיר אֲנָשִׁים, כִּי פָגַשְׁתִּי כָּל טְפוּסֵי אֲנָשִׁים, וְהַרְבֵּה לְמַדְתִּי מֵהֶם, כִּי רָאִיתִי אִיךְ שֶׁבְנֵי אָדָם כָּל-כֶּף מְשַׁקְעִים בְּעַסְקִיהֶם, וְאִיךְ אֲנָשִׁים שֶׁקוֹעִים בַּתְּאוֹת מְמוֹן, וְהָיָה קָשָׁה לִי מְאֹד מְאֹד דְּבָר זֶה, אֲבָל לֹא הַיְתָה לִי בְּרָרָה, כִּי הִצְרַכְתִּי לְשֵׁלֶם שְׂכָר דִּירָה, וְחֲשָׁמַל, וְכוּ', וְכוּ', וּבִפְרָט לְהוֹצֵאוֹת הָאֵכָל וְכוּ'.

לַה.

אֲבָל זֶה הַחֲדִיר בִּי מֵדַת הַבְּטָחוֹן, שֶׁבְּכָלֵל לֹא הִתְבַּלְבַּלְתִּי מִיּוֹם לְיוֹם, אֲלֹא יָדַעְתִּי, שֶׁכָּל יוֹם וְיוֹם הוּא יוֹם חֲדָשׁ, וְאִם אֲנִי אֶצְטָרֵךְ מִשְׁהוּ, אֲלֹךְ עַל פְּנֵי הַבָּתִּים, כָּל-כֶּף הָיִיתִי חֹזֵק לֹא לַעֲזֹב אֶת הָעֲבוּדָת הַשֵּׁם שֶׁקִּבַּלְתִּי עַל עֲצָמֵי מִימֵי בַּחְרוּתִי, וְסִבַּלְתִּי הַרְבֵּה בְּזִיוּנוֹת וּשְׁפִיכוֹת דָּמִים, שֶׁבָּזוּ אוֹתִי אֲנָשִׁים

וכו', וקבלתי הכל באהבה, וימה שעבר עלי אז, זה אין לתאר ואין לשער כלל, אבל כשראיתי איך שבגיא אדם כל כך משקעים בתאוות הבלי עולם הזה, זה נתן לי עוד יותר תשוקה וחשק לברח יותר אל הקדוש-ברוך-הוא, ואף שהיו לי המון ירידות ונפילות, כי לא הייתי רגיל להיות בין בני-אדם, ופה אני צריך להיות מערב בין בני אדם, וזה בא לי מאד קשה.

לו.

והנה מאז שהתחתנתי, בער בי להוציא מפח אל הפעל את חשקי ורצוני ואת גדרי שנדרתי בימי בחרותי, שתכף-ומיד אחרי החתנה אדפיס את כל ספרי רבנו ז"ל, ואפיצם בפרוטות בין כלל נשמות ישראל, והרבה התבודדתי על זה, אבל לא היה שיך, כי לא הייתה פרוטה מצויה בידי, כי בקשי היה לי לקנות אכל בכל יום, ולשלם שכר דירה, ויותר מזה לא היה לי כלום, ואיך אוכל אפלו לחשב להדפיס ספר אחד מכל שכן את כל ספרי רבנו ז"ל, עם כל זאת הרצון והחשק היה כל-כך חזק אצלי, שלא הנחתי מלהתפלל על זה, עד שנתים אחר החתנה.

לו.

פְּתָאם הַתְּחִילוּ לְבוֹא אֵלַי בַּחֲוָרִים וְאַבְרָכִים,
 שְׂאֲדַבֵּר עִמָּהֶם בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְהִיא פְּלֵא
 בְּעֵינַי: מִי שֶׁלָּחַם אֵלַי? וּמִהֵיכָן יָדְעוּ לָבֵא אֵלַי?!
 וְהַבְּחֻרִים וְהָאַבְרָכִים הַתְּחִילוּ לְהִתְפַּתֵּב עִמִּי
 בְּמִכְתָּבִים, וְאִזּוּ בְּעָרֵב חֲנֻכָּה תִשְׁכַּח הַתְּחִלְתִּי לְכַתֵּב
 מִכְתָּבֵי הַתְּחִזְקוֹת לַבְּחֻרִים וְלְאַבְרָכִים, וּמִזֶּה
 הַתְּחִילָה לְהַבְנוֹת סְדֵרֵת שׁו"ת "אֲשֶׁר בְּנַחֲל", וְאִף
 שֶׁהָיָה קָשָׁה לִי מְאֹד עֲנִין זֶה, כִּי אֶהְבֵּתִי יוֹתֵר אֶת
 הַבְּדִידוֹת, וְלֹא שֶׁיְבוֹאוּ אֵלַי בַּחֲוָרִים וְאַבְרָכִים, וּמִכֵּן
 שָׁפֵן לֹא לְהִתְפַּתֵּב עִם הַזּוֹלָת, אֲבָל רְאִיתִי שָׁמֹן
 הַשָּׁמַיִם דָּחֲקוּ עָלַי, כִּי בְּכֹל פַּעַם בָּאוּ בַּחֲוָרִים
 וְאַבְרָכִים אֲחֵרִים.

לח.

וּבֵין כֵּן מְסַרְתִּי אֶת נַפְשִׁי, שֶׁיְהִיָּה לָנוּ בֵּית-
 הַמְדָּרֵשׁ בְּשִׁכּוֹנְתָנוּ עַל שֵׁם רַבְּנוּ ז"ל, וּמְמַשׁ יְגַעֲתִי
 וְטִרְחַתִּי וּמְצֵאתִי מְקוֹם, וְשִׁכְרָנוּ אֲנִי וְעוֹד כַּמָּה
 מְאֻנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ חֲנוּת, וְעִשְׂיָנוּ שָׁם (בְּרִסְלָבֵר
 שְׁטִיבֵל), בֵּית-הַמְדָּרֵשׁ עַל שֵׁם רַבְּנוּ ז"ל, וְהֵינּוּ סֵף
 הַכֹּל שֶׁשָּׂה מְאֻנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ, לֹא הָיָה מְנִין בְּכֹלל,

וַיַּעַן שֶׁהִתְפַּתְּבְּתִי עִם הַרְבֵּה בַּחֲוָרִים וְאַבְרָכִים,
וְעוֹרֹרְתִי אוֹתָם שְׂיָבֹאוּ לְהַשְׁלִים אֶת הַמְּנִין בְּשַׁבָּת,
וְכֹף הָיָה לָנוּ מְנִין בְּכָל שַׁבָּת, עִם כָּל זֹאת עֲבָרָה
הַרְבֵּה מְרִירוֹת, כִּי הַסְּמִ"ךְ-רִמ"ם לֹא יָכוֹל לְסַבֵּל
כְּשִׁבוּנִים מִשְׁהוּ עַל שֵׁם רַבְּנוּ ז"ל.

ל.ט.

וְהָיָה בֵּין אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ אֶחָד, אִישׁ בְּלִיעֵל, בַּעַל
מַחְלָקָת, וְהָיָה תְּמִיד גֹּרֵם מַחְלָקָת וּפְרוּדִים, וְאֲנָשֵׁי
שְׁלוֹמְנוּ סָבְלוּ מִמְּנוּ הַרְבֵּה מְאֹד^כ, עִם כָּל זֹאת אֲנִי
לֹא הִסְתַּפַּלְתִּי עַל זֶה, אֶלָּא קִבַּעְתִּי שְׁעוֹר פַּעַם
בְּשָׁבוּעַ בְּלִיל רְבִיעִי לְבַחֲוָרִים וְאַבְרָכִים בְּלִקְוֹטֵי-
מוֹהַר"ן, וְאַף שֶׁהוּא רָצָה גַם אֲזִי לְהִתְעַרֵּב וְכו', הֵייתִי
חִזָּק בְּדַעְתִּי מְאֹד, וְהִזְהַרְתִּי אוֹתוֹ, מִיֵּלָא בְּשַׁבָּת

כג. אלו מאנשי שלומנו שגרו פה, היו אנשים תמימים, והיתה
אחדות גדולה ביניהם, וזה היה אחד שבא מארץ ישראל,
והיה בעל מדות משחתות, תמיד דקר את אנשי שלומנו
בליצנות, וגרם הרבה מחלוקת ופרודים (היה לוי, ואני בטוח
ששרשו הוא מעדת קרח) ואחר כמה שנים אמר לי הרב
החסיד ר' לוי יצחק בנדר, זכרוננו לברכה, שכל זמן שההוא
יהיה ביניכם, לא תצליחו, כי עוד בארץ ישראל גרם הרבה
מחלוקת ופרודים בין אנשי שלומנו וכו' וכו'.

אתה בעל-הבית בבית-הכנסת, ועושה חרבן וכו' כ"ד,
 עם כל זאת בליל רביעי, שבאו אַז בחורים ואברכים
 ממקומות רחוקים, אַז העמדתני אותו על המקום,
 ואמרתי לו בתקף ועז, שבלי לרביעי אין לכם מה
 לחפש פה, ואמרתי את זה בתקיפות כזו, שפשוט
 הפסיק מלבא מרב פחד וכו'.

מ.

וזאת היתה התחלת פרסום שם רבנו ז"ל
 בארצות-הברית, שהתחילו לבא המון בחורים
 ואברכים, ונתרבה הקבוץ עד מאד, עד שהיו כבר
 שעורים, שהיו קרוב למאה בחורים ואברכים, ודבר
 זה היה חדוש בימים ההם לקבץ כל-כף הרבה בני
 הנעורים, ובין כף הצרכתי יותר ויותר לעסוק בכתיבה,

כד. כי היתה דרכו לבזות בני-אדם שכנים שהיו באים להתפלל
 בבית-הכנסת שלנו, כי אהבו מאד את הנסח והדרך ארץ
 וכו', אבל הוא גרם תמיד חלישות הדעת לכל אלו שבאו
 מהרחוב להתפלל, וכמוכן שכבר לא באו אחר-כך, כי אף
 אחד לא רוצה שיעקצו אותו בליצנות וכו', ואז אף אחד לא
 היה יכול לו, כי היה עז פנים גדול, ותפס את הגבאות בכח,
 ולא היו יכולים להעביר אותו וכו'.

לכתב ולענות על מכתבים^{כה}, ועכשו יותר מתמיד

כה. ואז נאָרע אַצלי ענגן פּלאַ, פּי לא הייתי רגיל לכתב מכתבים בכלל, ובפּרט שבחורים ואבָרכים כתבו לי דברים שהצניעות טובה להם, ולא היה לי מה לכתב להם, ובכיתי הרבה להקדוש־ברוך־הוא, שיתן לי דבורים לענות להם, והנה לילה אחד הלכתי לישון, וחלמתי שאני רואה את רבנו ז"ל הולך עם מוהרנ"ת ז"ל מרחוק מאד, ומתקרבים אלי, וראיתי איך שרבנו ז"ל מדבר עם מוהרנ"ת ז"ל, ומוהרנ"ת ז"ל היה כל פלו מסבב אל רבנו ז"ל, כי פנראה שרבנו ז"ל דבר עמו אז דברים חשובים מאד, כי רבנו ז"ל הלך לאט, ודבר לאט, ומוהרנ"ת ז"ל הקשיב אליו, ובין כף שניהם מתקרבים אל המקום שעמדתי שם, ומוהרנ"ת ז"ל לא שם עין שאחד עומד, וכשהגיעו סמוך אלי, אז עצר רבנו ז"ל, ואני התחלתי לבכות ולומר לו באָזן בשקט, איך שבחורים ואבָרכים רוצים להתקרב אליו, וכותבים לי מכתבים ממה שעובר עליהם, ואיני יודע מה לכתב להם, ורבנו ז"ל פנה אלי בחיוך גדול ובאנפין נהורין, ואמר לי: שרייב שרייב (תכתב, תכתב), איך וועל דיר מגלה זיין שיינ'ס וועסט האבן וואס צו שרייבן [אני אגלה לך דברים יפים, ויהיה לך מה לכתב], והמשיך ללכת, וראיתי איך שמוהרנ"ת ז"ל אחר־כך מסתכל עלי בפנים זועפות ובקפדה, על שהפרעתי להם את השיחה, כי פנראה שרבנו ז"ל גלה לו אז דברים נפלאים, וכשאני הפסקתי את רבנו ז"ל על הדרך, הפסיק לדבר עמו, והקפיד עלי מאד, ואחר שאמר לי רבנו ז"ל כל הנ"ל, נעמדתי על מקומי, וראיתי איך שהם הולכים ביחד, ורבנו ז"ל ממשיך לדבר עם מוהרנ"ת ז"ל, ואני עומד ומסתכל איך שהם ממשיכים ללכת, עד שנעלמו מעיני, ואני התישבתי על סלע והתבודדתי עמו ותברך (כל זה היה בתוך חלומי), ואיך שאני מתבודד, פתאם

התחיל לבעור בי עסק ההדפסה, להדפיס את כל ספרי רבנו ז"ל, כי לא היה נמצא כלל שום ספר מספרי רבנו ז"ל בשום כסף שבועולם, ולא היה שיף שאני אדפיס, כי לא היה לי אפלו פרוטה לפרטה.

מא.

עם כל זאת מרב תשוקה שהיתה לי להדפיס את ספרי רבנו ז"ל, ומה גם שהיה לי חלום, שעוד אקנה מכונת הדפסה, ואדפיס בעצמי, לכן החלטתי להשפיר את עצמי לבית דפוס, כדי שאלמד את עבודת ההדפסה, ועבדתי שם בעבודות פשוטות, לחתך פילים מצלומים שצלמו עמודים להדפסה וכו', וכן לטאטא את הבית דפוס, ובין כך גם שלם לי משכרתי, והייתי שמח שיש לי כבר איזו הכנסה, ומה גם שאני לומד את אמנות ההדפסה. יום אחד אני נגש אל הבעל הבית, ואומר לו, שיעשה עמי חסד, שידפיס לי ספר קטן, והוא הוריד לי מהמשכרתי כמה שעלה להדפסה, וזה היה ספר

אני רואה שמהרנ"ת ז"ל רץ אלי עם פנים שוחקות ומאירות, ומפיס אותי: אל תדאג, רבנו ז"ל דבר עמי ממך, והתחיל לחזק אותי לא לפחד, ועוד אבוא אליך, ואגלה לך נפלאות, והתעוררתי מהשנה.

"מכניע זדים", וזה היה הספר הראשון שהדפסתי, וגדל שמחתי שהיתה לי אז, אין לתאר ואין לשער כלל, כי חלומי התחיל להתגשם להדפיס את כל ספרי רבנו ז"ל.

והיות שכאן בארצות-הברית היה גר הרב הקדוש רבי יואל מסאטמאר, זכותו תגן עלינו, שהיה קנאי גדול מאד, ולכן הספר הזה נדפס ונתפשט מאד, ובזמן קצר הפצתי את כל האלפים ספרים שהדפסתי, וכך קניתי אמון אצל בעל-הבית של הדפוס, ואחר-כך בקשתי ממנו מאד שידפיס לי את ספר "השתפכות הנפש", והסכים להדפיס לי עשר אלה, וגיסתי הרבה בחורים, והתחלנו להפיץ את זה בכל שכבות העם, ומכרתי את זה בכמה פרוטות, ולכן זה הלך מאד.

מב.

ויען שאז התחילה עלי מחלקת גדולה מצד המשפחה וכו', שרצו שאני אעזב את דבר רבנו ז"ל, ואני הייתי עקשן כל-כך גדול, עד שאמרתי שאני עוזב את השם שלי, ואדביק עלי את שם רבנו ז"ל, ולכן כל הספרים שהדפסתי היה כתוב: "נדפס על-ידי ר' אליעזר שלמה ברסלבר", ובודאי

הַתְּחִילָה הַמַּחֲלֶקֶת עָלַי עוֹד יוֹתֵר, אָבֵל זֹה הִיְתָה נְחֻמָּתִי, שֶׁעֲכָשׁוּ כָּבֵר לֹא יְכוּלִים לַעֲקֹר אוֹתִי מִדְּבַר רַבְּנוּ ז"ל, כִּי אֵין לִי שֵׁם אַחֵר, וְזֶה עֶזֶר לִי מְאֹד.

מג.

ואַחֲר־כֵּן הִדְפַּסְתִּי עֲשָׂרַת אֲלָפִים סְפָרֵי "מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ", וּבֵין כֵּן גִּלְגַּלְתִּי כָּבֵר עִם כֶּסֶף, וְכֵן הָיָה לִי אֲשֶׁר אֵין אֲצֶל הַמְדַפְּסִים, וְכֵן הַתְּחִלְתִּי לְהַדְפִּיס סְפָר אַחֵר סֵפֶר, עַד שֶׁבִשְׁנַת תשכ"ה הִדְפַּסְתִּי שְׁמוֹנִים וְחֲמִשָּׁה אֲלֶף סְפָרִים בְּשָׁנָה אַחַת, שָׁזֶה הָיָה חֲדוּשׁ שֶׁבְּחֲדוּשִׁים, אֲשֶׁר עָנִי שֶׁבַע־עֶנְיִים, שֶׁאֵין לוֹ מָה לְאַכֵּל, שְׁיוּכַל לְהַדְפִּיס בְּשָׁנָה אַחַת כָּל-כֵּן הַרְבֵּה סְפָרִים: "לְקוּטֵי-מִזְהָר"ן, "סְפוּרֵי-מַעֲשִׂוֹת", "סְפָר-הַמִּדּוֹת", "שִׁיחוֹת-הַר"ן, וְ"חֵי-מִזְהָר"ן וְכוּ', וְכוּ', וְאֵז מְרַב קִנְיָה הַתְּחִילָה עָלַי מַחֲלֶקֶת עֲצוּמָה מִבֵּין אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנו, כִּי הֵם טָעְנוּ שֶׁאֵנִי מוֹכֵר אֶת זֶה בְּזִיל הַזּוּל, וְאֵין זֶה כְּבוֹד לְדַבֵּר רַבְּנוּ ז"ל... מָה שֶׁעוֹד לֹא הָיָה דְבַר כְּזֶה, שֶׁבְּזִמְנֵן קָצַר אֶפְיָן כָּל-כֵּן הַרְבֵּה סְפָרִים, כִּי בֵין מְנַחֵה מְעָרִיב אֶחָד הַפְּצַתִּי חֲמִשָּׁה-מֵאוֹת סְפָרֵי "סְפוּרֵי-מַעֲשִׂוֹת" מִכְרָכִים בְּתַכְלִית הַהֲדוּר בְּזוּל גָּדוֹל מְאֹד.

ולכן לא בחננם שהסמ"ך-מ"ם יצא נגדיכי, ואני לא הסתפלותי על שום מונע ומעכב, אלא מסרתי את נפשי והדפסתי ספר אחר ספר, והפיצותי אותם במסירות נפש הכי גדולה, ועברה עלי אז הרבה מזירות, מרב קנאה איך אברך כל-כף צעיר הדפיס בזמן קצר את כל ספרי רבנו ז"ל, והפיצותי אותם פחות ממחיר הקרן, אשר תכף נחטף ביד כלם.

מד.

והקנאה והשנאה עלי היתה כל-כף גדולה, כי בחננה תשכ"ד היתה הפעם הראשונה, שנתנו רשיון לנסע לרוסיה לאחד-עשר מאנשי שלומנו אל עיר אומן אל ציון רבנו ז"ל, ואני היתי אמור גם-כן לנסע עם הנסיעה הזאת, אבל מרב קנאה ושנאה, עשו כל מה שביקלתם למנוע ממני שלא אוכל

כו. וכל-כף היה אז נעלם ענין רבנו ז"ל פה בארצות-הברית, עד שכלם חשבו שהספרים האלו "לקוטי-מזהר"ו", "ספורי-מעשיות", "ספר-המדות" וכו', וכו', חבר לא אחר, אלא ר' אליעזר שלמה ברסלבר, כי על כל ספר היה מדפס "נדפס על-ידי ר' אליעזר שלמה ברסלבר", עד שהמוון-עם חשבו שהשם הזה הוא המחבר, וכשהלכנו להפיץ, היו אנשים מסכנים שואלים: איך אדם אחד יכול לחבר כל-כף הרבה ספרים... כל-כף היה נעלם אז בימים ההם דבר רבנו ז"ל פה.

לְנִסֵּעַ, וְאִף שֶׁהָיוּ לִי רְצוּנוֹת וְכִסּוּפִין מְאֹד מְאֹד
 חֲזָקִים לְהִצְטַרֵּף לְנִסְיָעָה זֹאת, כִּי זֶה הָיְתָה הַפְּעַם
 הָרִאשׁוֹנָה אַחֵר מִלְחֻמַּת עוֹלָם הַשְּׁנִיָּה, שֶׁנִּפְתַּח
 הַגְּבוּל, וְנִתְּנוּ רְשׁוֹת לְקַבּוּצָה קְטַנָּה לְנִסְעַ אֶל צִיּוֹן
 רַבְּנוּ ז"ל, וְזֶה הָיָה חֲדוּשׁ שֶׁבְחֲדוּשִׁים, אִף מֵה
 לַעֲשׂוֹת? הַקְּנָאָה הוֹרֶסֶת אֶת הָאָדָם לְגַמְרִי, וּמֵרַב
 קְנָאָה עָלַי לֹא נִתְּנוּ לִי בְּשׂוּם פְּנִים וְאִפֹּן לְהִצְטַרֵּף
 עִמָּהֶם.

מה.

בְּעָרֵב רֵאש־חֲדָשׁ תַּמּוּז תִּשְׁכ"ד נוֹלַד לִי בְּנִי
 בְּכוֹרִי, וְנִתְּתִי לוֹ שֵׁם נַחֲמָן אֶלְכָּסְנֶדֶר זִשְׁא"י, וּבְלִיל
 שְׁבַת עֲשִׂיתִי סְעֻדַת שְׁלוֹם-זְכָר בְּבֵיתִי, וּבָאוּ כָּל
 אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, וְסִפְּר אֶחָד בְּאַרְיֵכוֹת אֶת כָּל הַסְּפֹר
 שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶם בְּנִסְיָעָה הַקְּדוּשָׁה אֶל צִיּוֹן רַבְּנוּ ז"ל לִכְת,

כו. כִּי שָׁמַעְתִּי מִהֶרֶב הַחֲסִיד ר' לִוִי יִצְחָק ז"ל, שֶׁאַצֵּל אַנְשֵׁי
 שְׁלוֹמֵנוּ הָיוּ מוֹסִיפִין תַּמִּיד עוֹד שֵׁם עַל שֵׁם רַבְּנוּ ז"ל,
 וְלִכְּנֹן נִתְּתִי שֵׁם נַחֲמָן עַל שְׁמוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל, וְשֵׁם אֶלְכָּסְנֶדֶר
 זִשְׁא"י, עַל שֵׁם אָבִי אָבִי, שֶׁהָיָה גָּאוֹן אֲדִיר וּבֵעַל מְקַבֵּל גְּדוּל,
 וְעוֹבֵד הַשֵּׁם בְּמַסִּירוֹת נַפְשׁ, וְנִסְפָּה בְּשׂוּאָה ט"ו סִיּוֹן ה'תש"ד.

כח. זֶה הָיָה הֶרֶב הַחֲסִיד ר' צְבִי רֵיכְמָן ז"ל, יְהוּדִי זֶה עָבַר
 אֶת הַשׂוּאָה, וְסָבַל אֶת כָּל הַגְּיָהוֹם שֶׁעָבְרוּ כָּלל יִשְׂרָאֵל

והיתה אז שמחה גדולה מאד בין אנשי שלומנו, כי סוף כל סוף נפתח הציון הקדוש, ובדאי זה יהיה פתח על שאר הנסיעות שיסעו אנשי שלומנו.

מו.

בין כף הגיע ראש השנה תשכ"ה, ונתקבצנו יחד, אבל ראיתי שהרבה אנשים שהיו להם אינטרסים אישיים, התחילו להסית נגדי, כי יחיד יזכה להדפיס כל-כף הרבה ספרים, זה עדין לא היה, בפרט למכר את זה במחיר סמלי תחת מחיר הקרן בלי עזרה משום בריה, ואדרבה עם התנגדות מכל הצדדים, והנה בשנת תשכ"ה אז היה השיא להדפסה ולהפצה, שהפצתי במרץ גדול מדי יום ביומו, ומדי שבוע בשבוע, גזמאות של ספרים בכל שכבות העם, בבתי כנסיות ובבתי

שהיו בשואה, והוא נשאר יחידי מכל משפחתו, ותכף-ומיד איך שרק נשתחרר עוד במדינה הארוה גרמניה, הדפיס את ה"לקוטי-מוהר"ן" ואת "שיחות-הר"ן" עם משיבת נפש מכרכים יחד, והפיץ את זה בין היהודים שנשתחררו מהגהנום של הגרמנים האוררים, והיהודי הזה היה איש חם מאד בחסידות, ורואים את גדל מסירות נפשו, שאחר סבל של כמה שנים, איך שרק השתחרר, לא היו לו דאגות אחרות אלא להדפיס את ה"לקוטי-מוהר"ן".

מְדַרְשׁוֹת וְיִשְׁבִּיבוֹת וְכוּ', וְאֵיפֹה שָׂרָק הִיא יְהוּדִים
הַפְצַתִי שָׁם כ"ט.

מז.

וְכִשְׁהִגִּיעָה שְׁנַת תַּשְׁכ"ו, אָז הִתְחִילָה הַמַּחְלָקֶת
עָלַי מְאֹד מְאֹד מִכָּל הַצְּדָדִים, כִּי הִסִּיתוּ מְאֹד
נִגְדֵי בְּכָל מִינֵי טְעָנוֹת וּמְעָנוֹת, מִמֶּשׁ בְּדַבְרֵי סָרֵק
וְהֶבֶל, אֲבָל אֲנִי הַבְּנֵתִי תַּכְף־וּמִיד, שֶׁהִסְמֵ"ךְ־מ"ם
לֹא יַעֲזֹב אוֹתִי, כִּי עוֹד לֹא הִיא דְּבַר כְּזֶה מְאֹד

כ"ט. בְּרַם זְכוּר לְטוֹב הַרְבֵּה הֶחְסִיד ר' צְבִי אֲרִיָּה רוֹזֶנְפֶּלְד ז"ל,
שֶׁשָּׁלַח בְּכָל יוֹם רֵאשׁוֹן אַחַר הַצְּהָרִים כַּמָּה בַּחוּרִים
שֶׁהִחֲזִיר בַּתְּשׁוּבָה, וְהֵינּוּ בִּיחַד עֲשָׂרָה בְּמַסְפָּר, וְכֹף הַלְכָנוּ
מִבֵּית־הַכְּנֶסֶת לְבֵית־הַכְּנֶסֶת, וּמִבֵּית־הַמְדַרְשׁ לְבֵית־הַמְדַרְשׁ,
וְהַפְצָנוּ בַּיּוֹם רֵאשׁוֹן אֶחָד בִּיחַד כְּאַלְפִים סְפָרִים, וְזֶה הִיא כָּל
שְׁבוּעָה, וְכִשְׁחֲזְרוּ עִשִׂיתִי לָהֶם סְעֵדָה גְּדוֹלָה, וְכֹף הִיא בְּמִשְׁפָּךְ
כָּל הַשָּׁנָה, וְלִכְּנֹן לֹא בַּחֲנָם שָׁקַם עָלַי הִסְמֵ"ךְ־מ"ם, כִּי דְּבַר זֶה
עֲדִין לֹא הִיא, לְהַדְפִּיס כָּל־כֹּף הַרְבֵּה סְפָרִים בְּכַמִּיּוֹת כְּאַלּוֹ,
וְלִמְלֵא אֶת כָּל הַשְּׂכֻנוֹת הַחֲרָדִיּוֹת, שָׂאֲז אֶפְלוּ לֹא יִדְעוּ וְלֹא
שָׁמְעוּ אֶת שְׁמוֹ הַקְּדוֹשׁ שֶׁל רַבֵּנוּ ז"ל, זֶה הִיא חֲדוּשׁ שְׁבַח־דוֹשִׁים.
וְלִכְּנֹן הַשָּׁנָה הַזֹּאת תַּשְׁכ"ה עֲבָרָה בְּהַצְּלָחָה גְּדוֹלָה מְאֹד, וְהִנֵּה
הִגִּיעָה שְׁנַת תַּשְׁכ"ו, אָז הִסִּית אֶחָד אֶת הַרְבֵּה הֶחְסִיד ר' צְבִי
אֲרִיָּה רוֹזֶנְפֶּלְד ז"ל נִגְדֵי, וְלִשְׁוֹן־הֶרַע מִתְקַבְּלָת, וְקָרָא אוֹתִי
לְדִין תּוֹרָה, וְכַמוֹכֵן שֶׁהוּא הַפְּסִיד אֶת הַדִּין תּוֹרָה, וּמְאֹד הִתְחִיל
פִּירוּד בֵּינֵינוּ, אֲבָל הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שָׁמַר אוֹתִי מִכָּל רַע.

קוּם חֲסִידוֹת בְּרִסְלָב, שְׁאַבְרֹךְ צְעִיר יְדָפִיס כָּל-כֹּף
הַרְבֵּה סִפְרִים בְּלִי שׁוּם מְטָרוֹת רוּחַ כָּלֵל, וְאַדְרֵבָה
עִם הַפְּסָדִים גְּדוֹלִים, וְכָל מַגְמָתִי הִיְתָה רַק לְגִלוֹת
וּלְפָרְסֵם אֶת דַּעַת רַבְּנוּ ז"ל בְּעוֹלָם, וְאַנִּי לֹא
הִסְתַּכַּלְתִּי עַל שׁוּם דָּבָר, אֲלֵא בֵּיתֵר שָׂאת וּבֵיתֵר
עַז הַדְּפָסְתִּי וְהַפְּצָתִי בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ הַכִּי גְדוֹלָה
אֶת סִפְרֵי רַבְּנוּ ז"ל פַּעַם אַחַר פַּעַם, אִף שֶׁלֹּא
הִיְתָה לִי פְרוּסַת לֶחֶם בְּבֵיתִי.

מ.ח.

בֵּין כֹּף בֵּי"ג שֶׁבֵּט נוֹלָדָה לְמַזַּל טוֹב בְּתִי, וְנִתְּתִי
לָהּ שֵׁם חַנָּה טוֹיבָא, וּבִתּוֹךְ כֹּף הִתְחִילוּ לְהִתְקַבֵּץ
אֵלַי בַּחוּרִים וְאַבְרָכִים, עַד שֶׁזְּכִיתִי לְקַבּוֹץ גְּדוֹל,
וְאַמְרָתִי בְּכָל לַיִל רְבִיעֵי שְׁעוֹר בְּלִקוּטֵי-מוֹהַר"ן,
וּפְלֵא עַל גְּבִי פְלֵא שֶׁהָיָה כָּבֵד קַבּוּץ שֶׁל לְמַעְלָה
מִשְׁמוֹנִים בַּחוּרִים וְאַבְרָכִים, שֶׁזֶּה הָיָה הַגֶּרְעִין הַחֶזֶק,
שְׁאַחֲרֵי-כֵן הִתְחִילוּ לְהִתְקַרֵּב הַמּוֹן בְּגִי הַנְּעוּרִים אֶל
דַּעַת רַבְּנוּ ז"ל, כִּי בָּאוּ בְּכָל לַיִל רְבִיעֵי בַּחוּרִים
מִכָּל הַיְּשִׁיבוֹת, וְכֹף לָאֵט לָאֵט הִתְחִילָה לְהִתְפָּרֵס
דַּעַת רַבְּנוּ ז"ל בְּאַרְצוֹת-הַבְּרִית, וְכִכֵּל שְׁנַתְּפָרְסֵם
רַבְּנוּ ז"ל, כְּמוֹ-כֵן נִתְּגַדְּלָה וְנִתְּפַשְׁטָה עָלַי מַחְלַקַת,

הן מההורים של הבחורים, והן מאלו שקראו לעצמם
אנשי שלומנו.

מט.

ובין כן עברה השנה, והנה הגיע אמצע הקיץ
בסביבות ראש-חודש תמוז, קבלו עוד פעם רשות
לנסע אל ציון רבנו ז"ל, והפעם נרשמו שלשים
וחמשה אנשים, כולם אזרחים אמריקאים, כי מלבד
אזרחי ארצות-הברית לא נתנו הרוסים להכנס, ואני
עשיתי כל מיני השתדלויות שבעולם, שגם-כן
אצטרף להנסיעה לא, ולבסוף נסעתי עם כל הקבוצה,

ל. כי הכל היה מחמת קנאה סרוחה, שהם כבר היו נקראים
זקנים, ומקרבים עוד מלפני מלחמת העולם, ולא זכו
שיתקבצו סביבם קבוץ כל-כך גדול, והנה בא אברך צעיר,
שזה רק פחות מעשר שנים התקרב לרבנו ז"ל, ויכול לקבץ
סביבו קבוץ כל-כך גדול של בחורים ואברכים, ומה גם
שבבגית בית-המדרש בשכונת בורו פארק, היה לי החלק הכי
גדול, וכל המונן היה רק מהבחורים שקרבתי, כי אחרת לא
היה בכלל מונן שמה.

לא. ומחמת שראש המארגנים היה הרב החסיד ר' צבי אריה
רוזנפלד ז"ל, והוא קבל עלי הרבה לשווי-הרע, והסיתו
אותו מאד נגדי, בהתחלה הוא לא רצה בשום פנים ואפן
לצרף אותי אל הנסיעה, ואני מרב תבערת לבבי להיות אצל

ציון רבנו ז"ל בפעם הראשונה בחיי, הרביתי בתפלה והתבודדות ימים שלמים על זה, שיִרְכַּף הַנַּל אֶת לְבוֹ, וְיִרְצֶה לְצַרְף אוֹתִי אֶל הַרְשִׁימָה, כִּי רַק לוֹ הָיוּ הַקְּשָׁרִים לְהַשִּׁיג רְשִׁינּוֹת, וְכֻלָּם הִצְרַכּוּ לְעֵבֶר רַק דְּרָכּוֹ, וְעַל אַף גְּדֹל הַפְּרוּד שֶׁגָּרְמוּ לוֹ מִמֶּנִּי, לֹא הִסְתַּפְּלֵתִי עַל שׁוּם דְּבָר, וּבֵאתִי כַּמָּה פְּעָמִים לְהִתְחַנֵּן לְפָנָיו, שִׁיִּצְרַפְנִי אֶל הַנְּסִיעָה, וְאַף שֶׁבַתְחַלָּה הוֹלִיךְ אוֹתִי שׁוֹלָל בְּלֶךְ וְשׁוֹב, וְהִנֵּה הַנְּסִיעָה מִתְקַרְבֶּת, כִּי נִתְּנוּ רְשׁוֹת לְהִתְחַלֵּת חֲדָשׁ אָב, וְאִזּוֹ בִקְשׁוּ עֵבוֹר נְסִיעָה אֶלְךָ דּוֹלָר, שֶׁהָיָה הוּן תּוֹעֵפּוֹת בְּיָמִים הָהֵם, אֲבָל כָּל אֶחָד עָשָׂה אֶת הַמְּסִירוֹת נֶפֶשׁ הַכִּי גְדוֹלָה, הַעֲקָר לְהַגִּיעַ אֶל צִיּוֹן רַבְנוּ ז"ל, וְלֹא הִסְתַּכְּלוּ עַל שׁוּם כֶּסֶף, וְהַשִּׁיגוּ אֶת הַכֶּסֶף, אֲבָל לִי הָיָה סֶךְ הַכֹּל מֵאֲתִים דּוֹלָר, וְלֹא הָיָה לִי אֶפְלוֹ אִיפֹה לְלוֹוֹת כֶּסֶף, וְהוּא כַּאֲשֶׁר רָאָה אֶת גְּדֹל הַבְּקָשׁוֹת וְהִתְחַנּוּנִים שֶׁהִתְחַנַּנְתִּי לְפָנָיו, שִׁיִּקְחֵנִי וְיִצְרַפְנִי אֶל הַרְשִׁימָה, נִמַּס לְבָבוֹ (אֲשֶׁר אֲנִי תוֹלֶה אֶת זֶה רַק בְּזִכּוֹת הַתְּפִלוֹת וְהַבְּכִיּוֹת שֶׁבְּכִיתִי וְהִתְפַּלֵּלְתִּי יָמִים שְׁלָמִים שְׁעוֹת רְצוּפּוֹת יוֹם אַחֵר יוֹם לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ), וְהִסְכִּים לְקַחַת אוֹתִי, אֲבָל הַזְּהִירֵנִי, שֶׁאֲנִי מְכַרְח תוֹךְ כַּמָּה יָמִים לְהִבְיֵא אֶת כָּל הַכֶּסֶף, וְאִזּוֹ לֹא הָיָה לִי שׁוּם מְרָאָה מְקוֹם אֵיךְ לֹוֹקְחִים סְכוּם גְּדוֹל כְּזֶה, וְלֹא הָיָה לִי אֶפְלוֹ אִיפֹה לְלוֹוֹת, עַד שֶׁמְרַב תְּפִלָּה וּבִקְשָׁה שֶׁבִקְשָׁתִי אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, נִגְשָׁתִי לְאִיזָה עֲשִׂיר, וְהִלָּוָה לִי שְׁש־מֵאוֹת דּוֹלָר עַל חֲצִי שָׁנָה, שֶׁאֲשַׁלֵּם לוֹ בְּרֵאשׁ חֲדָשׁ נִיסוֹ, וְהִבֵּאתִי בְּשִׂמְחָה אֶת הַכֶּסֶף, אֲבָל עֲדוֹן הָיָה חֶסֶר לִי מֵאֲתִים דּוֹלָר, וְהָיָה לִי צֵעֵר גְּדוֹל מְאֹד מְאֹד, וּכְפִי הִנְרָאָה הַתְּפִלוֹת שֶׁכַּל-כֶּף הַתְּפַלֵּלְתִי וּבְכִיתִי בְּיָמִים אֵלוֹ לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, שְׂאוּכַל לְהַצְטַרֵּף אֶל הַנְּסִיעָה, אֲזִי הוּא גִלָּה לִי שֶׁבְּאֵמֶת לֹא עוֹלָה הַנְּסִיעָה יוֹתֵר מִשְׂמוֹנֶה-מֵאוֹת דּוֹלָר, אֲלָא הוּא לֹוֹקַח מְכֻלָּם עוֹד מֵאֲתִים דּוֹלָר עֵבוֹר הַטְּפוּל, שֶׁמְטַפֵּל בְּעֵנֵן הַנְּסִיעָה, וְהַשְּׁבִיעֵנִי, שֶׁאֲנִי לֹא אֲגַלָּה, שֶׁמִּמֶּנִּי לֹא יִקַּח שׁוּם עֲמָלָה וּשְׂכָר טְרַחָה, וְכִךְ הַצְטַרְפְּתִי, וְיִצְאֵנוּ לְדֶרֶךְ בַּתְּחִלַּת חֲדָשׁ מְנַחֵם-אָב.

אָבֵל זֶה שֶׁהָיָה מוֹמְנָה עַל הַנְּסִיעָה הַזֹּהִיר אֶת כָּלָם, שְׁלֹא תִהְיֶה לָהֶם שׁוּם שְׂיִכוּת אֵלַי, וְלֹא יִדְבְּרוּ עִמִּי, וַיִּנְדְּדוּ אוֹתִי. וְכִךָ עָשׂוּ, כִּי פָחַדוּ מִמֶּנּוּ, וְאֲנִי תִהְלֶה לְאֵל, נִצַּלְתִּי אֶת הַזְּמַן הַיָּקָר, וּבִפְרֵט שֶׁהֵייתִי בּוֹדֵד, וְהִרְבֵּה הַתְּבוּדָתִי עַל הַדֶּרֶךְ, וְהִגַּעְנוּ לְמִלּוֹן בְּקִיב, וְלִי נִתְּנוּ חֶדֶר מִיַּחַד, כִּי נִדְּדוּ אוֹתִי כְּמוֹ מִצּוֹרַע.

ג.

אָבֵל אֲנִי נִצַּלְתִּי אֶת הַבְּדִידוֹת בְּחֶדְרֵי לְהִרְבֵּה הַתְּבוּדָדוֹת, וּמִי יוֹדֵעַ אִם לֹא בְּזִכוּתִי כָּלָם נִסְעוּ, כִּי לְמַחֲרַת כְּשֶׁבִקְשׁוּ רְשׁוֹת לְנִסְעַ לְאוּמוֹן, עִם כָּל הַהִבְטָחוֹת שֶׁהָיוּ, לֹא רָצוּ הַרוּסִים בְּשׁוּם פְּנִים וְאָפֹן, עַד שֶׁעַם הַרְבֵּה שִׁחַד הַסְּפִימוֹ לְהִבִּיא אוֹטוֹבוֹס לְכָל הַקְּבוּצָה וְנִסְעֵנוּ יַחַד, וְאֲנִי יִשְׁבַּתִּי מִבְּדָד, וְאָף אֶחָד לֹא רָצָה לְדַבֵּר אֵתִי, כָּל־כֶּף הֵיטָה הַשְּׂנֵאָה גְדוֹלָה עָלַי, עִם כָּל זֹאת לֹא הָיָה אֲכַפְתַּ לִּי שׁוּם דָּבָר, כִּי אֲנִי הֵייתִי רְגִיל תְּמִיד לְבָרוּחַ אֱלֹוֵי יִתְבָּרֵךְ, וְלֹא הֵייתִי צָרִיךְ אֶת אָף אֶחָד בְּעוֹלָם, וּמַחֲמַת שֶׁהַנְּסִיעָה לְקַחַת הַרְבֵּה זְמַן, לְמַעַלָּה מֵאַרְבַּע וַחֲצֵי שָׁעוֹת, (כִּי אֲזִי הֵיטָה הַדֶּרֶךְ מְאֹד מְקַלְקֶלֶת בֵּין קִיב לְאוּמוֹן), וְלִכֵּן דְּבָרוּ בִּינֵיהֶם, יַעַן שֶׁהָיָה אֲמוֹת שֶׁל רַבֵּנוּ ז"ל מְאֹד קָטָן, וְלֹא יָכוֹל לְהִיּוֹת שֶׁקְּבוּצָה כָּל־כֶּף גְדוֹלָה שֶׁל

שְׁלֹשִׁים וְחֲמִשָּׁה אִישׁ שָׁבְאוּ בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה, שִׁיְהִיָּה לָהֶם מְקוֹם לְעִמּוּד יַחַד עַל יַד הַצִּיּוֹן, עַל-כֵּן חִלְקוּ עַל-פִּי גֹרֵל שְׁתֵּהִיֶּינָה שְׁלֹשׁ כְּתוּת, עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה אַנְשִׁים יִגְשׁוּ אֶל הַצִּיּוֹן, וְכַמוּבֵן אוֹתִי בְּכֻלּוֹ לֹא הִכְנִיסוּ בַּגֹּרֶל...

נא.

אָבֵל אָנִי בְּטַחְתִּי בּוֹ יִתְבַּרְךָ, שְׁבִזְכוּת שִׁיִּגְעַתִּי וְטִרְחַתִּי כָּל הַשָּׁנִים עֲבוּר רַבְּנוּ ז"ל, לֹא תִקְפַּח זְכוּתִי, וְלִכֵּן לֹא הִתְעַרְבֹתִי וְלֹא עָנִיתִי וְלֹא בִקְשָׁתִי וְכוּ', אֲלֵא יִשְׁבַּתִּי מֵהַצֵּד וְצַחֲקֹתִי מֵהֶם, שְׁבִזָּה הֵם מְבַלִּים בְּהִכְנָה אֶל צִיּוֹן רַבְּנוּ ז"ל, וְאֲנִי הַתְּבוּדָדִיתִי כָּל הַדְּרֹךְ הַרְבֵּה מְאֹד, אֵיפֹה אָנִי נוֹסֵעַ! אֶל מִי אָנִי נוֹסֵעַ! וְהִכְנַתִּי אֶת עֲצָמֵי טוֹב טוֹב לְהַגִּיעַ אֶל צִיּוֹן רַבְּנוּ ז"ל. וְאִז רָאִיתִי, אֲשֶׁר אֲצֵל רַבְּנוּ ז"ל אֵין שׁוּם מִיִּחְסִים, כִּי הִכַּל אֲצָלוּ שָׁוִים, כִּי הִנֵּה הַגַּעֲנוּ כָּבֵד עַד הַבֵּית אֵיפֹה שְׁבַחְצֵר נִמְצָא צִיּוֹן רַבְּנוּ ז"ל, וְהַרוּסִים לֹא רָגִילִים לְקַבּוּץ כֹּה גָדוֹל אֲזַרְחִי אֲרֻצוֹת-הַבְּרִית בְּעִירָה קִטְנָה כְּמוֹ אוּמָן, וְלִכֵּן כָּבֵד עֲמָדוֹ שֵׁם מִשְׁטָרָה וְלֹא נִתְּנוּ לְהַכְנִיס, עִם טְעָנוֹת וּמַעֲנוֹת, שְׁבַעֲלַת-הַבֵּית לֹא רוּצָה שְׁקַבּוּץ כָּל-כֹּף גָדוֹל יִכְנָסוּ לָהּ לְחֻצֵר, וְיִהָרְסוּ לָהּ אֶת הַכֹּל, וּמָה שֶׁרַק טָעַן

ראש המארגנים של הנסיעה, לא הועיל שום דבר, הבטיח שחד רב ולא הועיל, והמשטרה רק רצתה שכלם יחזרו אל האוטובוס ויחזרו לקיב, וכלם התעצבנו והתחילו להתנכח, והיה צער ופחד גדול, ובין כּף שִׁכְחוּ לְגַמְרֵי מְכַל הַסֵּדֶר שֶׁהִסְדִּירוּ מִי בְּרֹאשׁ, וְאֲנִי בְּרֹאשֵׁי אֶת הַבְּהֵלָה וְהַדְּחִיפוֹת שֶׁהָיָה בֵּין הָאֲנָשִׁים, לְאֵט לְאֵט דְּחַפְתִּי אֶת עֲצָמֵי אֶל הַגֵּדֶר, וְאֵף אֶחָד לֹא שָׁם לֵב שְׂאֲנִי עוֹמֵד הָרֹאשׁוֹן בְּפֶתַח הַשַּׁעַר, עַד שֶׁאֲחַר טְעָנוֹת שֶׁל כְּמַעַט שָׁעָה עִם הַמְּשֻׁטָּרָה וְהַמְּמַנִּים, אֲנִי עֲמַדְתִּי שָׁמָּה הָרֹאשׁוֹן (כִּי אֵף אֶחָד לֹא שָׁם לֵב שֶׁבֵּין כָּל הַמְּהוּמָה נִגְשַׁתִּי אֶל הַשַּׁעַר, וְעֲמַדְתִּי שָׁם וְהַתְּבוּדָתִי הִרְבָּה לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁיַּחְמַל עָלַי, וְיִרְאֶה אֶת הַבְּזִיווֹנוֹת וְהַשְּׂפִיכוֹת דָּמִים שֶׁאֲנִי סוֹבֵל כָּל הַדֶּרֶךְ, וְשִׁנְדוּ אוֹתִי וְלֹא מְדַבְּרִים אֵתִי, שֶׁעַל-כָּל-פָּנִים אֲזַכֶּה לְהַכְנִס לוֹמֵר שָׁם אֶת הָעֲשָׂרָה מְזֻמּוֹרֵי תְּהִלִּים, שֶׁהֵם ה"תְּקוֹן הַכָּלְלִי").

נב.

והנה באה הפקדה שיכולים להכניס, וכמוכן אני הייתי הראשון שפתחתי את הדלת, ורצתי עד ציון

רבנו ז"ל, ונעמדתי שם בפננה, והתחלתי לומר את
 העשרה מזמורי תהלים בהתעוררות גדולה מאד,
 וכן התבודדתי אז על כל ה"לקוטי-מוהר"ן", והיינו
 שם שלש וחצי שעות, כמובן שכלם שכחו מהגורל
 והרשימה, כי מרב פחד שלא יגרשו אותנו כל
 אחד שכח מהשני, וראו פלא על גבי פלא שהד'
 אמות של רבנו ז"ל הוא מועט המחזיק את המרבה,
 שהיה מקום לכלם, ולא היו צריכים לדחק אחד
 את השני (כי הרגע שאין אף אחד חושב מהזולת,
 רק כל אחד חושב מעצמו, אז יש מקום לכלם,
 ואז ראיתי שאצל רבנו ז"ל אין שום מיחסים, וכל
 אלו שחשבו מי בראש, נשארו בבזיון גדול, כי
 כלם עמדו יחד בהד' אמות של רבנו ז"ל, והיה
 מקום לכלם). ואני מרב עקשנות עמדתי שמה על
 מקום אחד שלש וחצי שעות תחת שמש בוערת,
 ולא ענין אותי שום דבר בעולם (אף שהם כבר
 גמרו ה'תקון הכללי' והתפללות וההתבודדות, וישבו
 לאכל שם, ודברו מה שדברו וכו' וכו', אותי לא
 ענין שום דבר, רק להתבודד על כל ה"לקוטי-
 מוהר"ן" מה שזכרתי בעל-פה).

נח.

וּבֵין כֶּף כֶּבֶר בָּאָה הַמִּשְׁטָרָה, וְגִרְשׁוּ אֶת כָּלָם
 חֲזָרָה אֶל הָאוֹטוֹבוֹס, וְאָנִי שְׁעַמְדָּתִי בְּעֵינַיִם עֲצוּמוֹת,
 לֹא שְׁמַתִּי לֵב בְּכָלֵל לְמָה שְׁקוֹרָה סְבִיבִי, וְהַמִּשְׁכָּתִּי
 לְהַתְּבוּדָד, וְלֹא שְׁמַתִּי לֵב בְּכָלֵל שְׁיֵשׁ מִשְׁטָרָה, וְיֵשׁ
 צְוִי לְחֹזֵר אֶל הָאוֹטוֹבוֹס, וּבֵין כֶּף סָפְרוּ אֶת הָאֲנָשִׁים
 בְּאוֹטוֹבוֹס, וְהָיָה חֶסֶר אֶחָד, כִּי מֵרֵב בְּלָבוֹל וּמַהוּמָה
 שְׁנִתְּהוּהָ אֲזוּ, שְׁכַחוּ לְגַמְרֵי שְׁאֲנִי עוֹמֵד אֲצֵל צִיּוֹן
 רַבְּנוּ ז"ל עִם עֵינַיִם עֲצוּמוֹת, שְׁלֹא יִדְעָתִי וְלֹא
 שְׁמַעְתִּי וְלֹא רָאִיתִי וְלֹא הִרְגַּשְׁתִּי מַה שְׁקוֹרָה סְבִיבִי,
 וּבָאוּ לְחַפְּשׁ אוֹתִי, וְאָף שְׁצַעְקוּ שְׁאֲנִי אָבוּא, לֹא
 שְׁמַתִּי לֵב אֲלֵיהֶם, עַד שֶׁנִּגְשׁוּ אֵלַי שׁוֹטְרִים, וְהַתְּחִילוּ
 לְנַעֲנַע אוֹתִי, וְאֲזוּ פָתַחְתִּי אֶת עֵינַי וְהִרְאִיתִי לָהֶם
 בְּעֵשֶׁר אֲצַבְּעוֹתַי, שְׁיִתְּנוּ לִי עוֹד עֵשֶׁר דְּקוֹת לְהַשְׁאֵר
 עַל הַצִּיּוֹן, וְהִסְכִּימוּ. וּבֵין כֶּף הֶעֱמִידוּ שׁוֹמְרִים עַל
 הָאוֹטוֹבוֹס, שְׁלֹא יִהְיֶה אֵף אֶחָד לְרַדָּת, וְכָל אֲנָשִׁי
 שְׁלוֹמְנוּ יֵשְׁבוּ וְשָׁרוּ עַל הָאוֹטוֹבוֹס, כִּי הָיוּ בְּשִׁמְחָה
 רַבָּה שֶׁזָּכוּ לְהִיּוֹת אֲצֵל צִיּוֹן רַבְּנוּ ז"ל זְמַן כַּה הִרְבֵּה,
 אָבָל לֹא יָכְלוּ לְרַדָּת, כִּי לֹא נָתְנוּ לָהֶם, וְאָנִי בֵּין
 כֶּף נִשְׁאַרְתִּי עוֹד חֲצֵי שְׁעָה, כִּי מִהֶעֱשֶׁר דְּקוֹת
 שֶׁהִסְכִּימוּ, נַעֲשֶׂה חֲצֵי שְׁעָה, עַד שֶׁבָּאוּ בְּכַח לְהוֹצִיא
 אוֹתִי מִשְׁמָה, אֶף-עַל-פִּי כֵן הִצְלַחְתִּי עוֹד פְּעָמִים
 לְהַתְּחַמֵּק מִיַּדֵּיהֶם וְלְחֹזֵר אֶל צִיּוֹן רַבְּנוּ ז"ל, וְהָיִיתִי

עוד רִבַּע שָׁעָה, עַד שְׁעֵלִיתִי לְאוֹטוֹבוֹס, וְאָז רָאוּ שׁוֹנְאֵי, שְׁלֹא רַק שְׁאַנִּי לֹא הָיִיתִי הָאֲחֵרוֹן לְהַכְנִס אֶל צִיּוֹן רַבְּנוּ ז"ל, אֶלֶּא לְאַף אֶחָד לֹא נָתַנּוּ רְשׁוֹת לְהַכְנִס, וּכְשִׁנָּתַנּוּ רְשׁוֹת, אָנִי הָיִיתִי הָרֵאשׁוֹן, וְלְצֵאת הָיִיתִי הָאֲחֵרוֹן, וְהָיִיתִי כְּמַעֲט שְׁעָה יוֹתֵר מִכָּלֶם, וְלָכֵן עַל הַדֶּרֶךְ חֲזָרָה הִתְחִילוּ כָּבֵר הַרְבֵּה לְדַבֵּר עִמִּי, כִּי מֵאֵד הִתְפַּעְּלוּ מִגְּדֹל הָעֵקֶשׁנוֹת שֶׁהִיְתָה לִי עַל צִיּוֹן רַבְּנוּ ז"ל, שְׁלֹא הָיָה אֲכַפֵּת לִי מֵאַף אֶחָד בְּעוֹלָם, וְלֹא שְׁמֹתִי יָב לְמָה שֶׁסְּבִיבִי.

נד.

וּמִשָּׁם נִסְעֵנוּ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וּכְשִׁבַּאתִי לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל הָאִיר לִי מֵאֵד, עַד שְׁלֹא רָאִיתִי שׁוֹם דָּבָר רַק אֶת אֲמִתַּת מוֹצִיאוֹתוֹ יְתַבָּרֵךְ, וּכְשִׁרָאִיתִי אֲנָשִׁים מְדַבְּרִים בִּינֵיהֶם דְּבָרִים שֶׁל מָה בְּכֹף, אוֹ רָאִיתִי אֲנָשִׁים הוֹלְכִים עִם סֻלִּים שֶׁעָשׂוּ קִנְיּוֹת וְכִדּוּמָה, וְעוֹסְקִים בְּמִלְאכָה גְּשָׁמִית, הִיְתָה פְּלִיאָה בְּעֵינַי מֵאֵד מֵאֵד, אִיךָ הֵם לֹא רוֹאִים אִיךָ שֶׁהַכֹּל זֶה אֶלְקוֹת וְאֶלְקוֹת זֶה הַכֹּל, וְהִיְתָה פְּלִיאָה גְּדוּלָה בְּעֵינַי עַל זֶה, עַד שֶׁהִתְחַלֵּתִי לְקַטְרֵג — אִיךָ יָכוֹל לִהְיוֹת שְׁאֲנָשִׁים עוֹזְבִים אֶת הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא

וְעוֹסְקִים בְּהַבְלֵי עוֹלָם הַזֶּה, וּכְשֶׁרָאִיתִי דָבָר זֶה אֵיךְ שָׁאַנִּי מְקַטְרֵג עַל אֲנָשִׁים, הִתְחַלַּתִּי לְבַקֵּשׁ מִהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׂיָסִיר מִמּוֹנֵי אֶת הַהֶאֱרָה הַזֹּאת, שֶׁלֹּא אֶרְאֶה יוֹתֵר כְּלוּם, כִּי מֵה לִי לְקַטְרֵג עַל בְּנֵי אָדָם, וְאַחַר הַרְבֵּה תַּפְלוּת חִלְפָה וְעִבְרָה מִמּוֹנֵי הַהֶאֱרָה הַזֹּאת לְגַמְרֵי.

נה.

וְאִזּוּ כְּשֶׁבָאתִי בַּפֶּעַם הַרְאֵשׁוֹנָה לְבֵית-הַמִּדְרָשׁ הַגָּדוֹל בְּמֵאָה שְׁעָרִים, אַף אָחַד לֹא נִגַּשׁ אֵלַי, וּפְחָדוֹ מְאֹד לְתַת לִי שְׁלוֹם, כִּי זֶה שְׁהִיָּה מִמְּנָה עַל הַנְּסִיעָה, הִיָּתָה דְרָכּוֹ לְחַלֵּק כְּסֵף לְכָל אָחַד, וּכְנִרְאָה שֶׁפְחָדוֹ מְאֹד, אִם יִרְאֶה שְׁנוֹתָנִים לִי שְׁלוֹם, יִפְסִיק לְתַת לָהֶם כְּסֵף, וְהִיָּתָה לִי חֲלִישׁוֹת הַדַּעַת גְּדוּלָה מְזֵה, הִיָּתְכוֹן שְׁאַנְשִׁים שֶׁנִּקְרְאוּ עַל שֵׁם רִבְנוּ ז"ל, יְהִיוּ כָּל-כָּף מְשַׁקְעִים בְּכֶסֶף וּבַחֲנֻפָה וְכוּ', וְנִסְפַּם בְּדַעַתִּי אִזּוּ, שְׁאַיִן לִי עֵסֶק עִמָּהֶם כָּלֵל, וְעַמְדַּתִּי עַל מְקוֹמִי בַּפְּנֵה מְזַרְחִית צְפוֹנִית, וְהִתְחַלַּתִּי לְהִתְבּוֹדֵד לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁלֹּא יִבְלַבֵּל אוֹתִי שׁוֹם דָּבָר.

נו.

וּפְתָאֵם בָּא אֵלַי בְּשִׂמְחָה רַבָּה מְאֹד הֲרַב הַחֲסִיד
 ר' לוי יִצְחָק בְּנֵדָר ז"ל, וְנָתַן לִי שְׁלוֹם עִם שְׁתֵּי
 הַיְדֻדִים, וְשָׂאל אוֹתִי: הֲאֵם אַתָּה ר' אֱלִיעֶזֶר שְׁלֹמֹה?
 וְנִעַנְתִּי עִם רֹאשִׁי: הֵן! עָנָה וְאָמַר לִי בְּזוֹ הַלְשׁוֹן:
 "אֵימֹו עָלַי שְׁלֹא אַתָּן לָךְ שְׁלוֹם, וְשְׁלֹא אֲדַבֵּר אִתְּךָ,
 הֵם חוֹשְׁבִים שְׂאוֹתַי יְכוּלִים לְקַנּוֹת בְּכֶסֶף, הֵם לֹא
 יוֹדְעִים שְׂאֵנִי רְחוּק מִכָּל זֶה, מַה כָּבֵר יְכוּל לְהִיּוֹת
 אִם נָתַתִּי לָךְ שְׁלוֹם?! לֹא יִכְתְּבוּ עַל הַמַּצְבָּה שְׁלִי
 תְּאָרִים גְּדוֹלִים?! לֵב וְהִנֵּה אֵיךְ שְׂשִׁמְעֵתִי יְהוּדֵי מְדַבֵּר
 בְּלִשׁוֹן כָּזוֹ: "שְׂאוֹתַי לֹא יְכוּלִים לְקַנּוֹת בְּכֶסֶף", מְאֹד
 מְאֹד נִתְעוֹרְרַתִּי מֵהָאָדָם הַזֶּה, כִּי הָרִי אֱלוֹהִים הֵם
 הַדְּבוּרִים שְׁלִי, שְׂאֵנִי מְדַבֵּר תְּמִיד, נִמְצָא, שְׂבָאָדָם
 הַזֶּה יֵשׁ הַרְבֵּה אָמֶת, כִּי מֵאַחַר שְׂאֵינוֹ עוֹשֶׂה עֵקֶר
 מֵהַכֶּסֶף, נִמְצָא, שֶׁהוּא מֵאֲנָשֵׁי הַבַּעַל תְּפִלָּה, וּמְאֹד
 הַתְּפַעֲלָתִי מְמוֹנֵו, וְחִשְׁבֹתִי אִז: אִם כֵּן, רַק עִם הָאָדָם

לב. כִּי זֶה שֶׁהִזְהִיר אֶת כָּלָם לֹא לְדַבֵּר אִתִּי, הִנֵּה מֵאֲנָשֵׁי הֲרַב
 הַחֲסִיד הַיְשִׁישׁ ר' אַבְרָהָם שְׁטֵרֵנְהַאָרֶץ ז"ל, וְהוּא כָּתַב עַל
 הַמַּצְבָּה שְׁלוֹ תְּאָרִים מְכֻלָּגִים מְאֹד, כְּגוֹן, שֶׁהִיא מוֹפִיעַ בְּרוּח־
 הַקֹּדֶשׁ וְכוּ' וְכוּ', וְהֲרַב הַחֲסִיד ר' לוי יִצְחָק ז"ל הַקְפִּיד עַל
 זֶה מְאֹד מְאֹד, וְהִתְלוּצֵץ מִכָּל זֶה, וְלָכֵן הִפְלִיט מִפִּיּו מִלִּים
 אֵלוֹ: "מַה כָּבֵר יְכוּל לְהִיּוֹת שְׂאֵנִי אַתָּן לָךְ שְׁלוֹם, וְאֲדַבֵּר עִמָּךְ,
 שְׁלֹא יִכְתְּבוּ עַל הַמַּצְבָּה שְׁלִי תְּאָרִים גְּדוֹלִים."

הִזָּה אֲנִי אֲדַבֵּר, וְאִיךָ שְׁאַנִּי חוֹשֵׁב אֶת זֶה, הוּא
 אֹמֵר אֵלַי: יֵשׁ לִי הֲרֵבָה מִה לְדַבֵּר עִמּוֹ, אֲבָל הִיֹּת
 שָׂרָק עֲכָשׁוֹ הַגַּעְתָּ לִּי, תִּתְפַּלֵּל מִנְחָה מְעַרֵּב וְלֶךְ
 לְנוּחַ, וּבִבְקָר אַחַר תְּפִלַּת וְתִקְוִין, תָּבוֹא עִמִּי אֶל
 בֵּיתִי, כִּי יֵשׁ לִי הֲרֵבָה הֲרֵבָה מִה לְדַבֵּר עִמּוֹ, וְאֹמֵר
 לְאַחַד, שְׁיִתֵּן לִי מִטָּה לִישֹׁן לְמַעַל בְּעֶזְרַת נָשִׁים.

נז.

וְלִי הִיָּתָה אַז חֲלִישׁוֹת הַדַּעַת גְּדוֹלָה מְאֹד, כִּי
 תֵּאָרַתִּי לְעֶצְמִי, שְׁאַמְצָא בְּבֵית־הַכְּנֹסֶת אֲנָשִׁים יְרֵאִים
 וְשִׁלְמִים וְכוּ', וּלְבִסּוּף אֲנִי רוֹאֶה שְׁכָלָם עוֹמְדִים
 מִרְחוּק, וְאִף אֶחָד לֹא נִגַּשׁ אֵלַי מִרֵב פֶּחַד לְתַת
 לִי אֲפֹלוֹ שְׁלוֹם, וְלִכֵּן מִרֵב צַעַר וְעִגְמוֹת נִפְשׁ לֹא
 יִכְלַתִּי לִישֹׁן, וְעֲלִיתִי אֶל גֵּג בֵּית־הַכְּנֹסֶת, שְׁמִשָּׁם
 רוֹאִים אֶת הַר־הַבַּיִת^ל, וְהִתְחַלַּתִּי לְהִתְבּוֹדֵד הֲרֵבָה
 עִמּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהִרְבִּיתִי בְּבִכְיָה רַבָּה, שְׁיִמְצִיא לִי דָרוֹךְ,
 שְׁכַבֵּר לְמַחְרַת אוֹכַל לְנִסֵּעַ חֲזָרָה, כִּי לֹא רָצִיתִי
 יוֹתֵר לְהִתְעַסֵּק עִם אֲנָשִׁים כְּאֵלוֹ שְׁמוֹכְרִים אֶת

לג. זֶה הָיָה אַחַר הַצְּהָרִים לְפָנַי מִנְחָה מְעַרֵּב.

לד. כִּי אַז הִיָּתָה עִיר הָעִתִּיקָה עֲדִין אֲצֵל הָעֲרָבִים, וְלֹא יָכְלוּ
 לְגַשֵּׁת לְכַתֵּל הַמְעַרְבִי, וּמֵהַגֵּג שֶׁל הַבַּיִת־הַכְּנֹסֶת רָאוּ אֶת
 הַר הַבַּיִת.

נשמתם בשביל כסף, ואמרתי לעצמי: הרי הם לא מאנשי הבעל תפלה, שהכניס באנשיו שיהיו רחוקים מכסף. וכך התבודדתי כמה שעות, וכשהגיע זמן חצות, אז פתאם הופיע על הגג הרב החסיד ר' שמואל שפירא ז"ל, ופניו כלפי הרה"בית, ואמר שם את "סדר תקון חצות" בבכיות ואנחות, ואני לא ידעתי מי זה, אבל עמדתי בפנה אחרת והמשכתי להתבודד, עד שהלכו להתפלל ותיקין, ורצתי קדם למקנה בשוק אצל השטיבלך, והתפללתי אז תפלת ותיקין.

נח.

ואחר התפלה נגש אלי הרב החסיד ר' לוי יצחק ז"ל, ואמר לי: הייתי מזמין אותך לאכל אצלי פת שחרית, אף היות שאשתי חולה עכשו, אני לא יכול להזמין אותך, לך קנה לעצמך אכליה, ואחר האכילה תבא אלי הביתה, וכך עשיתי, הלכתי

לה. ושאל אותי אם יש לי כסף, כי רצה לתת לי כסף לקנות אכל, ואמרתי לו: תודה רבה, תהלה לאל, יש לי הרבה כסף, אני לא נצרך לבריות, וחיך ואמר בזו הלשון: "פנראה, שאתה מאנשי הבעל תפלה", ווי ס'זעהט אויס ביסט דו פון די בעל תפלה'ס לייט.

לקנות לעצמי אכל, ואכלתי וברכתי ברכת המזון, וחשבתי הרבה מהאדם הזה, איך יכול להיות שמכל אנשי שלומנו יהיה רק אדם אחד שיִדְבֵּר בשִׁפְהַ שְׁלִי: "אותי לא יכולים לקנות עם כֶּסֶף", ואף שבאמת נסכם בדעתי לא ללכת כבר אל אף אחד, ולא לדבר אל אף אחד, כי אני רואה, שנתקיימו דברי ר' אברהם בר' נחמן ז"ל, שכתב במכתב לאחד מאנשי שלומנו בזו הלשון: "כפי בקיאותי ברבם מאנשי שלומנו, אין להם הזכיה לידע מאור הגנוז והצפון מזהר"ן זצוק"ל". ולכן מרב חלישות הדעת שהיתה לי, לא רציתי לדבר כבר עם אף אחד, והתבודדתי הרבה עמו יתברך, שאני רוצה לנסע חזרה אל ביתי, אף סוכן הנסיעות אמר, שזה בלתי אפשרי, כי הפרטיס טיסה שלי זה רק עד אחרי שבת, ואני לא יכול להחליף את זה.

נט.

ובין כך התבודדתי עמו יתברך ואמרתי: יהיה מה שיהיה, מאחר שהאדם הזה היה היחידי שנתן לי שלום, ודבר בשפה שלי, אלף אל ביתו ואדבר עמו כרצונו, והלכתי אל ביתו, וקדמני בסבר פנים יפות, ובקש ממני לישב, והתחיל לספר לי את

כָּל סֵדֶר הַהִתְקַרְבוֹת שְׁלוֹ אֶל רַבְּנוּ ז"ל, וְעוֹד הַמוֹן סְפוּרִים מִרַבְּנוּ ז"ל וּמוֹהַרְנ"ת ז"ל וּמֵאַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ בְּאוּמוֹ, וְכִי נִמְשְׁכוּ הַדְּבוּרִים מֵהַבְּקָר סְבִיבוֹת שְׁעָה עֶשֶׂר, עַד אַחַר הַצְּהָרִים סְמוּךְ לְמִנְחָה, וּמֵרַב נֵעַם דְּבוּרָיו, שְׁכַחְנוּ שְׁנֵינוּ בְּאַיְזָה עוֹלָם אֲנַחְנוּ נִמְצָאִים, עַד שֶׁתַּפֵּס שֶׁהִגִּיעַ כְּבָר זְמַן מִנְחָה, וּבִקֵּשׁ מִמֶּנִּי לְבוֹא עִמּוֹ לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה, וְאָמַר אֵלַי: רְאֵה מַה שֶּׁקָּרָה מֵרַב הַדְּבוּרִים, שֶׁשְׁכַחְתִּי שְׁאֵנִי צָרִיךְ לֶאֱכֹל סְעֻדַת צְהָרִים, וְכֵן דִּרְפִי לְהַנִּיחַ עֲצָמֵי לִישׁוֹן כְּשֶׁעָה אַחֵר וְתִיקֵן, כִּי אֲנִי כְּבָר קָם בְּחִצּוֹת. וְכִי הִפְלִיג לְדַבֵּר עִמִּי מִמַּעֲלַת הַמְּדַבֵּר וּמִשִּׁיחַ דְּבָרֵי רַבְּנוּ ז"ל עִם הַזּוֹלָת.

ס.

וְכִי הִלְכְנוּ בְּיַחַד אֶל בֵּית-הַמְּדַרְשׁ, וְחִזַּק אוֹתִי מְאֹד בְּכָל מֵינֵי דְבוּרִים שֶׁל הַתְּחִזְקוֹת, וְאָמַר לִי, שְׁלֹא אֶתְפַּעֵל מִשׁוּם בְּרִיָּה שֶׁבְּעוֹלָם, וְלֹא אֲשִׁים לֵב לְמִתְנַגְּדִי, וְאִזְ אָמַר לִי בְּתוֹךְ דְּבוּרָיו: צְרִיכִים מְאֹד לְהַשְׁמֵר אֶפְלוּ מֵאַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ, שֶׁבְּקִלוֹת יְכוּלִים לְקַרֵּר אֶת הַזּוֹלָת מֵעֲבוּדַת הַשֵּׁם יְתַבְּרֶה, כִּי אָדָם חוֹשֵׁב שֶׁהוּא חֹסֵד בְּרִסְלָב, מֵאַחַר שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּבֵית-הַכְּנֶסֶת שְׁלָנוּ, אֲבָל הוּא לֹא יוֹדֵעַ, שֶׁהָאָדָם הַזֶּה

כָּבֵד מִזְמַן הַתְּקַרֵּר מַעְבֹּדֵת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְלִכְּוֹן
 צְרִיכִים מְאֹד לְשֹׁמֵר לֹא לְדַבֵּר עִם סִתָּם אָדָם,
 אֲפֹלוּ שְׂאוֹמֵר שֶׁהוּא מְאֲנִשִּׁי שְׁלוֹמִנוּ, כִּי הוּא יָכוֹל
 לְהַפִּיל אוֹתָךְ יוֹתֵר מִכֶּלֶם, כִּי לֹא יוֹדְעִים לְשֹׁמֵר
 מִמֶּנּוּ, וְכֹךְ נִכְנָסְתִי עִמּוֹ לְבֵית־הַכְּנָסֶת, וְכֹלָם הִסְתַּכְּלוּ
 בְּהַתְּפַעְלוֹת גְּדוֹלָה מְאֹד, אֵיךְ שֶׁהוּא אֵינּוּ מִפְּחָד
 לְדַבֵּר וְכוּ', וְהַתְּפַלְלוּ תְּפִלַּת מִנְחָה, וְאֲנִי הֵאָרַכְתִּי
 מְאֹד בְּשִׁמוּנָה־עֲשָׂרָה, וְהַתְּפַלְלִיתִי בְּבִכּוּת הַיְתָכֵן
 שֶׁיְהִי דָבָר כְּזֶה בֵּין אֲנִשִּׁי שְׁלוֹמִנוּ, שֶׁיִּמְכְּרוּ אֶת
 נַשְׁמָתָם בְּשִׁבְלֵי כֶּמֶה דוֹלָרִים וְכוּ', וּבִקְשָׁתִי אֶת
 הַקְּדוּשַׁבְרוּךְ־הוּא, שֶׁאֲנִי רוֹצֵה כָּבֵד לְנִסְעַ חֲזָרָה,
 אֵינִי רוֹצֵה לְהִשָּׂאֵר שְׁמָה.

פ.א.

וּכְשֶׁסִּימַתִּי תְּפִלַּת מִנְחָה, אֶז כִּבֵּד אוֹתִי הַרְבֵּ
 הַחֲסִיד ר' לוי יצחק ז"ל, שֶׁאֲלַמַּד בְּרַבִּים "לְקוּטִי"
 מוֹהַר"ן לוי, וְהַתְּקַהְלוּ רַבִּים מְאֲנִשִּׁי שְׁלוֹמִנוּ, וְהַתְּחַלְתִּי
 לְדַבֵּר הַרְבֵּה עַל־פִּי דְבָרֵי רַבֵּנוּ ז"ל כִּיזֵּד ה' הַטּוֹבָה
 עָלַי, וְאֶז הֵייתִי בְּשִׂיא כַּחֲסִי, שֶׁזְכַּרְתִּי אֶת הַכֹּל

לו. כִּי דָרְכּוֹ הֵיטָה לְלַמַּד בְּרַבִּים בֵּין מִנְחָה לְמַעְרִיב "לְקוּטִי"
 מוֹהַר"ן כְּסִדְרוֹ.

בְּעַל-פֶּה, וְהָיָה דְבוּרֵי שׁוֹטֵף מְאֹד, וְאָף שֶׁהָיָה לָהֶם זְמַן קְבוּעַ בְּדִיוֹק מְתִי לְהִתְפַּלֵּל עֲרֵבִית, אֲבָל יַעַן שֶׁדְּבַרְתִּי בְּהִתְלַהְבוֹת וּבְשֹׁטֵף אֶחָד, נִמְשָׁךְ הַלְמוּד הַרְבֵּה הַרְבֵּה יוֹתֵר מִזְמַן הַתְּפִלָּה, וְאָף שֶׁהָיוּ שָׂמָּה הַרְבֵּה לְצִיִּים, וְצָעְקוּ שֶׁכָּבֵר הִגִּיעַ זְמַן עֲרֵבִית, וְצָרִיכִים לְהִתְפַּלֵּל כְּבֹר תְּפִלַּת עֲרֵבִית, הַשְּׁתִיקָם הָרַב הַחֲסִיד ר' לױ יִצְחָק ז״ל. וְאַחֲר־כֵּן הִתְפַּלְלוּ תְּפִלַּת עֲרֵבִית, וְלוֹיֵתִי אֶת ר' לױ יִצְחָק ז״ל עַד פְּתַח בֵּיתוֹ, וְאָמַר לִי בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "לֵילָה טוֹב", אֲנִי צָרִיךְ לְלַכֵּת לִישׁוֹן, לֶךְ גַּם אַתָּה לִישׁוֹן, וְתִקּוּם בְּחֻצוֹת, וְאַז תִּרְגִּישׁ כֹּל מִיָּנֵי נְעִימוֹת שֶׁבְּעוֹלָם. וְלִמְחִרַת אַחֲרֵי תְּפִלַּת וְתִיקוּן תָּבוֹא עוֹד פַּעַם אֲלֵי". וּבְזֶה נִפְרְדְּנוּ, וְאֲנִי חֲזַרְתִּי לְמַעֲלָה לְעֲזַרְתֵּי נָשִׁים, וְנִרְדַּמְתִּי לְכַמָּה שָׁעוֹת, אֲבָל אַחֲר־כֵּן נִתְעוֹרַרְתִּי עוֹד קִדְּם חֻצוֹת, וְחֲזַרְתִּי וְעֲלִיתִי עַל גַּג בֵּית-הַקְּנֶסֶת, וְהִתְבּוֹדַדְתִּי הַרְבֵּה עִמּוֹ יִתְבַּרֵּךְ בְּבִכּוּיֹת עֲצוּמוֹת, וְכָל תְּפִלַּתִּי הִיְתָה, שֶׁאֲנִי רוֹצֵה לְבָרַח מִפֶּה מַה שִׁיּוֹתֵר מֵהֵר, כִּי הִיְתָה לִי חֲלִישׁוֹת הַדַּעַת גְּדוֹלָה מְאֹד.

ס.ב.

וּכְשֶׁהִגִּיעַ זְמַן תְּפִלַּת וְתִיקוּן, יִרְדַּתִּי לְהִתְפַּלֵּל וְתִיקוּן, וְעוֹד פַּעַם הַזְּמַיִן אוֹתִי הָרַב הַחֲסִיד ר' לױ

צָחַק ז"ל, שְׁאָבוֹא לְבֵיתוֹ, אֶךְ מֵאַחַר שְׁאָמַר שְׂדַרְכוּ
 לְלַכֵּת לְנוּחַ שְׁעָה לְפָנַי אַרוּחַת צְהָרִים, נִסְכַּם בְּדַעְתִּי
 שְׁלֹא אֶפְרִיעַ לוֹ, כִּי אֶתְמוּל לֹא אֶכַּל סְעֵדַת צְהָרִים,
 וְגַם לֹא נַח, וְלָכֵן בָּאתִי רַק אַחַר שְׁגָמַר לְאָכַל
 אַרוּחַת צְהָרִים, וְאִזּוֹ הַמְּשִׁיף לְדַבֵּר עִמִּי כַּמָּה שְׁעוֹת
 עַד תְּפַלֵּת מְנַחָה, וְגִלְהָה לִי דְבָרִים נוֹרָאִים וְנִפְלְאִים
 מְאֹד, וְהִזְהִיר אוֹתִי מְאֹד מְאֹד שְׁלֹא אֶגְלֶה אֶת זֶה
 לְשׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַעוּלָם. וְהִדְגִּישׁ, שְׁפַלְכֶךָ אֶסְתִּיר אֶת
 מַה שְׂדַבַּר עִמִּי, שְׁלֹא יַעֲלֶה עַל דַּעַת מִיִּשְׁהוּ, שֶׁהוּא
 דְּבַר אֹתִי, וְסִפַּר לִי מַה שְׁסִפַּר וְכוּ' וְכוּ'.

סג.

וּבֵין כֶּךָ הִגִּיעַ יוֹם שְׁשֵׁי עָרֵב-שַׁבַּת-קִדְשׁ, וְהַחֲלַטְתִּי
 בְּעֵצְמִי שְׁאֵנִי לֹא הוֹלֵךְ לְאָכַל אֶצֶל אֶף אֶחָד, וְקִנִּיתִי
 לְעֵצְמִי חִלּוֹת וּבִקְבוּק יִין, וְכַמָּה קַפְסָאוֹת סְרִדִּינִים,
 שְׂיֵהִיָּה לְכָל הַפְּחוֹת יִין לְקִדּוּשׁ וְחִלּוֹת וְדָגִים, וְיוֹתֵר
 מִזֶּה אֵינִי צָרִיף, וְהִלְכְּתִי לְהִתְפַּלֵּל קִבְּלַת שַׁבַּת
 בְּבֵית-הַכְּנֶסֶת. וְאַחַר הַתְּפִלָּה נִגַּשׁ אֵלַי יְהוּדֵי בָשֵׁם
 ר' אַבְרָהָם הַרְשֵׁלֶר, וְאָמַר לִי בְּלִשׁוֹן צְוּוּי: "אַתָּה
 תָּבוֹא לְאָכַל אֶצְלִי", וְכַמָּה שָׂרָק רְצִיתִי לְהִתְחַמֵּק
 מִמֶּנּוּ, לֹא יָכַלְתִּי, וּבֵין כֶּךָ נִתְקַבְּצוּ עוֹד כַּמָּה אֲנָשִׁים,
 וְהִתְחִילוּ לְהִזְמִין אוֹתִי כָּל אֶחָד שְׁאֵנִי אָבֵא אֶצְלוֹ

לְאָכַל סְעֵדַת שַׁבָּת, וּבִינֵיהֶם הָיָה ר' נַחֲמָן קַנְלִסְקִי (הַנִּקְרָא ר' נַחֲמָן רוֹסִישְׁעֵרִי), וְהוּא הִתְחִיל לְהִתְקוּטֵט עִם ר' אַבְרָהָם הַרְשֵׁלֶר, שִׁיתָן שְׁאֲנֵי אֲכַל אֶצְלוֹ, וְהָלָה לֹא רָצָה, וְאָמַר: אֲנִי בִקְשָׁתִי רֵאשׁוֹן, וְכִף הִתְנַפְּחוּ בְרַבִּים, וּבֵין כֶּף בָּאוּ עוֹד אֲנָשִׁים, וְלַחְצוֹ עָלַי לְאָכַל אֶצְלָם, וְאֲנִי בִטְלֵתִי אֶת עֲצָמֵי אֶז לְגַמְרֵי

לז. הוא הֵיךְ עָנִי גָדוֹל עַד מְאֹד, עַד שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ רֵק לְחֵם שָׁחַר בְּשַׁבָּת, וְהָיוֹת שְׁאֲנֵי הָיִיתִי אוֹרַח, דָּאָג לְהֵבִיא לִי חֶלֶה, וְיִלְדִיו הַקְּטַנִּים כְּשֶׁרָאוּ אֶצְלִי חֶלֶה, בִּקְשׂוּ מִמֶּנִּי, וְחִלַּקְתִּי לָהֶם מִכָּל הַחֶלֶה, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לִי חֶלֶה, כִּי רַחֲמֵי עֲלֵיהֶם שָׁהִם אוֹכְלִים לְחֵם שָׁחַר, וְאֲנִי אוֹכֵל חֶלֶה וְכו', וְכִשְׁבָּא אֲבִיהֶם, וְרָאָה שֶׁהֵם בִּקְשׂוּ מִמֶּנִּי חֶלֶה, וְאֲנִי נִתְתִּי לָהֶם אֶת הַפֶּל, אֲזִי נִתַּן הֵכָּה אוֹתָם וְכו', וּמֵאַז קִבְּלֵתִי עַל עֲצָמֵי, שְׂאָף פֶּעַם בְּחַיִּים לֹא אֲכַל אֶצֶל שׁוֹם בְּרִיָּה, וְכִכֵּל שְׁאֲנֵי יָכוֹל לְקַיֵּם אֶת זֶה, אֲנִי מְקַיֵּם אֶת זֶה, כִּי נִתְקַיֵּם אֶצְלִי אֶז מָה שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (חֲלוּי טז): וְאִין הַאוֹרְחִין רְשָׁאִין לִתְּנָן מִמָּה שֶׁלְּפָנֵיהֶם לְבָנוּ וּלְבַתָּה שֶׁל בַּעַל־הַבַּיִת, אֶלֶּא אִם־כֵּן נִטְלוּ רְשׁוֹת מִבַּעַל־הַבַּיִת, וּמַעֲשֵׂה בְּאַחַד שְׁזַמְּנוּ שֶׁלְּשָׁה אוֹרְחִין בְּשָׁנֵי בְּצַרְתָּ, וְלֹא הָיָה לוֹ לְהַנִּיחַ לְפָנֵיהֶם אֶלֶּא כְּשֶׁלֶּשׁ בְּצִים, בָּא בְּנוֹ שֶׁל בַּעַל־הַבַּיִת, נִטַּל אֶחָד מֵהֶן חֲלָקוֹ וּנְתַנּוּ לוֹ, וְכֵן שְׁנֵי, וְכֵן שְׁלִישִׁי, בָּא אֲבִיו שֶׁל תִּינוּק, מְצָאוּ שְׂאוּחַז אֶחָד בְּפִיו וּשְׁתִּים בְּיָדוֹ, חֲבָטוּ בְּקַרְקַע וּמַת, כִּיּוֹן שֶׁרָאָתָה אֲמוֹ, עֲלָתָה לְגַג וְנִפְּלָה וּמַתָּה, אָף הוּא עָלָה לְגַג וְנִפְּל וּמַת. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב: עַל דְּבָר זֶה נִהְרְגוּ ג' נַפְשׁוֹת מִיִּשְׂרָאֵל; רוֹאִים מְזָה, שְׂאָסוּר לִתְּנָן בְּלֵי רְשׁוֹת בַּעַל־הַבַּיִת, וּמֵאַחַר שֶׁנִּתְּנָן מְכֹת רְצַח לִילְדֵי, קִבְּלֵתִי עַל עֲצָמֵי לֹא לְהִתְאַרַח אָף פֶּעַם אֶצֶל הַזּוֹלַת וְלֶאֱכַל אֶצְלוֹ.

אֵלָיו יִתְבַּרַךְ, וְלֹא רָצִיתִי לֶאֱכֹל אֶצֶל אָף אֶחָד, כִּי הָיָה לִי מוֹכֵן אֶכֶל, וְלִבְסוּף נִסְכָּם בִּינִיָּהם, שְׂבִסְעֵדֶת לֵיל שֶׁבֶת אָנִי אֶכֶל אֶצֶל ר' אַבְרָהָם הַרְשֵׁלֶר, וּבְשֶׁבֶת בְּצַהֲרִים אָנִי אֶכֶל אֶצֶל ר' נַחֲמָן קַנְגֵלְסְקִי (שֶׁנִּקְרָא ר' נַחֲמָן רוֹסִישְׁעֵר).

וְאִזּוֹ סֵפֶר לִי אֶת כָּל הַקּוּרוֹת עִמּוֹ בִּימֵי חַיָּו, דְּבָרִים מְדַהֲיָמִים, כִּי הוּא הָיָה מְקַרֵּב אֶל אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנו עוֹד בְּרוֹסְיָה, וְהִיָּתָה לוֹ שֵׁם אִשָּׁה עִם יְלָדִים, וְלָקְחוּ אוֹתוֹ לְצַבָּא הַרוֹסִי, וּבֵין כֶּף פְּרָצָה מְלַחֲמֵת הָעוֹלָם הַשְּׁנִיָּה, וְהוּא כְּאִשֶּׁר הִגִּיעַ לְאִיָּזָה גְבוּל — הַתֵּיִשֵּׁב: מָה לוֹ וְלִצָּרָה הַזֹּאת, וְהִצְלִיחַ לְבָרַח דֶּרֶךְ הַגְּבוּל, עַד שֶׁהִגִּיעַ בְּדֶרֶךְ לֹא דֶרֶךְ לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ' וְכוּ' לַח.

וְאַחֵר כֶּף בְּיוֹם רֵאשִׁוֹן חָזַר עַל עֲצֻמוֹ אוֹתוֹ הַסְּפוּר, שֶׁהִתְפַּלְלָתִי וְתִיקִין, וְר' לִוִי יִצְחָק ז"ל נִגְשׂ אֵלָי, וְשׁוּב פַּעַם הַזְּמִין אוֹתִי לְחַזֵּר וְלִבּוֹא אֵלָיו, וְכֵן עָשִׂיתִי בְּמִשְׁךָ כְּמָה יָמִים, וְדַבֵּר אֵתִי בְּאַהֲבָה גְדוֹלָה מְאֹד, מִשְׁעוֹת הַצְּהָרִים עַד זְמַן מִנְחָה, וּבֵין כֶּף הַתְּבוּדָדָתִי הַרְבֵּה עִמּוֹ יִתְבַּרַךְ, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לְחַזֵּר, כִּי הִיָּתָה לִי חֲלִישׁוֹת הַדַּעַת גְּדוֹלָה מְאֹד, כִּי הָיָה

לח. וְיֵשׁ בָּזֶה הַרְבֵּה סְפוּרִים, אֶף מִחֲמַת כְּבוֹד הַמִּשְׁפָּחָה וְכוּ', אִי אֶפְשָׁר לְרַשֵּׁם כְּלוּם, וְדִי לְחַכְמָא.

נדמה לי שאני אפגש פה אנשים שהם בקיאים בכל ספרי רבנו ז"ל בעל-פה וכו', ולבסוף ראיתי שהכסף יענה את הכל וכו', וזה החליש אותי מאד.

סד.

ונספם בדעתתי, שתכף-ומיד כשאחזר לארצות-הברית, אשתדל לעשות התעוררות גדולה בין אנשי שלומנו באי שעורי, וכן אצל שאר אנשי שלומנו שהתפתבו עמי, שיתקשרו אל הרב החסיד ר' לוי יצחק ז"ל, כי לדעתתי, הוא עכשו הראש בית, כי ראיתי אצלו התמימות והפשטות ואיך שאינו חת ומתירא משום ברֵיה, ובריש גלי דבר עמי וכו', וכן דבר כפי השפה שלי: "שעם כסף לא יכולים לקנות אותו", אזי אמרתי, שההכרח לפרסם את האדם הזה, ולא יהיה בין אנשי שלומנו הבחינה של (שופטים יז): "בימים ההם אין מלך בישראל, איש הישר בעיניו יעשה". ויען שתהלה לאל, את כל השיחות ששמעתי מר' לוי יצחק ז"ל, רשמתי אצלי, כי זכרתי את הכל, וכשהתחלתי להדפיס כמה ספרים שזכני הקדוש-ברוך-הוא, כגון: ספר "ארץ אפים", וספר "מקור השמחה", סדרתי את השיחות בסדר הזה: קדם מרבנו ז"ל, ואחר-כך

ממוהרנ"ת ז"ל, ואחר־כֵּן מר' נחמן טולט־שינער ז"ל, ואחר־כֵּן מבנו ר' אברהם ז"ל, ואחר־כֵּן מר' לוי יצחק ז"ל, להורות שְׁכַף הַסֵּדֵר בֵּין אַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנו, ובפֶּרֶט בְּשִׁעָה שֶׁהַדְּפִסְתִּי אֶת הַסֵּפֶר "שְׁמִירַת הַזְּמַן", אֲסַפְתִּי לְבִסּוֹף גַּם סֵפֶר "אֵילָן הַחַיִּים", שֶׁהֵם רַק קִצַּת סְפוּרִים כְּפִי הַסֵּדֵר הַזֶּה, שֶׁאֵז הַתְּחִילָה הַהִתְנַגְּדוֹת עָלַי מְאֹד לֵט, וְאֲנִי לֹא שָׁמַתִּי לֵב אֶל אֶף אֶחָד, כִּי הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא חָנּוּן אוֹתִי עִם עֲזוֹת דְּקֻדְשָׁהּ, וְלֹא הִתְפַּעַלְתִּי מִשׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַעֲוֹלָם, וְאֲדַרְבֵּה כָּל מִכְתָּב וּמִכְתָּב שֶׁכְּתַבְתִּי לְתַלְמִידֵי הַבַּחּוּרִים וְהָאֲבָרְכִים שֶׁל אַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנו, וּבְפֶרֶט לְאֵלוּ שֶׁגָּרוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל אַחֲר־כֵּן, שֶׁרַק יֵלְכוּ אֶל ר' לְוִי יִצְחָק ז"ל, כִּי אִזּוֹר רַבְּנוּ ז"ל נִמְצָא אֲצֵלוֹ, וְעִשִּׂיתִי תַעֲמוּלָה גְדוֹלָה סְבִיבוֹ, כִּי הַבְּנֵי

לט. כִּי הָיוּ כְּמָה וְכְמָה כְּתוּת אֲצֵל אַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנו, שֶׁכָּל אֶחָד עָשָׂה אֶת הַסֵּדֵר בְּעֵנֵן אַחֵר, כְּגוֹן: תַּלְמִידֵי ר' אֲבָרְהָם שְׁטְרִינְהָרֵץ ז"ל כְּתַבּוּ, שֶׁהוּא הָרֹאשׁ בֵּית, וְהוּא קָבַל מֵהַרְבֵּ מִטְשַׁעְהָרִין ז"ל, שֶׁהוּא קָבַל מִמוֹהַרְנֵי ז"ל, וְלִכֵּן הַסֵּדֵר הוּא כֵּן. וְכֵן הָיוּ הַרְבֵּה שֶׁעָשׂוּ אֶת הַסֵּדֵר בְּצוּרָה אַחֶרֶת וְכוּ' וְכוּ', וְלִכֵּן מֵאַחַר שֶׁר' לְוִי יִצְחָק ז"ל, הָיָה הַגְּבַאי בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת, וְהַחֲזִיק אֶת הַנְּהַגְתַּ בֵּית־הַכְּנֶסֶת בְּתַקְוָה וְעֵז, וַיִּמָּה גַּם שֶׁהִתְנַגַּד עַל הַקְּבוּץ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּמֵרוֹן, כִּי הוּא הַחֲזִיק שְׁצָרִיכִים לְהַתְּפַלֵּל רַק בִּירוּשָׁלַיִם בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, עַל־יְדֵי־זֶה יֵצְאוּ נִגְדֵי בְּהִתְנַגְּדוֹת גְּדוֹלָה מְאֹד מְאֹד, לְמָה אֲנִי עוֹשֶׂה מִמֶּנּוּ עֵסֶק, כִּי הָיוּ לוֹ הַמּוֹן שׁוֹנְאִים וְכוּ'.

שְׁלָכְל הַפְּחוֹת מְכָרְח לְהִיּוֹת אָדָם אַחַד, שְׁכָלָם יִכְבְּדוּ אוֹתוֹ וַיִּסְתַּכְּלוּ עֲלֵיוֹם.

וְכֹךְ הִתְחִילוּ לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו הַמוֹן בַּחוּרִים וְאַבְרָכִים, עַד שֶׁלְּחֲצוֹ עָלָיו שִׁיעֶשֶׂה שְׁעוֹר עִמָּהֶם בְּסִפְרֵי רַבְּנוּ ז"ל, וּמֵאֲז הִתְחִיל הַשְּׁעוֹר הַמְּפֹרָסִם שְׁלוֹ בְּכָל יוֹם חֲמִישִׁי בַּצְּהָרִים, שֶׁהַחֲזִיק מֵעֵמֶד עַד סְמוּךְ לְהִסְתַּלְקוֹתוֹ, וּמִמֶּשׁ לֹא הָיָה מִכְּתָב אַחַד שֶׁלֹּא פְתַבְתִּי אֲזִי בְּהִתְעוֹרְרוֹת גְּדוֹלָה וְתַעֲמוּלָה עֲצוּמָה, שְׁכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לְדַעַת מִדַּעַת רַבְּנוּ ז"ל אֲמַתִּית, שִׁיִּסְתַּוְּבֵב רַק סְבִיב ר' לוי יִצְחָק ז"ל, וְזֶה בְּעֲצֻמוֹ עוֹרֵר עָלֵי הַמַּחֲלָקֵת.

סה.

וְהִנֵּה מֵה שֶׁעֲבַר עָלַי מֵאֲז שִׁחֲזַרְתִּי מִצִּיּוֹן רַבְּנוּ ז"ל וּמִבְּקוּרֵי בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה אֲצֵל ר' לוי יִצְחָק ז"ל, אִי אֶפְשֶׁר לְהַסְבִּיר בְּכֹתֵב כָּלֵל, כִּי הַשְּׁתַּנִּיתִי יוֹתֵר וְיוֹתֵר מִן הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה וְכו', וּבַפְּרָט אַחֵר מֵה שֶׁשָּׁמַעְתִּי אֲצֵלוֹ דְּבָרִים נְפִלְאִים מְאֹד וְכו', וּבְכָלֵל כָּל הַתְּקַרְבוֹתֵי הַשְּׁתַּנְּתָה עוֹד יוֹתֵר בְּצוּרָה

מ. כִּי יְדוּעַ מִצְדִּיקִים, אֲשֶׁר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין אָדָם אַחַד מְנַהִיג וְכו', שֶׁם נַעֲשֶׂה הַסִּמ"ךְ-מ"ם מְנַהִיג.

אַחֲרַת לְגַמְרִי, אִף שִׁכְבַּר הַתְּמִידָתִי בְּסִפְרֵי רַבְּנֵי ז"ל
 זֶה עֶשֶׂר שָׁנִים, וְהָיָה שָׁגוּר עַל־פִּי כָּל סִפְרֵי רַבְּנֵי
 ז"ל, עִם כָּל זֹאת הַשְּׂמוּשׁ שֶׁשִּׁמְשַׁתִּי אוֹתוֹ שְׁבוּעַ
 אֶחָד, הָיָה מְסַפֵּיק עֲבוּרֵי עַל כָּל יְמֵי חַיֵּי, וּמֵה גַם
 שְׁנֵשֶׁת־נֶתֶה אֶצְלִי כָּל הַהִסְתַּכְּלוֹת עַל אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנו
 וְכו', וְהִבְנֵתִי בְּשִׁלְמוֹת מֵה שֶׁר' אַבְרָהָם בֶּר' נֶחֱמָן
 ז"ל כָּתַב: "כְּפִי בְּקִיאוֹתֵי בְּרַבָּם מֵאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנו, אֵין
 לָהֶם הַזְכִּיָּה לִידַע מֵאוֹר הַגְּנוּז וְהַצָּפוֹן מוֹהֲרֵן זְצוּק"ל".
 וּמֵאֲז הַתְּחִלָּתִי לְכַתֵּב סִפְרִים חֲדָשִׁים.

סו.

וְהַסֵּפֶר הַרְאִשׁוֹן שֶׁכָּתַבְתִּי הָיָה סֵפֶר "אַרְךָ
 אַפִּים" מ"א, וְהַסֵּפֶר הַזֶּה הָיָה פֶּלֶא גְדוֹל מְאֹד, כִּי אֲז
 כְּשֶׁהִתְחַלַּתִּי לְגַלוֹת וּלְפָרְסָם אֶת דַּעַת רַבְּנֵי ז"ל
 בְּעוֹלָם, וְהִתְקַרְבוּ הַמּוֹן בְּנֵי הַנְּעוּרִים, הַתְּחִילָה עֲלֵיהֶם
 מוֹחֲלֶקֶת גְּדוֹלָה מְאֹד, כִּי הַסֵּמ"ךְ-מ"ם אוֹרֵב עַל כָּל
 אֶחָד וְאֶחָד אֲשֶׁר זֹכֶה לְהִיּוֹת מְקַרֵּב אֶל רַבְּנֵי ז"ל,
 וְהִיָּתָה הַמְּחֻלָּקֶת הֵן עַל הַבְּחוּרִים וְהֵן עַל הָאַבְרָכִים,

מֵא. מְלַבֵּד הַמְּכַתְּבִים שֶׁהֵייתִי כּוֹתֵב כָּל יוֹם לַבְּחוּרִים וְאַבְרָכִים
 תְּשׁוּבוֹת עַל שְׁאֵלוֹתֵיהֶם, שֶׁנִּקְרָא אַחֲרֵי־כֵן שׁו"ת "אֲשֶׁר
 בְּנַחל".

ואמרתִי שאֲנִי אֶכְתֵּב מֵאֹמֵר אֶחָד גָּדוֹל לְהַסְבִּיר אֶת דַּעַת רַבְּנוּ ז"ל, וְאִיךָ שְׁצָרִיכִים בְּזֶה הָעוֹלָם הַמּוֹן סִבְלָנוֹת לְסִבֵּל אֶת כָּל מָה שְׁעוֹבֵר עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְזֶה מוֹצְאִים רַק בְּסִפְרֵי רַבְּנוּ ז"ל, וְכֵן אֵלּוֹ שְׁמֻקְרָבִים אֶל רַבְּנוּ ז"ל צָרִיכִים לְהִתְאַזֵּר בְּסִבְלָנוֹת גְּדוֹלָה מְאֹד, וְלֹא לְשִׁים לֵב עַל הַהִתְנַגְּדוֹת שֵׁישׁ עֲלֵיהֶם, רַק לְדַם וְלִשְׁתַּק וְכוּ' וְכוּ', וַיִּמְהַמְּאֹמֵר הִזֵּה נַעֲשֶׂה סִפּוֹר שְׁלָם, עַד שֶׁהַחֲלֻטֵּי לְהִדְפִּיסוֹ בְּתוֹר סִפּוֹר מִיְחָד, וְקִרְאתִיו "אֶרֶךְ אַפִּים", כִּי מְדַבֵּר מֵעֲנִין סִבְלָנוֹת, שְׁאֵדָם צָרִיךְ לְקַנּוֹת לְעַצְמוֹ בְּכָל הַמּוֹבְנִים^{מב}. וְהִנֵּה מִחֲמַת שֶׁהַסִּפּוֹר מְדַבֵּר מִכָּל מִינֵי נוֹשְׂאִים, הֵן מִסִּבְלָנוֹת בְּשָׁלוֹם-בֵּית, הֵן מִסִּבְלָנוֹת מֵעַצְמוֹ מָה שְׁעוֹבֵר עָלָיו, וְהֵן מִכָּל מִינֵי יְרִידוֹת וְנִפְלִאוֹת שְׁעוֹבֵרִים עַל בְּנֵי אָדָם, וְהֵן מִמַּחְלֻקַּת וְהִתְנַגְּדוֹת מִבֵּית וּמִבְּחוּץ, מִמַּשׁ נִתְקִים אֶצְלֵי מֵאֵז מָה שְׁרַבְּנוּ ז"ל סִפּוֹר מֵהַסִּפּוֹר שֶׁל ה'הֶעֱנַג לִיכְטֵעֵר^{מג}

מב. וּבַסִּפּוֹר הִזֵּה קָרָה דְּבַר פְּלֵא, שֶׁהִתְחַלֵּתִי לְכַתֵּב אֶת זֶה בַּיּוֹם, וְאַחֲרֵיכֶן לִלְלָה שְׁלָם שְׁלֹא יִשְׁנֵתִי אֵז, וְהִמְשַׁכְתִּי אַחֲרֵיכֶן כָּל הַיּוֹם, עַד שֶׁגִּמַּרְתִּי בְּמִשְׁךָ יוֹם וְלִלְלָה וַיּוֹם, וְנִזְכַּרְתִּי מָה שֶׁנִּתֵּן רַבְּנוּ ז"ל פַּעַם תִּקּוֹן לְמוֹהַרְנ"ת ז"ל, שִׁיְהִיָּה עַר יוֹם וְלִלְלָה וַיּוֹם בְּרִצְפִּיּוֹת, וְזֶה נִתְקִים גַּם אֶצְלֵי שְׁמֵרֵב מְהִירוֹת וְתִשׁוּקָה לְגַמֵּר אֶת הַסִּפּוֹר, אֲזִי כְּתַבְתִּי אֶת זֶה בְּהִמְשִׁיךְ אֶחָד.

מג. מַעֲשֶׂה, אֶחָד הֵלֵךְ מֵאֲבִיו, וְהָיָה בְּמִדִּינוֹת אַחֲרוֹת יָמָיו רַבִּים אֶצֶל אַחֲרִים, וְלִזְמַן בָּא לְאֲבִיו, וְהִתְפָּאֵר בְּעַצְמוֹ

(המוּבָא בְּסוּף סְפוּרֵי-מַעֲשִׂיּוֹת), כִּי כָּל אֶחָד מֵאַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ הַמְּתַנַּגְדִּים שְׁלִי, שֶׁמָּצָא אֶת חֶסְרוֹנוֹ בְּתוֹךְ הַסֵּפֶר, הִתְחִיל לַעֲשׂוֹת רַעַשׁ גָּדוֹל מְאֹד, לְמַה פְּרַסְמְתִי אוֹתוֹ בְּסִפְרִי, וּפְלֵא עַל גְּבִי פְּלֵא, כָּל אֶחָד חָלַק עַל דְּבַר מְסִיִּם אַחַר שִׁכְתוּב בְּסִפְרֵי הַזֶּה, כְּאוֹמֵר: "אֵיךְ כּוֹתְבִים דְּבַר כֵּזֶה"?! הֵן אָמַת שִׁזָּה סֵפֶר יָפֵה מְאֹד שֶׁמְדַבֵּר מִסְבְּלָנוֹת, וְזֶה אָמְרוּ כְּמַעַט

שֶׁלְמַד שֵׁם אֲמֵנוֹת גְּדוֹלָה: לַעֲשׂוֹת מְנוּרָה הַתְּלוּיָה (שְׁקוּרִין הַעֲנֵג לִיכְטֵעֵר), וְצוּה לְהִתְאַסֵּף כָּל בְּעֵלֵי אֲמֵנוֹת הַזֶּה, וְהוּא יִרְאֶה לָהֶם חֲכָמְתוֹ בְּזֶה הָאֲמֵנוֹת, וְכֵן עָשָׂה אֲבִיו, וְקִבֵּץ כָּל הַבְּעֵלֵי אֲמֵנוֹת הַזֹּאת לְרֵאוֹת גְּדֻלַּת הַבֵּן מֵהַ שֶׁפָּעַל בְּכָל הַיָּמִים הָאֵלּוּ, שֶׁהָיָה בְּיַד אַחֲרִים, וְהַבֵּן הוֹצִיא מְנוּרָה אַחַת שֶׁעָשָׂה, וְהִיָּתָה מְגִנָּה מְאֹד בְּעֵינֵי כָּלֶם, וְאַבְיו הִלֵּךְ אֲצֵלֶם, וּבִקֵּשׁ מֵאַתֶּם, שִׁיגְלוּ לוֹ הָאָמַת, וְהִכְרִחוּ לְהוֹדִיעַ לוֹ הָאָמַת, שֶׁהִיא מְגִנָּה מְאֹד. וְהַבֵּן הִתְפָּאֵר: הֲלֹא רְאִיתֶם חֲכָמַת אֲמֵנוֹתִי, וְהוֹדִיעַ לוֹ אֲבִיו, שֶׁלֹּא נִרְאָה יָפֵה בְּעֵינֵי כָּלֶם, הֲשִׁיב לוֹ הַבֵּן: אֲדַרְבֶּה! בְּזֶה הָרְאִיתִי גְּדֻלַּתִּי, כִּי הִרְאִיתִי לְכָלֶם חֶסְרוֹנִם, כִּי בְּזֹאת הַמְּנוּרָה נִמְצְאִים הַחֶסְרוֹנוֹת שֶׁל כָּל אֶחָד מֵהַבְּעֵלֵי אֲמֵנוֹת הַנִּמְצְאִים פֶּאן. הֲלֹא תִרְאֶה שֶׁאֲצֵל זֶה מְגִנָּה חֲתִיכָה זוֹ, אֲבָל חֲתִיכָה אַחֲרֵת יָפֵה אֲצֵלוֹ מְאֹד, וְאֲצֵל אַחַר לְהַפֵּךְ אֲדַרְבֶּה, זֹאת הַחֲתִיכָה שֶׁהִיא מְגִנָּה אֲצֵל חֲבֵרוֹ, הִיא יָפֵה וְנִפְלְאָה בְּעֵינָיו, רַק זֹאת הַחֲתִיכָה מְגִנָּה, וְכֵן אֲצֵל כָּלֶם, מֵהַ שֶׁרַע בְּעֵינֵי זֶה הִיא יָפֵה בְּעֵינֵי חֲבֵרוֹ, וְכֵן לְהַפֵּךְ, וְעַשִׂיתִי מְנוּרָה זֹאת מִחֶסְרוֹנוֹת לְבָדֶם, לְהִרְאוֹת לְכָלֶם שֶׁאֵין לָהֶם שְׁלֵמוֹת, וַיֵּשׁ לְכָל אֶחָד חֶסְרוֹן, כִּי מֵהַ שִׁיפָה בְּעֵינָיו, הוּא חֶסְרוֹן בְּעֵינֵי חֲבֵרוֹ, אֲבָל בְּאָמַת אֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כְּתַקּוֹנוֹ.

כָּלֶם, אָבֵל כָּל אֶחָד נִתְפָּס עַל נִקְדָּה אַחַת, וְצָעֵק:
 "אֵיךְ כּוֹתְבִים דָּבָר כֵּזֶה"!

וּמֵאָז הִתְחִילָה עָלַי הַמְחַלְקַת הַגְּדוּלָּה, עַד
 שֶׁהִסִּיתוּ אֶת כָּלֶם נִגְדִי, וְהַמְחַלְקַת הִתְחִילָה דִּיקָא
 מֵהַסֵּפֶר "אָרְךְ אַפִּים" מ"ד, כִּי רַבִּים וְכֵן שְׁלָמִים נִתְקַרְבוּ
 אֶל דַּעַת רַבְּנוּ ז"ל, עַל-יְדֵי סֵפֶר זֶה, וּמָה גַם
 שְׁנַתְּפִשֵׁט כָּל-כֹּף בְּכָל הָעוֹלָם כְּלוּ, שֶׁאֲפִלוּ אֵלּוּ
 שִׁחְלְקוּ עַל דָּבָר רַבְּנוּ ז"ל, שֶׁנּוּ אֶת דַּעְתָּם מ"ה.

מז. וְהַפְּלֵא שֶׁבְּכָל הַפְּלֵאוֹת, שֶׁבְּמִשְׁוֹ שְׁלֹשׁ אוֹ אַרְבַּע שָׁנִים
 נִדְפָּס הַסֵּפֶר בְּלִמְעַלָּה מִשְׁבָּעִים מֵהַדּוֹרוֹת, שֶׁדָּבָר זֶה לֹא
 הָיָה עוֹד בְּעוֹלָם, שֶׁבְּחַיֵּי מַחְבֵּר יְדָפֵס סֵפֶר בְּכָל-כֹּף הַרְבֵּה
 מֵהַדּוֹרוֹת, פַּעַם הָרֵאשׁוֹנָה הַדְּפֻסְתִּי חֲמֹשֶׁת אֲלָפִים עֶתְקִים,
 וּבַתּוֹךְ הַדָּשׁ הֵלֶךְ הַכֹּל, וְהַדְּפֻסְתִּי עוֹד פַּעַם, בְּפַעַם הַשְּׁנִיָּה
 עֶשְׂרִים אֲלָף עֶתְקִים (שֶׁהַמְדְּפִיס הִתְחַנֵּן אֵלַי, אֵל תַּעֲשׂוּ דָבָר
 כֵּזֶה, אַתֶּם תִּשְׁאַרוּ בַּעַל חוּב גְּדוֹל, כִּי מִי יִקְנֶה כַּמוֹת כָּל-כֹּף
 אֲדִירָה, וְאֵנִי לֹא הִסְתַּפְּלֵתִי עָלָיו, רַק הִתְעַקְשְׁתִּי שִׁיְהִי עֶשְׂרִים
 אֲלָף עֶתְקִים), וְגַם זֶה הֵלֶךְ וְנִתְפִּשֵׁט בְּזִמְנֵי קָצֵר, וְכֵן מֵאָז
 הַדְּפִיסוּ אֶת זֶה בְּכָל מִיַּנִּי מֵהַדּוֹרוֹת בְּפוֹרְמָטִים קְטָנִים וְגְדוֹלִים,
 עַד שֶׁנִּקְדוּ אֶת זֶה בְּנִקְדוֹת, וְעֲשׂוּ מִזֶּה פְּרָקִים, וּכְבָר יֵצֵא
 מִכָּלֵל שְׁלִיטְתִּי, כִּי כָּל אֶחָד תִּפְּסֵם אֶת הַסֵּפֶר, וְהַדְּפִיס אֶת זֶה
 כְּרִצוֹנוֹ, וְנִתְפִּשֵׁט בְּעוֹלָם מֵאֵד מֵאֵד, וְזֶה הָיָה הַגֵּרְעִין הָרֵאשׁוֹן
 שֶׁל פְּרָסוּם אוֹר רַבְּנוּ ז"ל בְּעוֹלָם, בְּצוּרָה כְּזוֹ שֶׁעֲדִין לֹא הָיָה
 בְּמִשְׁוֹ כָּל הַדּוֹרוֹת, וְלָכֵן לֹא בַחֲנָם שֶׁהִסְמִיךְ מ"ם קָם עָלַי
 דִּיקָא עַל-יְדֵי סֵפֶר זֶה.

מז. וְדָבָר זֶה יְדוּעַ לְכָל אֲנָשִׁי שְׁלוֹמְנוֹ שֶׁהָיוּ בְּתַקּוּפָה הַהִיא.

הספר הקדוש הזה נדפס לזכות

יחנא שפרה בת סאסיא תחי'

הקדוש ברוך הוא ישלח לה
רפואה שלימה רפואת הנפש
ורפואת הגוף גם יחד בכל
איבריה ובכל טיפי דמיה.

תכן הענינים

- א. לידתו, רקע התקופה, גדלות אביו שלמד תורה בעניות מפלגת, עצם עינוו ופלפולו, מוסר לאהבת התורה, ימי ילדותו המקדמים, המלמדים בתלמוד תורה ובפרט ר' יעקב קלמנוביץ'.
- ב. תאור המארכעות בתקופת המלחמה בארץ ישראל.
- ג. נוראות ההפצצות וגדל מסירות נפשו של אביו שלא ירד למרתף מפני בטול תורה.
- ד. זכרונות מאת הרב הקדוש רבי מרדכי חיים מסלונים זי"ע שהתאכסן יחד עם אביו בפנסיון גלזר.
- ה. זכרונות מאת הרב הקדוש רבי אהרן ראטה זי"ע בעל ה'שומרי אמונים' ועוד, וחתנו האדמו"ר רבי אברהם יצחק קאהן זי"ע מתולדות אהרן, וסדר עבודתם הקדושים, וכן ממרא דארעא קדישא מהרי"ץ דושינסקיא זי"ע.
- ו. זכרונות מהחידר "עץ חיים" עם המלמד ר' שבתי יודלביץ', שלקחם למהר"א מבעלזא, וכן הסתופפות אביו אצל הצדיק הקדוש הנ"ל ואצל הרב הקדוש מסאטמאר זי"ע.
- ז. רגילותו בספרי ספורי צדיקים ושתיה הקשיות שקננו בלבו.

ח. המעשה עם מוזר הממתקים הזקן ופטרותו, ואז ראה לנה וכו'.

ט. יספר איך שאז נחקק בו זכרון עלמא דאתי ויום המיתה.

י. בדידותו בגיל בר מצוה ללא אב, וסדר פניסתו לעל מצוות במחיצת מהר"א מבעלזא ז"ע.

יא. בר מצוה ללא חגיגה, רק לבדו.

יב. ימים נוראים שנת תשי"ד במחיצת הרב הקדוש מסאטמאר ז"ע.

יג. זמן חרף בישיבת נייטרא, והקשי הרב להיות בודד.

יד. בישיבת "ערוגת הבשם" – נסיעות שעות הלוח וחזור.

טו. למוד ספרי מוסר קטנים בדרך הארכה לישיבה.

טז. התנעדות לספר הקדוש "משיבת נפש", ובעזרת אחיו הגאון זצ"ל לעוד ספרי רבנו, יתאר מהות הספרים והמוציאים לאור שלהם.

יז. חפוש ובקוש אחר פרכי לקוטי הלכות, התמדה בהם, וההבנה עם לעמת לקוטי מוהר"ן.

יח. שנוי לטובה, עבודת ההתבודדות ולמוד ספרי רבנו ז"ל.

יט. למוד ח"י פרכים משניות בכל יום והתמדה שלחן ערוך מחבר רמ"א.

כ. הַתְּחִזְקוֹת בְּעַת סִפְקוֹת וּבִלְבוּלִים, וַחֲזָרָה יוֹמִיוֹמִית
עַל שְׂבַחֵי הַר"ן בְּתַחֲלָתוֹ וְלִמּוּד עֵין יַעֲקֹב.

כא. הַתְּמַדָּה בְּש"ס כְּסִדְרֵן וְהַמְּשֹׁף הַלְמוּדִים הַנ"ל.

כב. הַשְּׁגָה בְּקִשֵׁי אֶת הַפְּרָפִים הַבָּאִים שֶׁל לְקוּטֵי הַלְכוֹת,
וְסִדְר הַתְּמַדָּתוֹ לְמֵרוֹת הַהֶגְבְּלָה מִסְדְּרֵי הַיְשִׁיבָה.

כג. הַהֶסְתָּרָה עַל חִסְדֵיּוֹת בְּרִסְלָב בְּיָמִים הַהֵם, עֲנִיָּן
הַתְּקָרְבוֹתוֹ בְּלִי אֲנָשִׁים אֲחֵרִים וְהַתְּרַקְמוֹת תְּכַנְיָתוֹ
לְהַפְיִץ אֹר רַבָּנוּ ז"ל בְּעוֹלָם.

כד. הַשְּׁגָת עָלִים לַתְּרוּפָה, כּוֹכְבֵי אֹר, אֲבָנֵי בְרָזֶל, יְמֵי
הַתְּלָאוֹת.

כה. קִשְׂיִים בְּהֶסְתָּרַת הַהֶתְקָרְבוֹת, וְשָׁעוֹת רַבּוֹת
בְּהַתְּבוּדָדוֹת.

כו. מְקַיִם "חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם" וְכו'.

כז. עֲלִיּוֹת וִירִידוֹת וְהַתְּחִזְקוֹת בְּהַתְּבוּדָדוֹת וְלִמּוּד לְקוּטֵי
הַלְכוֹת, וְהַבְּנֵת הַסֶּפֶר הַקְּדוֹשׁ לְקוּטֵי מוֹהֵר"ן.

כח. נְתַגְלָה סוּד הַתְּקָרְבוֹתוֹ וּגְדֻלַּת הָרַב הַחֲסִיד ר'
יְחִזְקָאֵל מְרַגְלִיּוֹת ז"ל מְאַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוֹ.

כט. רֹאשׁ הַשָּׁנָה תש"כ בְּמַחִיצַת אֲנ"ש הַתְּמִימִים, לִינָה
בִּישִׁיבַת תְּפֹאֲרַת-יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל הַגַּר"מ פִּינְשֵׁטִין
זי"ע וְלִמּוּד שָׁם בְּמִשְׁוֹף כְּמֹה שָׁנִים, וְהַתְּקָרְבוֹת
מִיְחַדָּת לְהַר' וְעוֹלוֹל חֲשִׁין זי"ע.

ל. הַתְּבוּדָדוֹת בְּלִיָּלָה בִּישִׁיבָה הַנ"ל.

לא. אַרוֹסִין וְלַמוּד רְצוּף שְׁמוֹנָה חֲדָשִׁים בְּהַתְמָדָה עֲצוּמָה
וְלַמוּד זֶהר הַקְדוּשׁ.

לב. נְשׂוּאִין, עַל הַפְּרִנְסָה, וְהַחֲלָטָה לֹא לַעֲזוֹב אֶת עֲבוּדַת
הַשֵּׁם.

לג. אֶסְפֵּת כֶּסֶף לְצָרְכֵי הַמְשַׁפָּחָה, וְהַתְּבוּדָדוֹת בְּכָל
רְגַע.

לד. לֵב נְשִׁיבֵר מִהַמְצֵב, וְהַתְחַלַּת הַבְּנָה מֵה קוֹרָה בְּעוֹלָם.
לה. הַתְּחִזְקוֹת בְּמַדַּת הַבְּטָחוֹן.

לו. אִיךְ זֹכִים לְהַפְיֵץ הָרִי אֵין שׁוּם כֶּסֶף.

לז. אַבְרָכִים וּבַחֲוִירִים מִתְחִלִּים לְהַגִּיעַ, וְכַתִּיבַת מִכְתָּבִים,
הַתְחַלַּת "אֲשֶׁר בְּנַחֵל".

לח. מְסִירוֹת נֶפֶשׁ לְבָנוֹת בֵּית הַמְדָרֶשׁ עַל שֵׁם רַבְּנֵי
ז"ל.

לט. אִישׁ בְּלִיעֵל מִבֵּין אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, יְסוּד שְׁעוֹר בְּיוֹם
רְבִיעִי.

מ. הַתְחַלַּת פְּרִסוּם שֵׁם רַבְּנֵי ז"ל בְּאַרְצוֹת הַבְּרִית –
חִלוּם מִרַבְּנֵי ז"ל.

מא. מְשִׁכִּיר עֲצָמוֹ לְבֵית דָּפוּס כְּדִי לְהַדְפִּיס סְפָרֵי רַבְּנֵי
ז"ל, מְדַפִּיס לְרֵאשׁוֹנָה "מְכַנִּיעַ זְדִים".

מב. מַחֲלָקֵת מִהַמְשַׁפָּחָה, וְאִזּוֹ הַדְפִּיס שְׁמוֹ עִם הַתְאָר
"בְּרֶסֶלְבֵר".

מג. הַדְּפָסַת עֲשָׂרוֹת אֲלֵפֵי סְפָרִים, כְּשֶׁהוּא עֲצָמוּ בְּעֵינֹיֹת
נִרְאָה, וְאִזּוֹ הַתְּחִילוֹ לַחֲלֹק עָלָיו.

מד. הַקְּנָאָה הַנִּ"ל גְּרָמָה שְׁלֵא רָצוּ לְצַרְפוֹ לְנִסְיַעָה לְאוּמָן.

מה. לִיֵּדֶת בְּנוֹ הָרַב הַצְּדִיק ר' נַחֲמָן אֶלְכָּסְנֶדֶר זֹשָׁא
שְׁלִיט"א, וְעֵינָיו הִשָּׁם שָׁנְתָן לוֹ, וְהַשְּׁלוּם זָכַר שֶׁהַתְּקִים
עִם אֲנָשֵׁי שְׁלוּמָנוּ עִם ר' צְבִי רִיבְכָמָן ז"ל.

מו. שְׁנַת תַּשְׁכ"ה – שְׁנַת הַשִּׁיא בְּעֵינָיו הַהַדְּפָסָה.

מז. הַדְּפָסָה וְהַפְּצָה בְּמִסְרֵיֹת נַפְשׁ, וְעִזְרָה מֵר' צְבִי
אֲרִיָּה ז"ל.

מח. לִיֵּדֶת בְּתוֹ, וְהַשִּׁיעוֹר שֶׁל יוֹם רְבִיעִי מֵתְרַחֵב וְהוֹלֵךְ.

מט. הַנִּסְיַעָה לְאוּמָן אַחֲרֵי הַפְּצָרוֹת שֶׁיִּצְרְפוּ אוֹתוֹ, וְאַחֲרֵי
הַסְּפָמָה נִסְעָה כְּמִנְדָּה וְכִמְצָרָע.

נ. נְצוּל הַבְּדִידוֹת לְהַתְּבוֹדְדוֹת, קְשִׁיִּים בְּנִסְיַעָה בְּגִלְל
הַרוּסִים, תְּכֻנוּנִים קְטְנוּנִים וְגוֹרֵל בְּלִי לְהַכְנִיס אוֹתוֹ.

נא. הַהֲכָנָה לְכַנְיָסָה לְצִיּוֹן, הַבְּלָבוּלִים וְהַמְּנִיעוֹת כֹּל
הַתְּכַנְיָת הַתְּבַטְלָה.

נב. אֵין מִיַּחְסִים אֶצֶל רַבְּנוּ ז"ל, עִמִּידָתוֹ וְהַתְּבוֹדְדוֹתוֹ
אֶצֶל הַצִּיּוֹן הַקְּדוֹשׁ.

נג. הַמְּשַׁטְרָה מַגִּיעָה, וְזָכָה אָף עַל פִּי כֵן לְעַמּוּד שָׁם
וְכו'.

נד. נִסְיַעָה לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל וְהַהֲאָרָה הַגְּדוֹלָה שֶׁהַאֲרִיָּה לוֹ
שָׁם.

נה. בקור בבית הכנסת ברסלב במאה שערים ונדויו
מחמת תאות ממון.

נו. קרוב נפלא מהרב החסיד ר' לוי יצחק בנדר זצ"ל.

נז. התבודדות על גג השול ופגישה לילית עם הרב
החסיד ר' שמואל שפירא זי"ע.

נח. המשך מענין האכזבה מאלו שנקראים אנ"ש ודברי
ר' לוי יצחק.

נט. יום שלם בחברת ר' לוי יצחק עם שיחות וספורים
וכו'.

ס. דברי ר' לוי יצחק: צריכים להשמר גם מאנשי שלומנו.

סא. ר' לוי יצחק מכבד אותו לומר שעור במקומו,
מעריב חצות התבודדות.

סב. עוד יום בחברת ר' לוי יצחק שספר לו כל לבו.

סג. ר' אברהם הרשקר ור' נחמן רוסישער מתקוטטים,
מי יזמין אותו לשבת, וקצת על ר' נחמן הנ"ל. ושוב
פגישה עם ר' לוי יצחק ואכזבה מאנשי שלומנו.

סד. התעוררות שעשה סביב ר' לוי יצחק לפרסם לכלם
שאור רבנו ז"ל נמצא אצלו והמחלקת שסבל
בעבור זה.

סה. השתנות כל הסתכלותו על ההתקרבות אחר ציון
רבנו ז"ל ואחר ההתקרבות לר' לוי יצחק.

סו. כתיבת והדפסת ספר "ארוך אפים" ואיך נתחבר
וימה שהתחולל בעקבות זה.

סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם
זה שמו נאה לו

תקון הכללי

תקון נורא ונפלא מאד מאד
לכלליות החטאים
והוא פגם הברית, רחמנא ליצלן

ומסגל מאד גם לפרנסה ולהצלחה
בכל הענינים בגשמיות וברוחניות
אשרי מי שיאמרם בכל יום

יסדו, תקנו, גלהו, וצוה לפרסמו לכל ישראל
רפנו הקדוש והנורא אור הגנוז והצפון
בוצינא קדישא עלאה, אדוננו, מורנו ורבנו

רבי נחמן מברסלב
זכותו תגן עלינו

הובא לדפוס על ידי
חסידי ברסלב
ירושלים עיר הקדש תובב"א

טוב לומר זאת לפני אמירת העשרה מזמורים:

הַרְיֵנִי מְקַשֵּׁר עֲצָמֵי בְּאִמִּירַת הָעֲשָׂרָה מְזֻמָּרִים אֵלַי
 לְכֹל הַצְּדִיקִים הָאֲמֵתִים שֶׁבְּדוֹרֵנוּ, וּלְכֹל
 הַצְּדִיקִים הָאֲמֵתִים שׁוֹכְנֵי עֶפְרָה, קְדוֹשִׁים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ
 הַמָּה, וּבְפָרֵט לְרַבְּנוּ הַקְּדוֹשׁ צְדִיק יְסוֹד עוֹלָם נֶחֱל
 נוֹבֵעַ מְקוֹר חַכְמָה, רַבְּנוּ נַחֲמָן בֶּן פִּינְאָה, זְכוּתוֹ יִגַּן
 עָלֵינוּ, שְׁגֹלָה תִּקְוֶן זֶה.

לְבוֹ גְּרַנְנָה לַיהוָה נְרִיעָה לְצוֹר יִשְׁעֵנוּ: נִקְדְּמָה פָּנֵינוּ
 בְּתוֹדָה בְּזִמְרוֹת נְרִיעַ לֹא: כִּי אֵל גָּדוֹל יְהוָה וּמְלֹךְ
 גָּדוֹל עַל כָּל אֱלֹהִים:

קודם שיתחיל תהלים יאמר זה:

הַרְיֵנִי מְזֻמָּן אֶת פִּי לְהוֹדוֹת וּלְהַלְלֵל וּלְשַׁבַּח אֶת בּוֹרְאֵי
 לְשֵׁם יְחוּד קְדוֹשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁבְיַנְתָּה בְּדַחֲלוֹ
 וְרַחֲמוּ עַל־יְדֵי הַהוּא מְמִיר וְנַעֲלֵם בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל:

טז.

מִכִּתְּבָם לְדוֹד שְׁמֵרְנֵי אֵל בִּיחְסִיתֵי בְךָ: אָמַרְתָּ
 לַיהוָה אֲדַנִּי אֶתְּהָה, מוֹבְתֵי בַלְעֵלְיָהּ:
 לְקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר־בְּאֶרֶץ הַמָּה, וְאֲדִירֵי כָּל־חַפְצֵי־
 בָּם: יִרְבוּ עֲצֻבוֹתָם אַחַר מְהָרוּ, בַּלְאִסְיָהּ נִסְפִיהֶם
 מְדָם, וּבַלְאִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹתֶם עַל־שִׁפְתֵי: יְהוָה
 מְנַת חֲלָקֵי וְכוֹסֵי, אֶתְּהָה תוֹמִיךְ גּוֹרְלֵי: חֲבָלִים
 נִפְלוֹ־לִי בַנְּעִימִים, אַף־נִחַלְתָּ שְׁפָרָה עָלַי: אֲבָרְךָ

אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר יַעֲצָנִי, אֵף לִילוֹת יִסְרוּנִי בְּלִיּוֹתַי:
 שׁוֹיֵתִי יְהוָה לְנִגְדֵי תְּמִידָה, כִּי מִיְמֵנִי בַל־אֲמוּט:
 לְכֵן שָׂמַח לְבִי וַיִּגַּל כְּבוֹדִי, אֶף־בְּשָׂרֵי יִשְׁפֵן לְבִטְחִי:
 כִּי לֹא־תַעֲזֹב נַפְשִׁי לְשִׂאוֹל, לֹא־תִתֵּן חֲסִידְךָ
 לְרֵאוֹת שָׁחַת: תּוֹדִיעֵנִי אֶרֶח חַיִּים שִׁבַּע שְׁמַחֹת
 אֶת־פְּנֵיךָ נַעֲמֹת בְּיַמִּינְךָ נָצַח:

לב.

לְדוֹד מִשְׁכִּיל, אֲשֶׁר־י נִשְׁוִי פֶשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה:
 אֲשֶׁר־יֵאָדָם, לֹא יִחְשַׁב יְהוָה לוֹ עוֹן, וְאִין
 בְּרוּחוֹ רַמְיָה: כִּי הִתְרַשְׁתִּי בְּלוֹ עֲצָמוֹ, בְּשִׂאֲנֵי
 כָּל־הַיּוֹם: כִּי יוֹמָם וְלַיְלָה תִּכְבַּד עָלַי יְדְךָ, נִהַפְךָ
 לְשִׂדֵי בְּתַרְבְּנֵי כַּיִן סָלָה: חֲטָאתִי אֹדִיעֶךָ, וְעוֹנֵי
 לֹא־כִסִּיתִי, אֲמַרְתִּי אֹדְדָה עָלַי פֶּשַׁעֵי לַיהוָה,
 וְאַתָּה נִשְׂאתָ עוֹן חֲטָאתִי סָלָה: עַל זֹאת יִתְפַּלֵּל
 כָּל־חֲסִיד אֱלֹהֶיךָ לְעַת מְצֵא, רַק לְשִׁטְף מִים רַבִּים
 אֲלֵיו לֹא יִגִּיעוּ: אַתָּה סִתַּר לִי* מִצַּר תִּצְרַנִּי רַבִּי
 פִּלְטָה תִּסּוּבְּבֵנִי סָלָה: אֲשַׁכִּילְךָ וְאֹרְךָ בְּדַרְךָ זוֹ
 תִּלְךָ אִיעֲצָה עָלֶיךָ עֵינַי: אֵל תִּהְיוּ בְּסוּם כְּפָרְד

אחר 'אתה סתר לי' - צריך להפסיק מעט (עיין בלקו"מ
 ח"א סי' רי"ג)

אין הבין בַּמִּתְגַּוְרֵסֵן עֲדִיו לְבָלוּם בַּל קָרַב אֵלָיְךָ:
 רַבִּים מִכְּאוֹבִים לְרָשָׁע, וְהַבוֹטֵחַ בַּיהוָה חֶסֶד
 יִסּוּבְכֶנּוּ: שִׁמְחוּ בַּיהוָה וְגִילוּ צְדִיקִים וְתִרְנְנוּ
 בְּלִישְׁרֵי־לֵב:

מ.א.

לְמַנְצַח מְזֻמּוֹר לְדוֹד: אֲשֶׁר־י מִשְׁכִּיל אֶל־דָּל בְּיוֹם
 רָעָה יִמְלִטְהוּ יְהוָה: יְהוָה יִשְׁמְרֵהוּ
 וַיִּתִּיהוּ וְאֲשֶׁר בְּאֶרֶץ, וְאֵל תִּתְּנֵהוּ בְּנַפְשׁ אִיבּוֹ:
 יְהוָה יִסְעֲדֵנוּ עַל עֵרֶשׁ דְּוִי, כָּל מִשְׁכָּבוֹ הַפְּכֹת
 בְּחִלּוֹ: אֲנִי־אִמַּרְתִּי יְהוָה חֲנּוּנִי, רַפְּאָה נַפְשִׁי כִּי
 חָטָאתִי לָךְ: אֹיְבֵי יֹאמְרוּ רַע לִי מָתִי יָמוּת וְאָבֵד
 שְׁמוֹ: וְאִם־בָּא לְרֹאוֹתִי, שׁוּא יְדַבֵּר, לְבֹי יִקְבֹּץ־אֹן
 לוֹ, יֵצֵא לַחוּץ יְדַבֵּר: יַחַד עָלִי יִתְלַחֲשׁוּ כָּל־שֹׁנְאָי,
 עָלִי יִחְשְׁבוּ רָעָה לִי: דְּבַר־כְּלִיעַל יִצּוּק בּוֹ, וְאֲשֶׁר
 שָׁכַב לֹא־יוֹסִיף לָקוּם: גַּם־אִישׁ שְׁלוֹמִי אֲשֶׁר־
 בְּטַחְתִּי בּוֹ, אוֹכֵל לַחֲמִי, הַגְּדִיל עָלִי עֶקֶב: וְאַתָּה
 יְהוָה חֲנּוּנִי וְהַקִּימֵנִי, וְאֲשַׁמֶּה לָּהֶם: בְּזֹאת יִדְעֵתִי
 כִּי־חַפְצָתָּ בִּי, כִּי לֹא־יִרְעֶה אִיבִי עָלַי: וְאַנִּי, בְּתַמִּי,
 תְּמַכֶּתָּ בִּי, וְתַצִּיבֵנִי לְפָנֶיךָ לְעוֹלָם: בָּרוּךְ יְהוָה
 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִהָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

מב.

לַמְּנַצַּח מוֹשְׁבֵיל לִבְנֵי קִרְחָ: כְּאִיל תַּעְרֹג
 עַל־אֲפִיקַי־מַיִם, בֵּן נַפְשֵׁי תַעְרֹג אֵלֶיךָ
 אֱלֹהִים: צְמָאָה נַפְשֵׁי לְאֱלֹהִים לְאֵל חַי, מְתֵי
 אָבוֹא וְאֶרְאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים: הִיְתָה לִי דְמַעְתִּי
 לְחֵם יוֹמָם וְלֵילָה בְּאֹמֶר אֵלֵי כָּל הַיּוֹם, אֵיךְ
 אֱלֹהֶיךָ: אֵיךְ אֶזְכְּרָה וְאֲשַׁפְּכָה עָלַי נַפְשִׁי, כִּי
 אֶעֱבֹר בַּסֶּף, אֲדַדִּם עַד־בֵּית אֱלֹהִים בְּקוֹל־רִנָּה
 וְתוֹדָה, הַמּוֹן חוֹגֵג: מַה־תִּשְׁתַּוְּחַחֵי נַפְשִׁי וְתַהֲמִי
 עָלַי הוֹחֲלִי לְאֱלֹהִים כִּי עוֹד אֲוֹדְנוּ יִשׁוּעוֹת פְּנֵינוּ:
 אֱלֹהֵי, עָלַי נַפְשִׁי תִשְׁתַּוְּחַח עַל־כֵּן אֶזְכְּרֶךָ
 מֵאֶרֶץ יִרְדֵּן, וְחֶרְמוֹנִים, מֵהַר מִצְעָר: תַּהוֹם־אֵל־
 תַּהוֹם קוֹרָא לְקוֹל צְנוּרִיךָ, כָּל מִשְׁבְּרֶיךָ וְגִזְיֶיךָ
 עָלַי עֲבְרוּ: יוֹמָם יֵצֵה יְהוָה חֲסִדוֹ וּבִלְיֵלָה
 שִׁירָה עִמִּי, תִּפְקֶה לְאֵל תְּחִי: אֲזַמְּרָה לְאֵל סְלֵעֵי
 לְמָה שְׂכַחְתָּנִי, לְמַה־קִּדַּר אֱלֹהֵי, בְּלַחֲץ אוֹיֵב:
 בְּרִצַּח בְּעֲצוֹמוֹתֵי חֶרְפוֹנֵי צוּרֵי, בְּאֹמֶרֶם אֵלֵי
 כָּל הַיּוֹם אֵיךְ אֱלֹהֶיךָ: מַה־תִּשְׁתַּוְּחַחֵי נַפְשִׁי
 וּמַה־תַּהֲמִי עָלַי הוֹחֲלִי לְאֱלֹהִים כִּי־עוֹד אֲוֹדְנוּ,
 יִשׁוּעַת פְּנֵי וְאֱלֹהֵי:

נ.מ.

לְמַנְצַח אֵל תִּשְׁחַת לְדוֹד מִכְתָּם, בְּשִׁלַּח שְׂאוֹל
 וַיִּשְׁמְרוּ אֶת־הַבַּיִת לַהַמּוֹתוֹ: הֲצִילֵנִי
 מֵאִיְבֵי אֱלֹהֵי, מִמִּתְקוֹמָמִי תִשְׁגְּבֵנִי: הֲצִילֵנִי
 מִפְּעָלֵי אֹן וּמֵאֲנָשֵׁי דָמִים הוֹשִׁיעֵנִי: כִּי הִנֵּה
 אָרְבוּ לְנַפְשִׁי יְגוּרוּ עָלַי עֲזִים, לֹא־פִשְׁעִי וְלֹא־
 חַטָּאתִי יְהוּה: בְּלִי־עוֹן יִרְצוֹן וַיְבַנְנֵנוּ, עוֹרָה
 לְקַרְאֲתֵנוּ וּרְאָה: וְאַתָּה יְהוָה־אֱלֹהִים צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל, הַקִּיצָה לְפָקֶד כָּל־הַגּוֹיִם אֶל־תִּחַן כָּל־
 בְּגֵדֵי אֹן סָלָה: יָשׁוּבוּ לָעֶרֶב יִהְמוּ בְּכָלֵב, וַיִּסּוּבְבוּ
 עִיר: הִנֵּה יִבְעוֹן בְּפִיהֶם, חֲרָבוֹת בְּשִׁפְתוֹתֵיהֶם,
 כִּי־מִי שָׁמַע: וְאַתָּה יְהוָה תִּשְׁחַק־לָמוֹ, תִּלְעַג
 לְכָל־גּוֹיִם: עֲזוֹ, אֱלֹהֶיךָ אֲשַׁמְרָה, כִּי אֱלֹהִים מִשְׁגְּבֵי:
 אֱלֹהֵי חֲסָדֵי יִקְדַּמְנִי אֱלֹהִים יִרְאֵנִי בְּשַׁרְרֵי: אֶל־
 תַּהַרְגֵם פֶּן־יִשְׁפְּחוּ עָמִי, תִּנְיַעְמוּ בְּחִילְךָ וְהוֹרִידְמוּ,
 מִגְּבֵנֵנוּ אֲדֹנָי: חַטָּאת־פִּימוֹ דְּבַר־שִׁפְתֵימוֹ וַיִּלְכְּדוּ
 בְּגֵאוֹנָם, וּמֵאֲלֹהֶם וּמִפְּחָשׁ יִסְפְּרוּ: כִּלְהַ בְּחִמָּה,
 כִּלְהַ וְאִנְמוּ וַיִּדְעוּ כִּי־אֱלֹהִים מִשְׁלַל בְּעַקֵּב, לְאִפְסֵי
 הָאָרֶץ סָלָה: וַיִּשְׁבוּ לָעֶרֶב יִהְמוּ בְּכָלֵב, וַיִּסּוּבְבוּ
 עִיר: הַמָּה יִנְיַעוֹן לְאָכֵל, אִם־לֹא יִשְׁבְּעוּ וַיִּלְיֵנוּ:
 וְאִנִּי אֲשִׁיר עֲזָךְ, וְאַרְנֵן לְפָקֶד חֲסָדְךָ, כִּי־הָיִיתָ

משגב לי, ומנוס, ביום צרלי: עזי אליך אומרה,
 בִּי־אלהים משגבי אלהי חסדי:

עז.

לְמַנְצַח עַל־יְהוֹתוֹן לְאֶסֶף מְזֻמּוֹר: קוֹלִי* אֶל־
 אֱלֹהִים וְאַצְעֻקָה, קוֹלִי אֶל־אֱלֹהִים
 וְהֶאֱזִין אֵלַי: בְּיוֹם צָרָתִי אֲדַנִּי דְרָשְׁתִּי, יְדֵי לִילָה
 נִגְרָה וְלֹא תִפּוּג מֵאַנְהָה הַנְּחַם נִפְשִׁי: אֲזַכְּרָה
 אֱלֹהִים וְאֶהְמִיָה, אֲשִׁיחָה, וְתַתְּעַשֶׂף רוּחִי סְלָה:
 אַחֲזוֹת שְׁמֵרוֹת עֵינַי, נִפְעַמְתִּי וְלֹא אֲדַבֵּר: חֲשַׁבְתִּי
 יָמִים מִקֶּדֶם, שָׁנוֹת עוֹלָמִים: אֲזַכְּרָה נִגְיַנְתִּי
 בְּרִילָה, עִם־לִבִּבִי אֲשִׁיחָה, וַיִּחַפֵּשׂ רוּחִי:
 הִלְעוֹלָמִים יִזְנַח אֲדַנִּי וְלֹא־יִסִּיף לְרַצוֹת עוֹד:
 הָאֶפֶס לְנִצַּח חֲסֵדוֹ, גָּמַר אֲמַר לְדֹר וָדֹר: הַשְׁכַּח
 חַנּוּת אֵל, אִם־קִפֵּץ בָּאֵף רַחֲמָיו סְלָה: וְאֲמַר
 חַלּוֹתִי הִיא, שָׁנוֹת יָמִין עֲלִיוֹן: אֲזַכּוֹר מַעַלְלֵי יְהוָה,
 כִּי אֲזַכְּרָה מִקֶּדֶם פְּלִאָה: וְהִגִּיתִי בְּכָל־פְּעֻלָּה
 וּבַעֲלִילוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה: אֱלֹהִים בִּקְדוֹשׁ דְּרָכֶךָ, מִי־
 אֵל גָּדוֹל בְּאֱלֹהִים: אַתָּה הָאֵל עֹשֶׂה פְּלֵא הוֹדְעֵת

באמרוך 'אל אלהים' תכוון המילוי כזה: אל"ף למ"ד אל"ף
 למ"ד ה"י יו"ד מ"ם

בְּעַמִּים עֲנֶה: וְנֹאֲלֶת בְּזִרְעֵ עַמֶּךָ, בְּגִי יַעֲקֹב וַיּוֹסֶף
 סֵלָה: רְאוּךָ מִיּוֹם אֱלֹהִים, רְאוּךָ מִיּוֹם יַחִילוֹ אֶף
 יִרְגְּזוּ תַהֲמוֹת: זָרְמוּ מִיּוֹם עֲבוֹת קוֹל נְתַנּוּ שְׁחָקִים,
 אֶף־חֲצִצְיָה יִתְחַלְּכוּ: קוֹל רַעְמָה בְּגִלְגָּל, הַאִירוּ
 בְּרָקִים תִּבְל, רְגִנָּה וַתִּרְעַשׂ הָאָרֶץ: בַּיּוֹם הַדֶּרֶךְ
 וַשְׁבִּילָה בְּמִיּוֹם רַבִּים, וְעַקְבוֹתֶיהָ לֹא נִודְעוּ: נְחִית
 כְּצֵאן עַמֶּךָ, בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

צ.

תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדַנִּי מְעוֹן אֶתָּה
 הָיִיתָ לָנוּ בְּדָר וְדָר: בְּטָרָם הָרִים יִלְדוּ
 וַתַּחֲזִיל אֶרֶץ וַתִּבְל, וּמְעוֹלָם עַד־עוֹלָם אֶתָּה אֵל:
 תָּשִׁב אֲנֹשׁ עַד־דְּבָא, וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי־אָדָם:
 כִּי אֵלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיהָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֶר,
 וְאַשְׁמוּרָה בְּלִילָה: זָרְמָתָם, שָׁנָה יִהְיוּ, בְּבִקֵּר
 כְּחֲצִיר יַחֲלֶף: בְּבִקֵּר יִצִּיץ וַחֲלָף, לְעָרֵב יְמוֹלֵל
 וַיִּבֶשׁ: כִּי כָלֵינוּ בְּאֶפְדָּה, וּבַחֲמָתָה נִבְהַלְנוּ: שָׁת
 עֹנֵתֵינוּ לְנִגְדָה עֲלַמְנוּ לְמֵאוֹר פְּנִיָה: כִּי כָל־יְמֵינוּ
 פָּנוּ בְּעִבְרָתָה כְּלֵינוּ שָׁנֵינוּ כְּמוֹ־הַגָּה: יְמֵי שְׁנוֹתֵנוּ
 כְּהֵם שְׁבָעִים שָׁנָה, וְאִם בְּגִבּוֹרַת שְׁמוֹנִים שָׁנָה,
 וְרַחֲבָם עֲמָל וְאוֹן, כִּי גֹ חַיֵּשׁ וְנִעְפָּה: מִי יוֹדַע

עו אפדי, וכיראתך עברתך: למנות ימינו כן
הודע, ונביא לבב חכמה: שובה יהוה עדמתי
והנחם על עבדיך: שפענו בבקר חסדך, ונרננה
ונשמחה בכל ימינו: שמחנו כימות עניתנו, שנות
ראינו רעה: יראה אל עבדיך פעלך והדרך על
בניהם: יהי נעם אדני אלהינו עלינו, ומעשה
ידינו כוננה עלינו, ומעשה ידינו כוננהו:

קה.

הודו ליהוה קראו בשמו הודיעו בעמים
עלילותיו: שירו לו זמרו לזו שיחו בכל
נפלאותיו: התהללו בשם קדשו ישמח לב
מבקשי יהוה: דרשו יהוה ועזו בקשו פניו תמיד:
זכרו נפלאותיו אשר עשה, מפתינו ומשפטיו:
זרע אברהם עבדו בני יעקב בחיריו: הוא יהוה
אלהינו בכל הארץ משפטיו: זכר לעולם בריתו
דבר צוה לאלף דור: אשר פרת את אברהם
ושבועתו לישחק: ויעמידה ליעקב לחק לישראל
ברית עולם: לאמר לך אתן את ארץ כנען
חבל נחלתכם: בהיותם מתי מספר כמעט ונרים
בה: ויתקבחו מגוי אל גוי מממלכה אלעם

אחר: לא תניח אדם לעשקם ויוכח עליהם
 מלכים: אל תנעו במשיחי ולנביאי אל תרעו:
 ויקרא רעב על־הארץ כל מטה־לחם שבר: שלח
 לפניהם איש לעבד נמכר יוסף: ענו בכבל רגלו
 ברזל באה נפשו: עד עת בא דברו אמרת יהוה
 צרפתהו: שלח מלך ויתירהו משל עמים
 ויפתחהו: שמו אדון לביתו ומשל בכל־קנינו:
 לאסר שריו בנפשו וזקניו יחכם: ויבא ישראל
 מצרים ויעקב נר בארץ־חם: ויפר את־עמו מאד
 ויעצמהו מצריו: הפך לבם לשנא עמו להתנבל
 בעבדיו: שלח משה עבדו אהרן אשר בחר בו:
 שמו־בם דברי אתותיו, ומפתים בארץ חם: שלח
 חשך ויחשיך ולא מרו את דברו: הפך את
 מימיהם לדם וימת את דגתם: שרץ ארצם
 צפרדעים בחדרי מלכיהם: אמר ויבא ערב פנים
 בכל גבולם: נתן גשמיהם ברד, אש להבות
 בארצם: ויך גפנם ותאנתם, וישבר עץ גבולם:
 אמר ויבא ארבה, וילק ואין מספר: ויאכל
 כל־עשב בארצם, ויאכל פרי אדמתם: ויך כל
 בכור בארצם, ראשית לכל־אונם: ויוציאם בכסף
 וזהב ואין בשבטיו כושל: שמח מצרים בצאתם,

בִּינְפֹל פְּחָדִים עֲלֵיהֶם: פָּרַשׁ עֵנָן לְמִסְכָּה, וְאִשׁ
 לְהָאִיר לְיָלֵה: שָׁאֵל וַיָּבֵא שְׁלֹו וְלַחֵם שְׁמִים
 יִשְׁפִיעֵם: פָּתַח צוּר וַיַּזְבּוּ מַיִם, הִלְכוּ בְּצִיּוֹת
 נְהַר: כִּי זָכַר אֶת־דְּבַר קִדְשׁוֹ, אֶת־אֲבֹרָתָם עֲבָדוֹ:
 וַיִּזְצֵא עֲמֹו בְּשִׁשׁוֹן, בְּרָנָה אֶת בְּחִירָיו: וַיִּתֵּן לָהֶם
 אֲרָצוֹת גּוֹיִם, וַעֲמַל לְאֲמִים יִירָשׁוּ: בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ
 חֻקָּיו וְתוֹרָתָיו יִנְצְרוּ, הִלְלוּהָ:

קלו.

עַל נְהַרֹּת בְּבַל שָׁם יִשְׁבְּנוּ, גַּם־בְּכִינוּ בְּזַכְרֵנוּ
 אֶת־צִיּוֹן: עַל עַרְבִים בְּתוֹכָהּ תְּלִינוּ בְּנֵרוֹתֵינוּ:
 כִּי שָׁם שָׁאֲלוּנוּ שׁוֹבֵינוּ וְדְבַר־יִשׁוּר, וְתוֹלְלֵינוּ
 שְׁמַחָה, שִׁירוּ לָנוּ מְשִׁיר צִיּוֹן: אִיךָ נָשִׁיר אֶת־יִשׁוּר
 יְהוָה, עַל אֲדָמַת נֶכֶר: אִם־אֲשַׁכַּחךָ יְרוּשָׁלַיִם
 תִּשְׁכַּח יְמִינִי: תִּדְבַּק לְשׁוֹנֵי לְחַבִּי, אִם לֹא אֲזַכְּרֶנִּי,
 אִם־לֹא אֲעֲלֶה אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַל רֹאשׁ שְׁמַחָתִי:
 זָכַר יְהוָה לְבַנֵּי אָדָם אֶת יוֹם יְרוּשָׁלַיִם, הָאֹמְרִים
 עָרוּ עָרוּ עַד הַיּוֹם בָּהּ: בְּתוֹכָהּ הִשְׁדּוּדָהּ,
 אֲשֵׁרֵי שִׁישָׁם־לָךְ אֶת־גְּמוּלָךְ: שְׁנַמְלֵת לָנוּ: אֲשֵׁרֵי,
 שִׁיאֲחוּ וְנַפֵּץ אֶת־עַלְלֶיךָ אֶל הַסֶּלַע:

קנ.

הַלְלוּיָהּ, הַלְלוּ־אֱלֹהֵי בְּקִרְשׁוֹ, הַלְלוּהוּ בְּרִקְיעַ עֲזוֹ:
הַלְלוּהוּ בְּגִבּוֹרֹתָיו, הַלְלוּהוּ בְּרַב גְּדֻלוֹ:
הַלְלוּהוּ בְּתַקְעַ שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנִבְל וּכְנֹר:
הַלְלוּהוּ בְּתִנָּה וּמְחֹל, הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעִנָּב:
הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי־שִׁמְעַ, הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה:
כֹּל הַנְּשָׂמָה תִּתְהַלֵּל יְהוָה, הַלְלוּיָהּ:

אחר שסיים תהלים, יאמר שלשה פסוקים אלו:
מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב יְהוָה שָׁבוֹת עֲמוֹ יִגְדַּל
יַעֲקֹב יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל: וּתְשׁוּעַת צְדִיקִים מִיְהוָה מְעֹזם
בְּעַת צָרָה: וַיַּעֲזֹרם יְהוָה וַיַּפְלְטֵם, יַפְלְטֵם מִרְשָׁעִים וַיּוֹשִׁיעֵם
כִּי חָסוּ בוֹ: